YÖN
HAFTALIK GAZETE

«ÇELİKBAŞ YÜCE DİVANA VERİLMELİDİR»

Yıl: 4 - Sayı: 100 26 Şubat 1965 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Tektaş Ağaoğlu'nun bir mektubu

Sayın Yön Dergisi'ne

Geçen haftaki sayınızda Mehmet Kemal isimli yazarın büyükbabama ve babama çirkin saldırısını, temsil ettiğinizi söylediğiniz düşünceye de, seslendiğiniz ortama da yakıştıramadım.

Ağaoğlu Ahmet ne bir çara ne bir kula hizmet etti. Hizmetleri yalnız Türklüğe, Türklere, Türkiyelileredir. Bu ülkede yetiştirdiği binlerce öğrenci, birlikte çalıştığı düşünce ve siyaset adamları, çağdaşları, hele Meşrutiyet ve Kurtuluş Savaşı tarihiyle birazcık olsun ilgilenmiş olanlar (Yön Dergisi kurucuları da içinde olarak) bunu çok iyi bilirler.

Babama gelince. Samet Ağaoğlu'nun kim olduğunu, ne yaptığını, başına gelenleri herkes biliyor. Hakkında bütün düşüncelerin bir olması şart değil; fakat günahın kol gezdiği bu toplumda, bugüne kadar bütün hataları ve sevaplarıyla hayatının hesabını vermiş bir insana böylesine saldırmak neden gerekti, anlıyamadım. Samet Ağaoğlu, kim ne derse desin, siyasi ve edebi kişiliğiyle kendisini bu topluma kabul ettirmiş bir kimsedir. Okul sıralarından tanıdığı, sanatçı kişiliğine duyduğu takdir ve saygıyı dile getirmekten hiç bir dönemde çekinmediği Orhan Veli'nin terekesine sığınmıya muhtaç değildir.

Orhan Veli'yi «adım adım ölüme yaklaştırdığı», yani peşine polis düşürdüğü iddiası da toptan yalan ve iftiradır.

Bu mektubumu ilk çıkacak sayınızda yayınlamanızı, hak bilirliğinize güvenerek, saygıyla rica ederim.

Tektaş Ağaoğlu

Alevîlik

18 Şubat 1965 günü sat 07.00 de İstanbul Radyosu «Din üzerine konuşma» adı altında bir yayın yapıldı. Konuşma değil de saçma, herze... diyeceğimiz bu sataşmalardan bazı cümleleri aktarıyorum:

... «Alevilik bâtıldır, bu yolda gidenler sapıtmıştır. Kuranda şu hususta kayıtlar var ki, namazın dışında yapılan ibadetler sefihliktir, Allaha asiliktir. Bu batıldan, adi voldan dönünüz..»

Umumi efkârın, aydınların, bütün dünyanın bildiği şu hususlar ortada:

Türkiye Cumhuriyeti laik bir devlettir.

a) Dini inanç serbesttir.

b) Devlet dinin hamisi değildir.

c) Ferdin vicdanına tecavüz edilemez.

d) Böyle bir olaya Devlet Radyosu ve devletten maaş alan resmi memur aracı olamaz.

Garip TATAROGLU

Bay Avni Özden'e açık mektup

YON'ün 8 ocak 1965 tarihli sayısında çıkan bir haberden öğrendiğimize göre, İstanbul Ticaret Odası Meclisinin bütçe görüşmeleri oturumunda söz alarak, Oda'da YON'cü memurların bulunduklarını söylemiş, özel sektörün ekmeğini yediği halde özel sektör aleyhinde çalışan bu memurların Oda'dan atılmalarını istemişsiniz.

Hayret! Demek, özel sektörün en büyük meslek teşekkülü olma iddiasındaki Odanıza da sızmış YON'cüler. Ve siz bunun nedenlerini araştıracağınıza Ortaçağ usullerine başvurulmasını tavsiye ediyorsunuz. Böylece de ucuz denetim, ucuz alkış yolunu tutmuş görünüyorsunuz.

Evet, bazı memurlarınızın niçin YON'cü olduklarının sebeplerini araştırdınız mı acaba? Araştırsa idiniz böyle konuşmazdınız. Kaldı ki, sizin için, bundan evvel araştırılması gereken konular mevcuttur.

Oda Meclisinizin toplantısında sizden evvel konuşan bir üye, Odanızın son dört yıllık icraatındaki fiyaskoları, perişanlığı bir çok misaller vermek suretiyle belirtti ve Oda Başkanından cevap, yani hesap istedi. Fakat o, Meclis Başkanının söz hakkı vermesine rağmen, hesap vermekten kaçındı, ağzını açıp iki kelime söylemedi. Fakat bu hal, takriben 12 milyon liralık Oda bütçesinin tam yarım saat içinde alkışlarla kabul edilmesini önleyemedi. Tabii bu alkışlayanlar arasında siz de vardınız. Kırk bin tüccarın temsilcilerinden birisi olan siz... Oda icraatını ve sarfiyatını denetleme işiyle görevlendirilmiş olan siz...

Meclis üyelerinden Hayreddin Kuday, tayin ve terfilerin liyakat; kıdem ve tahsil esaslarına göre yapılmadığını söylemiştir. Bu söz doğru ise Yönetim Kurulunu, yanlış ise söyleyeni sigaya çekmeli idiniz. Yaptınız mı bunu?

Biz size, Odanızdaki «meşru» keyfilikler hakkında bazı misaller verelim de ağzınız hayretten açık kalsın... Kalabilirse eğer...

Odanız mevzuatı genel kâtibin yardımcısının, grup müdürlerini ve bazı müdürlerin, şeflerin ve raportörlerin hukuk veya iktisat tahsili yapmış olmasını ve üstelik bir yabancı dili iyi bilmesini şart koşmuştur. Fakat bu hükmün hemen arkasından «Bu madde müktesep hakları ihlâl etmez» denmiştir. Ve bu da kâfi gelmemiş, bir ikinci hüküm daha eklenmiştir. Buna göre, Odanızda bir vazifede 10 yıl hizmet edenler için bu iki şarttan birinin, yani yüksek tahsil ve yabancı dil şartlarından birinin, ihmal edilebileceği esası da kabul edilmiştir. Bu nasıl iştir? Bunu hangi hukuk anlayışına sığdırabilirsiniz? Bir hizmetin gereği gibi yapılması için bazı vasıflar gerekli ise aslolan o vasıflardır. Üst tarafı, meşru yollarla adam kayırmaktır. Kaldı ki, Oda bu hükmü dahi uygulamamaktadır. Misal: Neşriyat Müdürünüzün yüksek tahsili de, yabancı dil bilgisi de yoktur.

Bu dolambaçlı numaralara neden lüzum görülmüştür, hiç sordunuz mu?

Memurlarınız arasındaki ücret farklılıkları her türlü iz'an ve vicdan sınırları dışındadır. Bu durum neden böyledir? Hiç merak ettiniz mi?

Yine Odanız mevzuatına göre, Odaya alınacak memurlar, muvakkatler dahil, imtihana tâbi tutulur. Fakat, genel kâtip, genel kâtip yardımcısı, grup müdürleri, uzmanlar, müşavirler ve müstakil servis şefleri bu mecburiyetten istisna edilmişlerdir. Neden acaba? Halbuki, asıl bu önemli memurların imtihanla alınmaları gerekmez mi?

Eski Genel Kâtip Tahsin Yıldıranın başını yemekte büyük rol oynamış olan «üstün başarı ikramiyesi» tatbikatından hiç bahsetmiyeceğim... Sebebini siz anlarsınız...

Oda Etüd ve Araştırma Şubesi Müdürlüğü yaptırılmak üzere getirilen zata, sırf yüksek ücret verebilmek için, grup müdürü unvanı bahşedilmiştir. Bu zat, müdür olarak yazdığı yazıları, yaptığı teklifleri grup müdürü olarak onaylamaktadır. Buna neden lüzum görülmüştür? Bu beyi bu işin başına kim getirmiştir ve niçin?

Temsil etmekte olduğunuz 40 bin İstanbul tüccarını dolandırıcılıkla, Denizcilik Bankasını sahtekârlıkla suçlayan Bremen Ticaret Odası yetkilisine karşı siz ve Meclisinizin diğer üyeleri acaba neden tepki göstermedi?

Ticaret Müdürünüz Bremen Odası yetkililerine hediye edilmek üzere halı götürmüş, fakat sonradan, kızararak, bunları hediye etmemiştir. Halılar ne olmuştur? Bu halıların gitmesi ve geri getirilmemesi Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki kanun ve kararlara uygun mudur? Halıların tek ve toplam bedelleri nedir? Bunları neden sormazsınız?

Odanız Meclisi her ay toplanır. Fakat bu toplantılarda tartışılan meseleler, gazetecilerin mevcudiyetine rağmen, basına aksetmez veya lehte değiştirilmiş olarak akseder. Bunun nasıl bir mekanizmanın çalışması sonucu böyle olduğunun farkında mısınız?

Hayrettin Kuday, dışarda da çalışıp para kazanan memurlar hakkında sorular sormuş, cevap alamamıştır. Bunları neden merak etmezsiniz?

Evet Bay Özden, sorularımızı çoğaltmıyacağız. Sizin sormanız gereken soruları biz sorduk. Kırk bin tüccar adına denetim böyle mi yapılır? Siz denetim görevinizi bu ve buna benzer sorularla yapacağınıza, kaderin sillesini, sizlerin emrinde çalışmak bahtsızlığına uğramak suretiyle yemiş memurların Odadan atılmasını istemek suretiyle yapmaya kalkıyorsunuz. Bu memurların atılması neyi halledecek acaba?

Memleketi en mükemmel şekilde kalkındıracağını iddia eden Odanız şu perişan haliyle, özel sektör alkışçılarının hevesini kursağında bırakmıştır. Kendi en büyük meslek teşekkülünü en perişan şekilde yöneten bu özel sektör mü memleketi kalkındıracak? Geç efendim. Ben köylüyüm. Bizim köyde bazı hallerde «Olacak dana...» diye söze başlarlar... Devlet dairelerinin kötü işlediklerini belirtmek için ağızlarına geleni söyleyenlerin böyle kötü örnekler vermesi çok hazin...

Siz yalnız memur meselesine dokunduğunuz için biz de sadece bu konuyu ele aldık. Yoksa, şeytani usullerle bugüne kadar yurt ve dünya kamu oyunun denetimi dışında bırakılmış olan Ticaret Odaları hakkında söyleyecek daha çok sözümüz var.

Nuri AKBULUT

BASINDAN

Son Havadis

Türkiye'de Batı Düşmanlığı

Türkiyeyi Batıdan ayırıp, bizanten istibdadını hortladığı komünist âlemin kucağına atmak isteyen propaganda, Batı dünyasını, Türkiyenin dostu ve müttefiki olan âlemi Amerikayı, Moskova radyosunun ağzıyla suçlamaya kalkmaktadır. Emniyetimizin, başlıca dayanağı siyasi ve sosyal rejimimizin, ilham kaynağı olan, iktisadi kalkınmamızda daima bize destek olan Batı dünyasının şimdiki ismi, bunlara göre «sömürücü kapitalistler, emperyalistler kolonyalistler» olmuştur.

Bu propagandanın baş tahrikçisi, Moskova radyosu değildir. Türk milletinin hissen, kalben, fikren tiksinti ile reddettiği bir düzeni savunan Türkiye İşçi Partisi de değildir. Bu propagandanın ilhâm kaynağı, kendini hâlâ Atatürk partisi sayan, sıkışınca «Lozan Kahramanı» lâkabını öne süren insanlardır.

Aydın Yalçın

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Ahmet Oğuz beyimiz, Türkiye'de petrol ve maden kaynakları imtiyazının toptan Amerikalılara verilmesi karşılığında, Amerika'dan Türkiye'ye «Dolar Pipe - Line'ı» uzatılacağını söylerse...

«Kurt diplomat» geçinen Mr. Raymond Hare cenapları, «devirme» tertiplerinin tezgâhlandığı günlerde, kalkar da muhalefet partileri merkezlerinde «bir acı kahve» içeceği tutarsa...

Ankara'daki aklı başında Amerikalılar bile:

«— Bu tertip gayet kötü hazırlanmıştır ve neticeleri de kötü olacaktır!» derlerse...

UPI ajansı tâ Amerika'da, İnönü Hükûmetinin düşeceğini bir gün önceden kestirir v Ankara'daki muhabirine telgraf çekerse...

Başta ağırbaşlı Le Monde olmak üzere, Batı dünyasının (Amerika da dahil) en büyük gazeteleri, Süleyman Demirel'den «Amerikalıların Adamı» diye bahsederse...

Yunan Kralı Konstantin'in Londra'da Amerikan Dışişleri Bakanı Dan Rusk'la gizli mülâkatının «Ankara'daki İnönü Hükûmetini düşürmek» konusu etrafında cereyan ettiği, Atina'da sevinçle söylenir durursa... Atina'daki sevinçli çevreler, Kral Konstantin'e bu yüzden minnet ve şükran duyduklarını ifade ederlerse...

Çankaya'daki «yüksek memur» Nâsır Zeytinoğlundan «perdenin arkasındaki oyuncu» diye bahsedilirse...

Faik Suat

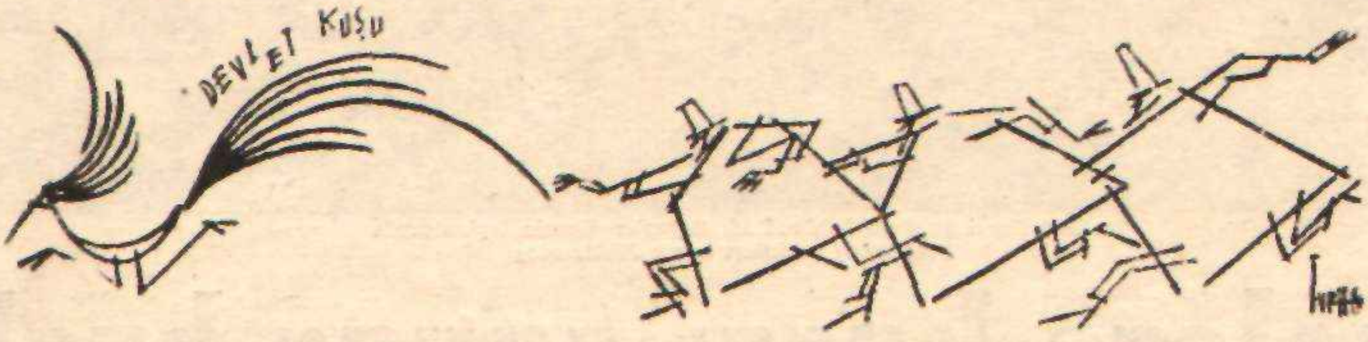

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

ADRES: Yazı işleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 89. — İstanbul Bürosu (Satış - İlân ve Abone İşleri): Mollafenari sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu 512 İstanbul.

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN: Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

BAKIŞ

KÜÇÜKLÜKLER KOMEDİSİ

KÜÇÜLÜŞ

Politika hayatı son iki haftanın olaylarıyla çok ilginç bir döneme girdi. Olup bitenlere kısaca bir göz atmak, içinde çırpınılan çıkmazların gerçek niteliğini ortaya koymağa yarayabilir. Ayrıca, son olaylar dolayısıyla ön plâna itilen insanların davranışları, tutumları ve gidişleri de çok ilgi çekici. Hükümet değişikliği, bencil hesaplar gözleri bürüdüğü zaman, en kudretli yabancı devlet temsilcilerinden en ufak çaptaki politikacıya kadar herkesin nasıl küçülüverdiğini açıkça gösterdi. Gerçekten, son günlerde olup bitenler, çok çeşitli kademelerdeki ve çok değişik çaptaki menfaatlerin, birdenbire, sihirli bir mayayla kabarmasından, etrafa köpükler saçarak ve hattâ, gerekince, yerleşmiş kuralları da yıkarak coşmasından ibaret. Bu olaylar zincirinde, daha doğrusu bu oyunda herşeyi bulmak mümkün: sadık kölesi sandığı bir ulusun onuruna tekrar kavuşmasından kuşkulanan bir devletin beceriksiz temsilcileri, yıllardır yürüttükleri soygunun artık su yüzüne çıkarılmış olmasına kızan kökü dışarda menfaat çevreleri, yüce düşüncelerle hareket ettiklerini söylerken aslında içlerindeki komplekslerin güdüsüyle davranan söz de devlet adamları, oy ve sandalye hesabından öteye akıl erdirebilme noktasında herkeste ciddi şüpheler uyandıran liderler, nereye sürüklendiklerinin farkında olmayan küçük çaplı politikacılar, koltuk hastaları, insancıklar...

DÜŞÜRÜŞ

Bütçe dolayısıyle hükûmet düşmez diye bir kural yok. Ama, bütçe dolayısıyla hükümet düşürmenin özel bir önemi, anlamı ve usulü olduğu da muhakkak. Muhalefet hükümet politikasının belli bir noktasında değişik görüş sahibidir, iktidarın getirdiği çözüme ve onun gerektirdiği gelir veya gider politikasına aykırı bir tutumla ortaya çıkmaktadır, değişik bir bütçe formülü vardır; işte o zaman, hükümeti düşürüp yerine kendi görüşünü getirmeğe çalışır. Söyler misiniz, yeni iktidarın değişik bütçe formülü nedir? Bütçede istedikleri önemli tek değişiklik Diyanet İşleri Başkanlığının ödeneğini olağanüstü bir şekilde arttırmaktı; bu da komisyon safhasında sorumluların bile katıldığı bir kardeşlik havası içinde çoktan gerçekleşmişti.

Yeni Başbakan Yardımcısı, daha doğrusu yeni hükümetin gerçek başı, New York Times adlı Amerikan gazetesine verdiği bir demeçte, bütçe tasarısına «yeterli bir ekonomik gelişme sağlamadığı, gelişme projelerine yer vermediği, özel teşebbüsü desteklemediği, ekonomik durgunluğu ve işsizliği önlemediği için» muhalefet ettiğini söylemişti. Şimdi bu konulardaki sihirli bütçe değişikliklerini merakla bekliyoruz. Yeni koalisyon, bir iki yerine hafifçe dokunulmuş eski bütçeyi tekrar parlâmento önüne sürdüğü zaman, düşürme oyunundaki samimiyetsizliğini ve aceleci bazı hesaplara âlet edildiğini açıkça ilân etmiş olacak. Yok, bütçede köklü değişiklikler yapılacaksa, bu da «plân düşmanlığı»nın söz götürmez şekilde ilânı sayılmalıdır; çünkü, Türkiyenin bugün uyguladığı plân ve bütçe tekniğinde, Beş Yıllık Plânla yıllık programlar, yıllık programlarla bütçeler arasında çok sıkı bir yakınlık vardır. Böylece, son maceranın sorumluları, onbeş gün daha sabretmemek yüzünden ve bazı çevrelere biran önce yaranabilmek telâşıyla kendi oyunlarına düşmüş oluvorlar. Bu, bünyelerindeki ilk büyük yara.

KURULUŞ

İkinci kötü puan, hükümetin kuruluşundaki samimiyetsizlik. «Tarafsız başbakan, ancak, bütün üyelerinin de tarafsız olduğu «geçici hükümetler»de olur. Tamamiyle politik nitelik taşıyan bir hükümetin başına tarafsız başbakan getirilmez. Bu bakımdan, son buhran dolayısıyla üniversite rektörlerinin adaylık defilesine çıkarılışı herkesi güldürmüştü. Parlâmanter sistemde hükümet, parlâmento bünyesindeki tek veya çok unsurlu bir çoğunluğun temel politikasını uygulayan, bunun sorumluluğunu bütün ağırlığıyle taşıyan kuruluş demektir. Böyle bir sistem içinde, kabine münazara masası değildir ki başında tarafsız bir insan bulunsun.

Demek ki, bugün hükümetin gerçek başkanlığı, onun bünyesindeki en önemli paya sahip olan partinin liderinde, yani görünüşte «Başbakan Yardımcısı» ünvanını taşıyan kimsededir. Oysa, bu «fiili başbakan», Anayasanın hükmüne aykırı olarak, henüz bir parlâmento üyesi değildir. Görülüyor ki, onurlu bir dış politikaya yönelişi biran önce durdurmanın telâşı içinde, Anayasanın kuru metni değilse bile temel sistemi zedelenmiştir. Kabineye parlâmento dışından bakan alma usulü, parlamanter sistemin öz niteliğinden biraz ayrılan bir usûl olduğu için, bazı ülkelerde zamanla istisnaî olarak gelişebilmiş ve Türkiye'de de uzun tartışmalardan sonra kabul edilmiştir. Bu istisnaî imkânın Başbakan Yardımcılığı için kullanılması ve hele «fiili başbakan» durumunda olan bir kimsenin bu yoldan faydalandırılması dördüncü koalisyonun daha kurulurken aldığı önemli yaralardan biridir.

SÖYLEYİŞ

Ama, en büyük samimiyetsizlik örneği, koalisyon protokolüyle verildi. Onurlu dış politikaya, ekonomik bağımsızlığa, reformculuğa, ileri görüşe, halkçılığa aykırı inançları şimdiye kadarki tutumlarıyla açıkça meydanda olan kuvvetler, *birdenbire bütün bunların savunucusu kesilmişlerdir*. Tabii, bu sözlere katıla katıla güldü herkes.

Koalisyoncular, neden, bütün müphemliğine rağmen yine de kendilerini aşan böyle bir protokol yazmak zorunluluğunu duymuşlardır? Mesele, sadece, tehlikeli dönemi atlatıncaya kadar korkulan çevrelere şirin görünmekten ibaret değil. Önemli nokta şu: koalisyon ortakları, çıkar yolların neler olduğunu yavaş yavaş gören ve ülkenin geleceği bakımından gerçek gücü elinde bulunduran yepyeni bir düşünce akımının gelişmekte olduğunu, yüzeydeki bütün politikacılar gibi, pek iyi bilmektedirler. Protokol, bir bakıma, bu gücün karşısında bir eğiliş vesikasıdır. *Ama, bu vesika, aynı zamanda*, yetersizliği, müphemliği ve hele samimiyetsizliğiyle, çok küçük hesaplara dayanan bir aldatmacayı, daha doğrusu Türkiyedeki uyanık düşüncelileri aptal yerine koyma gibi gülünç bir çabayı ifade ediyor. Bu da, yeni hükümetin daha henüz kurulmadan aldığı üçüncü büyük yara.

GİDİŞ

Teknesinde böylesine büyük yaralar bulunan geminin kızaktan denize iner inmez batması gerekmez mi? Batmayabilir de. Türkiye'nin politika suları birikintilerden öyle ağırlaşmış k, külçeleşmişlerin bile bu *yoğun sıvı üzerinde yüzebilmesi mümkün*.

Bu koalisyon da, ilk günlerin bayram havasından sonra, tıpkı öbürleri gibi ufalanıp gidecek. Uzun süreli tek faydası, Türkiyenin kaderi üzerindeki cepheleri şimdiye kadar rastlanmayan bir kesinlikle gözler önüne serebilmiş olmasındadır. Bunun ötesinde, önümüzdeki küçüklükler komedisinin teferruatıyla daha fazla ilgilenmeğe değmez. Şimdi, sosyalistler için yapılacak iki şey var: bir yandan, kesinleşmiş cepheler içinde, Türk halkının ekonomik ve sosyal özgürlüğünü adım adım savunmak, bir yandan da yapıcı çözümler üzerinde düşünerek, çalışarak ve halka yaklaşarak yarının Türkiyesini hazırlamak...

Mümtaz Soysal

DÜZELTME

Geçen sayımızın başyazısında, ikinci sütunun son paragrafı bir tashih hatası sonunda tamamen ters anlama gelebilecek şekilde çıkmış, doğrusu «istemiyoruz» olacak yerde «istiyoruz» yazılmıştır. Okurlarımızdan özür dileyerek bahis konusu kısmın doğru şeklini yayınlıyoruz :

«Bütün bunlarla demek istemiyoruz ki, Türkiyede milli menfaatleri gözeten hükümetleri devirmeye hazır kiralık insanlar ve satılmış siyasi parti yöneticileri vardır.»

Suat Hayri Ürgüplü kabinesi ilk Bakanlar Kurulu toplantısında
Protokolun yaldızları henüz dökülmeden

Çombelere karşı savaş başladı

Fethi Çelikbaş Yüce Divana verilmelidir

O gün Mecliste bir bayram havası vardı. Yeni Bakanlar ilk defa Meclisteki bakan sıralarını dol durmuşlardı. Alkışlar, el sıkışmalar, iltifatlar biribirini kovalıyordu. Gündemde önemli bir konu yoktu: geçmiş yıllara ait bir takım kesin hesap tasarıları, usulen oylanıyordu. Bunlar üzerinde söz almak adet değildi. Sıra 962 yılı Petrol Dairesi kesin hesap raporunun okunmasına gelince CHP. Niğde Milletvekili Asım Eren'in söz istediği görüldü. Eski bir asker olan Eren, bu hesaplar dolayısıyle, yabancı şirketlerin dümen suyunda yürütülen petrol politikamızın bir bilançosunu yaptı:

«O zamanki bakan ve Petrol Dairesi Başkanı, bir takım yabancı şirketlere aşırı imtiyazlar tanımışlardır. O yıllarda bazı kuyular da bu şirketler tarafından petrol bulunduğu halde, petrol yok denilmiş, sırf dışardan bu yabancı şirketler kendi petrollerini Türkiyeye istedikleri fiyattan satabilsinler diye petrol bulunan kuyular kapatılmıştır. Petrol bulunamadı denmiştir. Petrol Dairesi o zaman bu parayı harcamayıp, gelecek yıllara devredeceğine, olay yerine müfettişler murakıplar gönderip durumu tetkik ettirseydi daha vatanperverâne bir iş yapardı.

Bu memlekette uzun yıllardan beri yabancı şirketler milli menfaatlerimizin aleyhine korunmaktadır. Hiç değilse yeni hükümet bu konunun üstüne eğilmeli, yabancı şirketleri koruyanları bulup yakalamalı ve bellerini kırmalıdır.»

CHP. muhalefetinin ilk günlerinde bir CHP milletvekilinin böyle konuşması, hele kendi iktidarları devrindeki bir bakanı itham etmesi, salonda bir şaşkınlık yarattı. Koridorlara çay kahve içmeye gidenler teker teker toplantı salonuna dönmeye başladılar. Asım Eren'den hemen sonra da, halen Muhalefetteki CHP nin Meclis Grubu başkan vekilliğini yapan kitapsız profesör Fethi Çelikbaş söz istedi. Daha başlangıçta bir savunma havasına giren Çelikbaşın söyledikleri gerçekten eğlenceliydi.

Fethi Çelikbaş
«N'olmuş yâni?..»

Çelikbaş, kastedilen sabık sanayi bakanının kendisi olduğunu söyledi. Ne kendisi ne de zamanının Petrol Dairesi Reisi hiç kimseye imtiyazlı muamele yapmamışlardı. Kanunlar çerçevesinde kalmışlardı. Asım Eren indi iddialar ortaya sürüyordu, bildiği varsa bunu delilleri ile ortaya koyardı.

Tartışma hararetleniyordu. Asım Eren bir kere daha söz aldı. Bu kere birincisinden daha kararlı gözüküyordu. Uzun bir konuşma yaparak, başından itibaren Türkiyede, Türkiye Petrolleri ile yabancı petrol şirketlerinin petrol arama konusunda gösterdikleri faaliyetlerin sonuçlarını sıraladı. Türkiye Petrollerinin daima daha iyi çalıştığını rakamlarla gösterdi ve «bütün bunlara rağmen yabancı petrol şirketlerine daima daha fazla imtiyaz verilmiş, milli petrol araştırma gayretleri baltalanmıştır. Ben ayni partidenim diye Türk petrolünü satanlara taviz vermeyeceğim» dedi. Sonra kürsüden Çelikbaşa doğru elini sallayarak sözlerine şunları ekledi:

«Petrol konusunda yolsuzluklara göz yumulmuştur. Milli menfaatler haleldar edilmiştir. Sınırsız imtiyazlar verilmiştir. Bir gün bunların hesabı sorulacaktır ve bunları yapanlar Yüce Divanlarda hesap vereceklerdir.

Fahir Giritlioğlu
Hesap soruyor

Asım Eren'in ardından kürsüye, daha sert, bir başka CHP milletvekili çıktı. Bu, Fahir Giritlioğluydu. Şöyle konuştu:

«Dış ülkelerin istismarcı zümrelerine alabildiğine geniş imkânlar veren bir Petrol Kanunu hâlâ yürürlüktedir. Uç yıl süreyle iktidarda kalan İnönü hükûmetleri bu konunun üstüne eğilmemiştir. Yeni hükümet bunun üstüne eğilmelidir. Ecnebi şirketlerin bu işte milli menfaatlere uygun hareket edeceklerine inanılamaz.

Batmanda 1938 den beri petrol çıkarıyoruz. Ayni sahada yabancı şirketlere de arama ruhsatı veriyoruz. Gaf üstüne gaf yapıyoruz.»

Böylece, şimdiye kadar CHP. Grubunda kapalı kapılar arkasında yürütülen mücadele, en şiddetli bir üslûpla açığa çıkmış oldu. Bu tip açık tartışmalar, CHP. için de yeri olmayanların tasfiyesine yol açtığı ölçüde, memlekete de, CHP ye de fayda sağlıyacaktır..

Gerçekten, CHP, programına ve tarihine birazcık sadakat göstermeye yönelse, ilk yapacağı iş, Çelikbaş tutup kolundan partiden atmak olacaktır.

Çelikbaş, CHP programının tam karşısında bulunan bir adamdır. DP'deki siyasi hayatı boyunca yabancı sermayenin ve yabancı petrol şirketlerinin kayıtsız şartsız savunuculuğunu yapmış ve sonra bu politikayı CHP içinde uygulamıştır.

Petrol Kanunu tasarısının, her Türkün yüzünü kızartması gereken 136. maddesi onun ve benzerlerinin eseridir. Bu madde, imtiyaz ve kapitilasyon zihniyetine açıkça yer vermişti. Maddeye göre, **Türk Devleti yabancı petrol şirketlerinin hak ve mükellefiyetlerinde, onların muvafakati olmadıkça, bir değişiklik yapamıyacaktı!** Böylece, yabancı şirketler, devlet içinde devlet haline geliyorlardı. Bu yüz kızartıcı madde, İnönünün sert muhalefeti ve Çelikbaş ölçüsünde yabancı şirketçi olmayan DP. milletvekillerinin muhalefeti sayesinde önlendi. Ama 1961 den sonraki CHP hükümetlerinde Sanayi Bakanı olan Çelikbaşın, bu utanç maddesi Petrol Kanununda mevcutmuş gibi davranması önlenemedi. Bakan Çelikbaş, Petrol Dairesindeki arkadaşlarıyla birlikte, yabancı petrol şirketleri yararına, Türk petrolünü baltalamak için elinden geleni yapmıştır. Hesabı mutlaka sorulması gereken bu tutumun uzun hikâyesi, Prof. Dr. Muammer Aksoy tarafından bütün delilleriyle birlikte 307 sayfalık bir kitapta toplanmıştır. Bu hikâye üzerinde durmıyacağız. Yalnız bilmek gerekir ki, Çelikbaşın Türk petrolüne za-

Yuvarlak lâflara paydos!

İnönüyü dış politikada «tehlikeli alâkalar» kurmakla suçlayan ve Toprak Reformu tasarısını «komisyona havale» eden yeni koalisyonun liderleri, dün söylediklerini unutmuş görünerek, İnönünün de imzalayabileceği bir protokolü, zinde kuvvetlerin istihlâkine acele sunmuşlardır. Protokol, yuvarlak cümleli bir sahte ilericilik ve samimiyetsizlik belgesidir.

Halbuki bugün en çok muhtaç olduğumuz şey açıklıktır, samimiyettir. Sahte ilericilik yaldızları dökülmelidir.

Açıklık, tartışmaların genel konulardan, kesin cevaplar isteyen meselelere getirilmesiyle sağlanacaktır. Meselâ Toprak Reformu için daha çok tahsisat koyacaklarını ve reformu daha çabuk bitireceklerini söyleyenlere sorulmalıdır: O halde Kaldor vergisinden yana mıdırlar? Zira yüksek tarım gelirlerini etkili bir şekilde vergilendirmenin tek yolu, Kaldor esasına dayanan bir vergidir. Bu yapılmadıkça da, toprak reformu için gerekli fonları sağlamak ve reformu çabuklaştırmak mümkün değildir. Kaldor vergisi aynı zamanda, verimsiz işletmelerin tasfiyesini hızlandıran güçlü bir araç olarak da, toprak reformunun, bugünkü şartlar altında, ayrılmaz bir parçasıdır.

Toprak reformu konusunda başka bir samimiyet ölçüsü, uydurma satışlarla reformdan kurtulma çabalarına karşı takınılacak tutumdur. Bu meselede CHP iktidarından ileri gideceklerini söyleyenler, 27 Mayıstan sonra başlayan uydurma toprak satışlarının reformu dejenere etmesini önlemek için ne yapacaklardır?

Dış politika mı? Dış politikayı gökte aramayınız. Mecliste birbuçuk yıldır bekleyen mâsum bir Petrol Ofis Kanunu, dış politikanın ta kendisidir. Devletin kendinden petrol almasını sağlama amacını güden bu tasarı kanunlaşacak mıdır?

Büyük yabancı şirketler, petrolü memleketimize dünya fiyatlarının yüzde 35 üstünde satma hususunda direnmektedirler. Uzun müzakereler olumlu sonuç vermemiştir. Hükûmet, petrol fiyatlarını, dünya fiyatları seviyesine indirme yetkisine sahiptir. Yapacak mıdır?

Yabancı şirketler, buldukları petrolü işletmemektedirler. Mobil, Raman'da petrol bulmuştur, ama işletmeye yanaşmamaktadır. Bulgurdağı petrolünü yeteri kadar değerlendirmemektedir. Hükûmet, petrol bulmak yerine, petrol bulunmasını önlemek için arama ruhsatı stok eden ve buldukları petrolü de işletmiyen yabancı şirketleri milli menfaatlere uygun davranmaya zorlayabilecek midir? Petrol Kanununu değiştirebilecek midir?

Bir de Maden Kanunu tasarısı var. Petrol Kanununa eş olarak Amerikalılara hazırlatılmış bir kapitülâsyon tasarısı. Memleketimize borç veren ülkeler, tasarının bir an önce kanunlaşmasını istemektedirler. Konsorsiyum kredilerindeki muhtemel bir artışın, tasarının çıkmasına bağlı olduğunu yetkililere ihsas etmişlerdir. Fakat İnönü, «Bari madenleri kurtaralım» gerekçesiyle direnmiştir. Yeni Hükûmet, bu kapitülâsyon tasarısını yırtabilecek midir?

Uç milyarlık Ereğli - Çelik, iki milyar liranın sokağa atılmasına yol açan bir hovardalık örneği olarak ortadadır. Hovardalığın temel nedenlerinden biri, devlet parası ve garantisiyle kurulan tesisin, devlet kontrolünün dışında tutulmasıdır. Hükûmet, Koppers ve Koppers'in yerli şürekâsının saltanatına son verecek şekilde, Ereğli - Çelik statüsünü değiştirecek midir?

Muhalefet artık plân, karma ekonomi, sosyal adalet, şahsiyetli dış politika v.s. gibi herkesin kabul ettiği klişelerle değil, yukarıdaki örneklere benzer somut konularla yapılmalıdır. Partiler ve politikacılar somut meselelerdeki tutumlarıyla değerlendirilmelidir. Nitekim yeni hükûmetin Sanayi Bakanı, somut bir mesele ile karşılaşınca, protokoldeki uyuşturucu edebiyatın hemen dışına çıkmak zorunda kaldı. Mesele tarımsal ilâç ve makinaların ithal ve yapımında yüzde 60 hakkı Zirai Donatım Kurumuna bırakan bir kanun teklifiyle ilgilidir. Teklif, çiftçiye kısmen de olsa, bir ucuzluk sağlayacaktır. 89 bin liraya mal olan bir biçer-döğeri üreticiye 120 - 140 bin liraya satan ithalâtçı ile montajcı tabii ki kanun teklifinin şiddetle karşısındadır. Teklif, bu haftanın ortasında Geçici Komisyonda kabul edilmiş ve ivedilikle görüşülmek üzere Meclise gönderilmiştir. Artık kaçış yolu yoktur. Hükûmetin çiftçiden mi, yoksa ithalâtçıdan mı yana olduğu ortaya çıkacaktır. Yeni Sanayi Bakanı, çiftçiden değil de ithalâtçıdan yana olduğunu, «Özel sektöre imkân vermiyen bu tarz kanunlar Bakanlığımızca iltifat görmiyecektir» diyerek açıklamıştır.

Protokolün yaldızları bir fiske darbesiyle dökülmüştür.

Doğan Avcıoğlu

[illegible] vermesi ancak bir Danıştay [illegible]ıyla önlenebilmiştir. Çelik[illegible] Danıştaya başvuran Türki[illegible] Petrolleri yöneticilerini değiş[illegible]erek, *dâvayı önlemeye* kalkışa[illegible] kadar azılı bir yabancı şirket [illegible]ucusudur. Bu zât, devlet te[illegible]büslerinin başına geldiği za[illegible]man, «Ben Sanayi Bakanı değil, [illegible]ayicilerin bakanıyım» diyecek *[illegible] kendinden geçmiş bir dev[illegible]letçilik* düşmanıdır. CHP bu tip [illegible]anların yüzünden, memleketin [illegible]lam kuvvetlerinin gözünde iti[illegible]barını kaybetmiştir. CHP. ancak Çelikbaş tipi şirketçileri ve top[illegible]rak *reformu tasarısına oy verme*[illegible]mek için oylamadan kaçanları [illegible]bünyesinde etkisiz hale getirebil[illegible]diği takdirde, eski itibarını ve prestijini kazanabilir. Çombeler, tasfiye edilmelidir. Bu bakımdan [illegible] CHP *milletvekilinin*, hâlâ CHP Grup Başkanvekilliği yapan Çelikbaşı, Meclis kürsüsünden gerçek kişiliğiyle kamu oyuna ta[illegible]nımaları yararlı olmuştur.

Petrol Fiyatları

Bakanlıklararası Iktisadi Kurul, yeni hükümete verilmek üzere, petrol fiyatları ile ilgili olarak bir rapor hazırlamıştır. Kurul, petrol fiyatlarının yüzde 35 oranında indirilmesini kararlaştırmıştır. Eski Ticaret Bakanı Fenni İslimyeli'ye göre, «Yabancı şirketler petrol *fiyatlarını indirme hususunda di*[illegible]renmektedir. Fakat Petrol Kanununun 13. maddesine göre, yeni Bakanlar Kurulu, petrol fiyatla[illegible]rını istediği seviyeye indirebilir.. Şirketler, petrolü Türkiyeye, diğer memleketlere *nazaran* yüzde 35 [illegible] fiyatla satmaktadırlar. De[illegible]rde gerisi memleketlerde ise petrol fiyatları, diğer memleket[illegible]lerden çok daha ucuzdur.»

Petrol Ofisi Genel Müdürü Ke[illegible] Onat da bu konuda şu ta[illegible] bilgiyi vermiştir: «Pet[illegible]rol Kanununun 13. maddesine gö[illegible]re, Bakanlar Kurulu, petrol fiyat[illegible]larını istediği seviyeye indirebi[illegible]lir. Hükümet, bu konuda tavsi[illegible]yelerde bulunmuştur. Şimdilik, [illegible] yolu tercih ediliyor. Yük[illegible]sek Plânlama Kurulu ve Bakanlıklararası İktisadi Kurul, fiyatla[illegible]rın düşürülmesini kararlaştırdı.

Yabancı petrol şirketleri ise Türkiyeye fazla miktarda yatırım yaptıklarını ileri sürerek indirime yanaşmak istemiyorlar. Bu şirketler, *masraflarının da ağır olduğu*nu söylüyorlar. Ham petrolde yüzde 10 oranında indirimi kabul edip, mahsul fiyatlarında indirim yapılmasını istemiyorlar.»

Şimdi bahis konusu olan, yabancı *şirketler normal fiyatlarla* satışa yanaşmadığına göre, Petrol Kanununun bize tanıdığı açık bir hakkın kullanılması suretiyle, petrol fiyatlarında yüzde 35 bir indirim yapılmasına gidilmesidir. *Yeni hükümetin rengini*, yuvarlak lâflardan çok bu konulardaki davranışları çizecektir.

Ereğli—Çelik meselesi

Eski Dışişleri Bakanı Erkinin Ereğli — Çelik İdare Meclisi üyeliğine tâyini, üzerine, bu 3 milyarlık tesisin ismi yine gazete sütunlarına geçti. Gazeteler, yeni İdare Meclisi üyesinin, ayda bir defalık toplantı için 5 bin lira hakkı huzur alacağını yazıyorlardı. Haber, mübalagalıydı. Idare Meclisi üyeleğinin ücreti, brüt 2 bin liradır. Ancak İdare Meclisi Başkanı, ayrıca 5 bin lira net ödenek almaktadır. Tabii ki bu, personelin önemli bir kısmının 8 bin lira civarında ücret almasına engel değildir.

Ereğli—Çelik yöneticileri, hükümet değişikliğinin yaratığı bayram sevinci içinde, bu 5 bin liralık İdare Meclisi üyelikleri haberi üzerinde fazla hassasiyet göstermediler. Gerçekten, hükümet değişikliğinden en çok sevinen gruplardan biri Ereğli—Çelik yöneticileriydi. YON'ün yürüttüğü kampanya üzerine, hükümet harekete geçmişti. Eski Sanayi Bakanı Muammer Erten, gerçeğin ortaya çıkarılmasını istemişti. Bunun üzerine, şirket hissedarlarından Karabük ve özellikle Sümerbank, Ereğli—Çelik yöneticilerini sıkıştırmaya başlamıştı. Genel Kurul Mart sonuna doğru toplanacaktı. İdare Meclisi Başkanı Dâniş Koper, son derece müşkül durumdaydı. Doğrusu, İdare Meclisi Başkanı için bir çıkış noktası görülmüyordu. İşte hükümet buhranı bu sırada bir mucize gibi geldi İş adamlığı zihniyetine tam intibak edemiyen İnönü Hükümeti düştü, Ereğli — Çelik yöneticilerinin kötü davranışlarını örnekleriyle *kamu oyuna açıklamak* faziletini gösteren Muammer Erten, sahneden ayrıldı, İdare Meclisi Başkanı Dâniş Koperin ideal arkadaşı Süleyman Demirel, iş başına geldi. Bu, Koper için gerçekten *mucizeydi*.

Şimdi, başta eski Sanayi Bakanı Muammer Erten olmak üzere, Ereğli—Çelik oyunlarının içyüzünü bilenler, meselenin örtbas edilmesini önlemek için uyanık olmalıdır.

CHP Grubu uyanmalıdır!

Bir İnönü ki, Toprak Reformunu, son CHP. hükümetinin ve yeni CHP. muhalefetinin ana dâvası yapmıştır. Ama CHP. grubunun Çelikbaş ve Beyazıt gibi yöneticileri, İnönüye rağmen, Toprak Reformunu sabote etme çabası içindedirler. Grup içinde, Toprak Reformu Kanun tasarısını incelemek üzere 9 ikşilik bir ihtisas komisyonu kurulmuştur ve bu komisyonda, hemen hepsi tasarının oylamasından kaçan toprak ağaları çoğunluktadır. Malatya ağası Ahmet Fırat, Amasya ağası Reşat Arpacı, Polatlı ağası Ahmet Ustün, Maraş ağası Hasan Fehmi Ev'iya, Urfa ağalarının sözcüsü Atalay Akan ve aşırı liberal Muhlis Ete, toprak reformu tasarısı hakkında rapor hazırlıyacaklardır ve koskoca CHP. grubu, bu raporun ışığı altında reformun savunuculuğunu yapacaklardır. CHP. grubunun aklı evvel yöneticileri, 191 kişilik grup içinden *bula bula* bu adamları bulmuşlardır.

Zavallı İnönü, zavallı memleket!

İlk samimiyet örneğini Sanayi Bakanı verdi!

Yeni hükümetin üyeleri arasında yaldızlı cümleler söyleme yarışı sürüp giderken, baklayı ağzından ilk çıkarmak zorunda kalan Sanayi Bakanı Ali Naili Erdem oldu. Erdem, CHP. milletvekilleri Arif Ertunga ile Kemal Sarıibrahimoğlunun hazırladıkları tarım araçları ve ilâçları ithalâtının *yüzde 60'ının Zirai Donatım* Kurumunca yapılmasını öngören kanun teklifinin komisyonda kabulü üzerine görüşünü soran gazetecilere şunları söyledi: «Özel sektöre imkân vermeyen bu tarz kanunlar, bakanlığımızca iltifat görmiyecektir. Üreticinin eline ucuz ilâç ve makine geçmesi için başka yollar vardır. Onlar uygulanmalıdır. Karma ekonomi içinde bulunuyoruz. Bu sistemde sadece *devlet hakimiyeti yoktur*. Özel sektörün de teşviki, korunması ve eşit haklarla techizi gerekir.»

Öyle görünür ki, AP. li Sanayi Bakanı, Çelikbaş'ı aratmıyacaktır. *Yalnız lütfetseler de öğrensek*, üreticiye ucuz ilâç ve makine sağlamanın başka yollarını..

Nev York Times, Solcular ve Demirel

13 Şubat 1965 tarihli New York Times, özel muhabiri Dana Adams Schmidt imzasıyla verdiği Ankara kaynaklı bir haberde, C.H.P. karşısındaki partilerin hükümeti düşürme gayretleri hakkında açıklamalarda bulunduktan sonra şöyle devam ediyor:

«Mr. Demirel Türkiyenin siyaset ufkunda yeni bir yıldızdır. Vaktiyle «Barajlar Kıralı» diye tanınan (Gazete burada bir mürettip hatası yapmakta ve «Barajlar Kralı» deyiminin Ingilizcesi olan «King of Dams» yerine !King of Dames», yani «Bayanlar Kıralı» diye yazmaktadır!) mühendis ve milyoner Demirel, iki ay önce, ölen General Gümüşpalanın yerine partisinin lideri seçilmişti.

Kendisi o zamandan beri hem solcuların, hem de İnönü Başkanlığındaki Cumhuriyet Halk Partisinin hücumlarına hedef olmuştur. Bunlar, kendisinin bu kadar parayı nasıl yaptığın sormaktadır. Demirel, özel teşebbüs savunuculuğundan ve iki ay öncesine gelinceye kadar Amerikan inşaat şirketi Morrison — Knudsen ile olan ilişkilerinden dolayı bunlar tarafından «Amerikalıların Adamı» diye adlandırılmaktadır.

Mr. Demirel bunlara cevap vererek, milyon yapmanın her insanın «hakkı» olduğunu ve kendisinin vergilerini de ödemiş bulunduğunu söylemiştir. «Politikaya atılmış olmasaydım memleketin en büyük iş adamı durumuna gelebilirdim» diyen Demirel, artık ticari faliyetlerini bıraktığını ve «bir yıla kalmadan fakir bir adam» haline geleceğini belirtmiştir.

Kendisinin başkanlık ettiği Adalet Partis, geniş ölçüde, Demokrat Partinin eski üyelerinden teşekül etmiştir. Bu partinin lideri Adnan Menderes, 1960 ihtilâlinden sonra idam edilmişti. Demokrat Parti liderlerinin, beşi hariç, hepsi o zamandanberi salıverilmiştir ama, Partinin eski adıyla kurulması hâlâ yasaktır.»

Gazete, bundan sonra, Halk Partisinin durumu ve gelecek seçimler hakkında bazı bilgiler vererek şöyle devam ediyor:

Mr. Demirel, seçimden önce İnönü kabinesini istifaya zorlamakla artık ordunun müdahalesine yol açmadan iktidara gelebileceğini halka göstermek istediğini söylemiştir. Gerçekten, bazı gözlemciler, 1960 da Menderesi devirmiş olan Türk ordusunun onun partisinin başına ondan sonra geçmiş bir kimsenin kontrolu altındaki bir hükümete tahammül edemiyeceğini söylemişlerdi.

Mr. Demirel, ayrıca Halk Partisi hükümetinin dürüst bir seçim yapacağına inanmadığını da söylemiştir.»

Nev York Times'daki haber, Türk parlâmenter sistemiyle ilgili bazı açıklamalardan sonra şöyle sona eriyor:

«Bugün kendisiyle yapılan bir görüşmede, Mr. Demirel Başbakan İnönü'ye karşı muhalefetini ekonomik sebeplere dayandırmıştır. Kendisi hükümetin bütçe tasarısına, yeterli bir ekonomik gelişme sağlamadığı için itiraz etmekte, gelişme projelerinin yokluğundan, özel teşebbüsün desteklenmemesinden, ekonomik durgunluk ve işsizlikten şikâyet etmektedir.»

GERÇEK SAYGISI

1965 YILINDA TÜRK MİLLİYETÇİSİ KİMDİR?

Fethi Naci

1965 yılında Türk milliyetçisi kime derler? Hızla gelişen olayların birtakım gerçekleri yavaş yavaş aydınlığa çıkardığı günümüzde bu soruyu sormak gerek.

Gelişen olaylar ve aydınlığa çıkan gerçekler, diyoruz. Ornek mi? «Kökü dışarda» sözü, uzun sayılamıyacak bir süre önce, *sosyalistleri kötülemek için* piyasaya sürülmüştü. Bugün artık kimlerin kökünün dışarda, kimlerin kökünün bu topraklarda olduğu anlaşılmıştır. «Ne Moskova, ne Vaşington!» diyor sosyalistler; diyebiliyorlar mı bunu bugüne kadar milliyetçiliği tekellerinde tutmağa çalışan sahteciler? Ancak kendi öz kaynaklarımızla ve miletimizin yaratıcı gücüyle kalkınacağız diyor sosyalistler; *sahte milliyetçiler diyebiliyorlar mı bunu?*

Gelişen olayların su yüzüne çıkardığı bu gerçek, ilgi çekici yayınlara da yol açmaktadır. Geçenlerde Milliyet gazetesi, Amerikaya sempati duyanlara Amerikan uşağı denmemesini savunabilmek için, yorumuna, sosyalistleri Moskof uşağı olarak suçlamamak gerektiğini savunarak başlamak zorunda kalmıştı!

***Gerçek şudur: sömürülen ülkelerde milliyetçilik yeni bir öz* kazanmıştır. Bu yeni öz, Atatürk'ün deyimiyle «tam istiklâl»ciliktir. Tam istiklâlciliğin Türkiye gibi az gelişmiş ve bağımlı bir ülkede alacağı şekil elbette antiemperyalizm olacaktır.**

Niçin antiemperyalizm?

Çünkü emperyalizm, yurdumuzun zenginlik kaynaklarını sömürmekte, madenler *gibi* tabii zenginlik kaynaklarımıza göz dikmekte, kâr transferleriyle milli sermaye birikimine engel olmaktadır.

Çünkü emperyalizm, Türkiyeye sattığı malların fiatlarını durmadan yükselterek ve Türkiyeden satın aldığı tarım ürünlerinin fiatlarını durmadan düşürerek Türkiyeyi soymakta, bu soygunun *devam etmesi için* Türkiyenin *bütün* devletlerle dostça ilişkiler kurmasını, ticaretini geliştirmesini önlemeye çalışmakta, Türkiye'yi yalnız kapitalist ülkelerle ticaret yapmaya zorlamaktadır.

Çünkü emperyalizm, kendi menfaatlerini korumak ve sürdürmek için, Türkiyenin en gerici sosyal kuvvetleriyle işbirliği yapmakta, *statükonun olduğu gibi* devamı için bu gerici kuvvetlere destek olmakta, Türkiyeyi iflâsa götüren kapitalist yolu empoze etmeye çalışmakta, böylece Anayasadaki «sosyal devlet» ve «sosyal adalet» ilkelerinin hayata geçirilmesine engel olmaktadır.

İşte bunun için antiemperyalizm!

Bütün Türk milliyetçilerine düşen tarihi görev, *Türkiyenin* «tam istiklâl»ini gerçekleştirmek için, emperyalizme karşı birleşmektir. 1965 yılında Türk miliyetçisi, emperyalizme karşı savaşan kişidir. Çünkü her işin başı budur. «Tam istiklâl» imzid elde etmedikçe, ne kalkınma plânı uygulanır, ne dış borçlar biter, ne toprak reformu olur, ne işsizlik ortadan kalkar, ne sanayileşme mümkün olur, ne de sosyal *adalet gerçekleşir!*

Bu meselede, en samimi milliyetçi oldukları günden güne daha iyi anlaşılan sosyalistlere büyük görevler düşmektedir.

Emperyalizme karşı kurulacak birlikte liberalinin de, sosyalistinin de, karma ekonomicisinin de yeri vardır. Ölçü, kalkınma yolu tekliflerindeki ayrılık ya da beraberlik değildir; ölçü sahici milliyetçilik, yani «tam *istiklâl»ciliktir. Ölçüde yanıl*mak, bağışlanmaz hatalara, toplumdan kopmaya yol açacaktır.

Ve şimdiden bazı hatalı sesler duyulmaya başlanmıştır. CHP İktidarı, kişiliği olan bir dış politika izlenmesi yolunda çaba gösterdiği için devrilmiştir. Ve yabancı elçilerle kapalı kapılar ardında yapılan görüşmelerden sonra... CHP bu şekilde devrilir, bunun tepikleri *bir uçtan bir uca bütün memleketi sararken*, kalkıp da küçük oy kaygılarıyle, CHP'yi 1948'de dış yardımları başlattığı ve Anayasayı eksiksiz ve tastamam uygulamadığı için suçlamak, bazı vatandaşlarımızın Türkiyenin bugün içinde bulunduğu şartları katiyen değerlendiremediklerini, «Milli Cephe» sözünü katiyen anlamadıkları boş bir kalıp olarak tekrarladıklarını açıkça *göstermiştir*.

Böyle hataları önlemek, bütün sosyalistlerin 1 numaralı görevidir.

Petrol bulurlar, işletmezler...

Prof. Dr. Muammer Aksoy'un hazırladığı, «Türkiyenin Petrol [illegible], Tenkit ve Teklifler» adlı ilgi çekici bir incelemede, şu [illegible] ifşaat yer almaktadır: *«Batı Raman'da Mobil'e* arama [illegible] verilmiş olan yer içindeki petrol üretimi durumu[illegible] acı bir misal olarak zikretmek isteriz. TP, Batı Raman'da 1961 [illegible] beri günde 3-4 bin varil üzerinden petrol çıkarmaktadır [illegible] getireceği kulelerle bu miktarı ciddî surette arttırmak üze[illegible]dir. Batı Raman'ın üçte biri üzerinde arama ruhsatnamesine sa[illegible] Mobil ise, TP'den bir yıl sonra açtığı kuyuda petrol bul[illegible] halde —zira Batı Raman en zengin petrol rezervlerimizden [illegible] etmektedir— bunu hâlâ işletmemektedir. Petrolün [illegible] ve nakil şartlarını beğenmemektedir. Mobil halen [illegible] makinesini bile buradan kaldırmıştır. Böylece her yıl en [illegible] bin ton ham petrol, yalnız Mobil'in Batı Raman'daki [illegible] işletmemesi ve bunu işletmeye âmâde ve teşne olan TP'e [illegible] olması yüzünden, Türkiye için kaybedilmektedir. Bu sa[illegible] bir misaldir...

[illegible] de (Adana'daki) Bulgur Dağından vermek isteriz: [illegible] burada bulduğu kaynak dahi, —uzman'arın hesaplarına [illegible] kadar değerlendirilmemektedir Sadece üç kuyu faa[illegible] ve günde 1400 varil kadar petrol çıkarılmaktadır. Oysa [illegible] bildirdiğine göre, optimum üretim için hiç değilse [illegible] daha açılması gerekir. Petrol Dairesi bu bölgede [illegible] şirketlerin petrol bulduklarını bildirdilkeri diğer yer[illegible], milli menfaatlere en uygun düşen çalışma plânının neden [illegible] olacağı üzerinde durmuş, Mobil'i ve Shell'i herhangi bir [illegible] uyarmış mıdır? İşte en önemli noktalardan biri, Petrol [illegible] —sâbık bir Sanayi Bakanının direktifine uygun ola[illegible]— yabancı petrol şirketlerini darıltmama siyasetini en aşırı [illegible] kadar götürmesi yüzünden, Petrol Kanunu hükümlerinin [illegible] bir surette uygulanamayışıdır.»

[illegible] ortadadır: Petrol kaynaklarımız, sorumsuzca yabancı [illegible] peşkeş çekilmiştir. Bu şirketler Türk petrolünü iş[illegible] değildirler. Aksine Türklerin, kendi petrol kay[illegible] önlemek için, arama alanlarını kapamış[illegible]. [illegible]: Soyut konularda İnönü'den daha reform[illegible] ucuz bir çalıma kolayca kendini kaptıran yeni [illegible] kaynaklarımızın memleket yararına işletilmesi hu[illegible] bir [illegible] —daha önemlisi cesareti— var mıdır? Tek ke[illegible], Petrol Kanununu milli menfaatlerimize uygun şekilde [illegible] midir ve Petrol Kanununda gerekli değişiklikleri [illegible] midir?

PORTRE: III

SUAT HAYRİ ÜRGÜPLÜ

Nimet Arzık

Görüşüm yumuşak değil. Başkasının görüşü ile de yumuşatmak imkânını bulamadım: Suat Hayri Urgüplü hakkında ek bilgi edinmek için kime başvurdumsa, beni usul ve uslûbunca reddetti:

Yakınları «objektif» olamamak kaygusunda.., (Objektiffffff... Bir günde türedi bu saygıdeğer kaygı!.)

Politikacılar, konunun «nezaketinden» kemkümleştiler, hele arslan muhalefetinkiler!.. Arslan muhalefet!.

Konuşmağa yanaşanlarsa, Urgüplü'den, mükemmel, dost, tuttuğunu koparır'ları esirgemediler: Bütün bu kabiliyetlerin, o senelerce topraklarımızda aranan taranan petrol gibi birden fışkırmasına memnun oldum. (İnşaallah petrol için de öyle olur.) Memnun oldum ama, portreme materyel değil!..

KEMKUMLEŞMELERDEN VE KENDİ MUŞAHEDELERİMDEN ÇIKARDIGIM PORTRE

Düşüncemi, zamanın dramatik havasına uygulıyarak bir vizyonla anlatmak isterim: Kader, bir an için çarkının temposunu, tempomuza uygun «vites» e yavaşlattı. Ve gürledi: «15 inci başbakan gelsin... Cemaatin, boyunca, suyunca, huyunca, 15'inci başbakan»...

Sıra bekleşenlerde bir kıpırdama oldu sadece.

Kader gene gürledi: «Cemaatin boyuncaaa, huyuncaaa, suyunca»...

Gene bekleşenlerin sıraları dalgalandı.

Kader sivri tırnağını birinin göğsüne doğru yöneltti: — «Sen» dedi. Bu Suat Hayri Urgüplüydü, kaderin favorisi ve sıradan çıktı, 15'inci başbakan olarak...

...Ve kaderin çarkı eski vitesine döndü...

Ben böyle düşünüyorum. Evet cemaatin boyuna, huyuna, suyuna göre bir başbakan Suat Hayri. Milletin?.. Göreceğiz!.

★

Elinize bir resmi geçerse yeni başbakanın, eski bir resmi, hatlarını inceleyin. Eski diyorum, çünküm bugünkü hatları biraz fazla «empâtés» yani hamurlu...

Şansı gibi düzgün hatlar, şansınız gibi donuk bakış, «kendinden birşey vermiyen» bir yüz...

Bu yüzde ne yok, ne yok aradığım?. Aşırılık yok!.. Hiçbir aşırılık... Birdenbire gözünüzün önüne çıkık elmacık kemikli, çökük avurtlu, geniş ufuklar arayan hırçın bakışlı bir yüz gelmiyor mu içiniz cızzz ederek, Atatürkün yüzü... Herşey aşırı bu yüzde!.. Bir kere mi gelir böyle bir yüz?.. Hiçbir hattı «kullanışlı» olmıyan böyle bir yüz?..

Amma işte o günkü cemaatin, boyu, huyu, suyu başkaymış zâhir!..

Kader iyi yoğurmuş şansını yeni başbakanın. Genç yaşında milletvekili yapmış, Bonn senin, Londra benim, Washington onun... Büyükelçi yapmış genç yaşında. Gerçi, son büyükelçiliğinden, Madrid'ten, 27 Mayıs ihtilâli onu koparmış almış, emekliye ayırmış amma fena mı olmuş? Gene kadere pas vermiş, ihtilâl bile... Ondan sonra Senato Başkanlığına yükseltmiş çünküm onu, şimcik de başbakanlığa...

Hep Figaro'nun lâfları geliyor aklıma, Kont Almavivaya çektiği nutuk: «Bunca nimet için ne yaptınız?.. Doğmak zahmetine katlandınız, işte o kadar»...

Eviva kont Almaviva, bütün kont Almaviva'lar!.

Kader, kula «yürü» deyince, kul durmak istese bile duramaz...

KENDİNE KALMIŞ OLSAYDI

Kendine kalmış olsaydı, bugün Urgüplü, jimnastik hocasıydı, bilemediniz, Beden Terbiyesi Genel Müdürüydü, emekli...

Galatasaray Sultanisi... O zamanın sıcacık, birleştirici «ocak» havasıyla. Galatasaray Sultanisinde üç kardeş: Hakkı, Suat, Münip. Suat ortanca. Akıllı, çalışkan, dengeli, diye anlatırlar o zamanını arkadaşları. Münip biraz daha haris görünürde. Görünürde sadece... Hakkıdan pek bahis yok!. E bir gün, herhangi bir çevre bu üç kardeşten birini yukarıya doğru iterse, «görünürde» haris olmıyanı itecek, kimseyi hiçbir aşırılıkla ürkütmiyeni, lâzım adam yerine getireni kendini sessiz sessiz, ve lüzum hasıl olan yerde beklemesini ve kendisini istetmesini bileni...

Bu üç kardeş, Şeyhülislâm Hayri efendinin çocukları... Çocuklar imtiyazsız büyüyüyor.. Sonradan Malta'ya sürülecek Hayri efendi, çocuk şımartacak adam değil. Harp... Zaman zorlu. Ekmek, mısır ekmeği. Obür çocuklar o karışık ekmeği yerken «has» ekmek yedirtmiyor oğullarına, öyle ders arası yemek takviyeleri de yok, öbür çocukların gözlerinin önünde... Oyle şeyler, Demokrasi ablamız yerleştikten sonra icadedildi... Çocukların, pazen pantalonlarının bir paaçsı ayrı renkte, bir paçası ayrı renkte... Amma izne çıkarken, pantalonlarının ütü çizgisini, jilet diye al kullan!.. Gasrayda «eşraf» denen gruba dahil bu çocuklar!. Sınıflarında bir de şehzâde var: Ali Vâsıf efendi. Ensesinde boza pişiriyorlar zavallının. Sesini çıkarmıyor: Demokrasi beyzâdesi değil!..

Aynı sınıfta Burhan Köni de var. Nureddin Fuad Alpkartal da var. Hürrem Şeren de var. Vildan Aşir Savaşır da var.

Suat Hayri, organizatör, spor sahasında. Kulüp hareketlerini

çekip çeviriyor. Bu başbakanların kulüpçü olmaları yavaş yavaş gelenek hâline gelmeğe başladı... Adı Kaptan Suat...

Gasray'ı bitirdikten sonra eşraftan olanların birkaçı, yurtdışına beden eğitimi öğrenmek için gönderilecekler için açılan bir imtihana giriyor. Kazanıyor Urgüplü imtihanı, öyle «hatırcıktan» değil, gerçekten... (Neden söylüyorum bunu biliyor musunuz. Son zamanların pöhpöhlü bir bakanı aklıma geldi de ondan. Gençliğinde Evropalara salınması için bir imtihan açılmış. 3 almış o imtihanda, sadece üç. Kâğıtlar komisyona çevrilmiş. Komisyon sıkı çıkmış, olmaz diye dayatmış.. kendini bilmez komisyon... Ve bu yüzden, bütün o imtihana girenler, Evropaya gönderilmiş, o gidebilsin diye... Böyle iltimasla, hayata ayak atan'dan ne hayır gelir bilmem... Bunları hatırlatmakta ne fadya buluyorsun derseniz... Buluyorum derim.. Hâlâ elâlem çok iştahlı böyle şeylere... Hâlâ...)

Belçikaya gidiyordu. Gidenler arasında «eşraf» vardı. Gidenler arasında ressamlar vardı. Gidenler arasında Necip Fazıl bile vardı, şair!.

Sonra Belçika mütevazi geldi jimnastik alanında. Gruptan İsveç'e atlıyanlar oldu. Kader işi eline almıştı, Suat Hayri Urgüplü'nün kalbine şu ilhamı üfledi: «Ben dilini bilmediğim yere gitmem»...

Elçi olarak da, böyle mi düşünecekti sonracıktan?. O zaman öyle düşünüyordu!.

Belçikad'an döndü. Hukuka devam etti. Hukuuk bitirdikten sonra, İstanbulda muhtelit mahkemede çalıştı. Adliye karyerine girmişti.

POLİTİK KARYER

Kader kendisine gene el uzattı. Babasının mezarı yapılıyordu, o kayalara sığınmış bembeyaz evli masal şehri Urgüpte.. Urgüplüler Şeyhülislâmlarının hâtırasını «tutuyorlardı». İstediler ki oğullarından biri meş'aleyi eline alsın. Bu meş'ale, tabii kardeşlerin görünürde en az muhterisine verildi. Böylece Suat Hayri, Urgüplülerin «ısrarı» üzerine politik hayata atılmış oldu.

Sonraki safhalar, bilinen safhalar. Pöhpöhlü bir Tekel Bakanı. Yakınları onu «Bulgaristanda şarap istihsali miktarını bilir» diye övüyorlar... Hay şu yakınlar, kolay adam olmazlar!. Olurlar mı?.

Sonracığına, CHP onu Divanı Aliye veriyor, ve alnının akıyla sıyrılıyor ağır ithamlardan.. Burası da bilindik, onun için üstünde durmuyorum. (Yalnız, bunca hafiflikle, bir insanı Divanı Aliye sürkliyenleri vatandaş kolaylıkla beraat ettirir mi vicdanında bilmem. Ettirmemesi lâzım. «Efendim, fena mı oldu, mâsumluğu kamu oyunca anlaşıldı... Yaaa!. Ya o üzüntülü geçen zamanlar... Ya o psikolojik sarsıntılar... Ya o herşeye rağmen çöken şüphe... Onlar hiç mi?.». O zamandanberi profesör Nihat Erimi kalbinde taşımaz, siz olsaydınız taşır mıydınız?. Hayatta, tek hırpalanmış olduğu hâdise bu olmuştur...

★

DP'nin büyükleriyle, Fatin Rüştü Zorlu hariç (o da Haydar Görkün yerine Washington'a gönderildiği için), arası «efendiceydi»... Bonn elçisiyken, Sarola yazılmış bir mektubunu tesadüfen görmüştüm. «Yenge» hanımın sıhhatinden endişeleniyor, sevimli doktoru eşiyle birlikte Bonn'a dâvet ediyordu... Uslûp çok «edebiydi», başka bir zamanın edebiyatınca!.

Çelebi Etem Menderes'le de arası iyiydi. Birbirlerine güvenirlerdi. Yalnız yakınlar, ikisinin de birbirlerinin yokluğunda, birbirleri hakkında «zayıf adam» dediklerini söylerler... Canım, o yoklukta söylenen sözler... Söz gelişi!.

Bazı demokrat büyüklerinin gazabına uğramışsa, o şeker has talığının verdiği konuşma «bölükbaşılığı» yüzünden uğramıştır.

İşte edinebildiğim malûmat.. Çünküm işler karıştı. Urgüplü başbakan olunca, yakınları iki türlü borozan çalıyorlar:

«Mükemmel» diyorlar avaz avaz.

«Vefasız» diyorlar usul usul.

«Organizatör müthiş» diye çığrışıyorlar tellâl tellâl.

«Apatik» diye mırıldanıyorlar kulaktan kulağa..

«Çok zeki» diye ilân ediyorlar, işitene..

«Vasat... Ancak vasat» diye fısıldıyorlar işitimyene... Şimdilik!.

Ben derim ki, çilesiz çabasız merhaleleri aşmıştır. Eksiği budur. Bu çile çaba isteyen zamanda..

Ben derim ki girintisiz çıkıntısızdır: Ama memleket girintili çıkıntılıdır. Adaptasyon'u bu «düz» adamın, bunca girintiye çıkıntıya nasıl olacak?.

Ben derim ki: Devlet görüşü nedir?. Cevap beklerim.

Politik görüşü nedir?. Cevap?.

Memleket problemlerine vukufu ne derecededir?.. Cevap?

Eğitim problemlerine eğilişi nedir? (Her dâva eğitimle başlar ve eğitimle biter) Cevap?.

Bunların cevabını, bundan sonra alacağız. Tanrım sana bin şükür, alacağız değil mi?.

Ve cemaatin bunca, huyunca, suyunca kişiden ötürü cemaatin asıl boyunu, huyunu, suyunu öğreneceğiz, asıl önemlisi o!..

Komün'stlikten sanık öğretmenler

Komünistlikten sanık öğretmenlerin duruşmasına, Kara Kuvvetleri Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemede devam edildi.. Sanıkları, Muammer Aksoy, Cemal Reşit Eyüboğlu ve Sırrı Hocaoğlu savunuyordu. Duruşmada iddianame okundu. Savcı, öğretmenlerin ordu içinde komünizm propagandası yapmak, millî mukavemeti kırmak ve din hürriyetini tahdit gibi suçlardan cezalandırılmasını istiyordu. Bundan sonra sıra ile sanıkların sorgusu yapıldı. Sanıklardan Mustafa Köse sorgusunda özetle şunları söyledi: «Komünizm ne demek? Bir kere ben Karl Marks ve Lenin hakkında hiçbir eser okumadım. Halende bunların siyasi ve iktisadi fikirleri hakkında bildiğim tek bir şey yok», Mehmet Demirtaş ise, «Ben, memleket davalarının Atatürk ilkelerinin uygulanması ile çözülebileceğini söylerim. Sosyalizm hakkında görüşlerimi, savcılar hariç kimseye açıklamadım» dedi. Gazi Varol'un sözleri şuydu: «Ben dağ köylerinde görev yaparım. Sosyalizm ve komünizm kelimelerini askere gelinceye kadar duymadım. Çünkü bizim görev yaptığımız dağ köylerine ne gazete, ne de kitap gelir. Yol yok, iz yok. Benim hiç bilmediğim şeylerdir bunlar». Niyazi Özkâhyanın sözleri de şöyle idi: «Ben dine bağlıyım. Kimsenin dinine karışmam. Gözüm kör olsun bir suçum varsa. Komünistlik, sosyalistlik nedir bilmem.» »

Askeri mahkeme, sanıkların tutukluluğunun devamına ve savunma tanıklarının dinlenmesine karar verdi.

TİP Adana kongresi

Ağaların toprak reformuna karşı ayaklandıkları Adanada yapılan T.İ.P. kongresi, bazı olaylara yol açtı. Daha bir iki yün önceden kongrenin basılacağı söylentileri çıkmış ve Pazar günü sabahın erken saatlerinden itibaren kongrenin yapılacağı Çelik Düğün salonu, jandarma ve polis kordonu altına alınmıştı. Ne var ki Çelik Düğün salonuna giden yollarda kurulmuş polis barikatlarına rağmen, sayıları 25-30 u aşmayan nümayişçiler, kongre salonunun önüne rahatça gelebildiler. Nümayişçilerin elinde «Din elden gidiyor — Mukaddesatçılar birleşin — Allahını seven yürüsün — Kahrolsun komünistler — Komünistlerin teşkilâtlanmasına fırsat vermiyeceğiz» gibi dövizler vardı. Genel Başkan Aybar, kongreye gelirken, çoğu 15-16 yaşlarında olan bu küçük nümayişçi grupun yuhaları ile karşılaştı. Halk, yuhaları alkışlarla cevaplandırdı. Ancak bazı İşçi Partililerin jandarma ve polis yetkililerine, «Çocukların hareketi kanunsuzdur. Eğer siz kanunsuz hareketleri önleyemiyorsanız, bırakınız kongre salonuna girsinler, biz onlara kanuna saygıyı öğretiriz» demesi üzerine, Emniyet kuvvetleri harekete geçip, nümayişçilerin bazılarını yakaladı. Otekiler de kaçışarak kalabalık arasında kayboldular.

Binin üstünde Adanalının izlediği İl kongresinde, Genel Başkan Aybar, memleketimizin ve Adananın sosyal ve ekonomik meseleleri üzerinde uzun uzun durduktan sonra şunları söyledi: «Biz buraya gelirken aldatılmış birkaç çocuk, yoksul ailelerin çocukları yuh diye bağırdılar. Oysa bunlar bizim evlâtlarımız. Aldatılmışlardır. Ağaların elinde çok geniş vasıtalar vardır. Gazetelere yazılar yazdırabilirler, kitaplar yayınlatabilirler, dernekler kurdurabilirler, yoksul vatandaşlarımızı birbirlerine düşürebilirler. Bugün tâ köylere kadar girmiş dernekler var. Bunlar vatandaşları birbirine düşürme gayreti içindeler. Dinî inançları sömürüyorlar, insanlık duygularını sömürüyorlar. Amaçları, statükonun korunması, ağalık düzeninin sürüp gitmesidir. Bunun için kurulmuşlar, bu amaçla köylere sokulmuşlardır. Sosyal adalet mi istiyorsunuz, herkes emeğinin hakkını alsın mı istiyorsunuz? Bunlar, «beş parmak bir mi, herkes kaderine razı olmalı, Tanrı yoksulu yoksul, zengini de zengin yaratmış, Tanrının buyruğuna karşı gelinmez, sosyal adalet Müslümanlığa karşıdır» diyorlar. Oysa Müslümanlık sosyal adalete karşı değildir. Yüz yıllarca öncesinin şartları içinde, zekât sosyal adaleti sağlamaya yarayan bir müessese idi. Vakıfların da sosyal karakteri açıktır. Kardeşlerim, maksatları seni uyutmak, aldatmaktır. Ağalar, kapkaççı sermaye çevreleri çıkmaz karşınıza, aldattıkları, hattâ satın aldıkları maşalarını sürerler öne. Ve yoksul yurttaşa karşı gene yoksulu kullanırlar. İşte şurada bağıran çocuklar yoksul kardeşlerimizin çocuklarıdır, topraksızların, emeği sömürülenlerin çocuklarıdır. Fakat bu oyun uzun sürmiyecektir. Vatandaş dönen oyunu farketmeye başladı.

«Son Seçim Kanunundaki, seçime girebilmek için on beş ilde tam teşkilâtlı olma şartı yalnız Türkiye İşçi Partisi için konulmuştur. Bu bizim için övünülecek bir durumdur. Bu fakir parti bütün engelleri aşarak bugün 21 ilde il ve ilçe teşkilâtın tamamlamış durumdadır. Ayrıca, yedi ilde de il ve ilçe örgütümüz var. Bunlar en kalabalık illerimiz. Böylece memleket nüfusunun yarısından çoğunun yaşadığı bölgelerde örgütlenmiş bulunuyoruz. Partimiz bu seçimlere mutlaka girecektir. Türkiye İşçi Partisini seçimlere sokmamaya kimsenin gücü yetmiyecektir. Arkadaşlar, hiçbir parti bizim kadar kurulma zahmeti çekmemiştir. Hiçbir parti bu fukara partinin karşı karşıya bulunduğu güçlüklerle karşılaşmamıştır. Çünkü, hiçbir parti emekçi halkın partisi olarak, ağalık sistemine ve kapkaççı sermayecilik sistemine karşı koymak mertliğini göstermemiştir. Ama çok şükür, işte bugüne ulaştık. Meclise emekçi halkın temsilcilerini mutlaka sokacağız. Bunu mutlaka sağlayacağız. Bunu hiç kimse önleyemiyecektir. Demokrasi bir oyun değildir. Demokrasi halkın yaşayışıdır. Türkiyeye mutlu güzel günler mutlaka gelecektir. Gün ışımıştır.»

Odalar Birliğinin tarihi görevi!

Turan Şahin'in Toprak Reformu Kanun Tasarısı, Odalar Birliği tarafından hazırlanan 76 sayfalık uzun bir etüde göre «Anayasayı zedeleyip başka bir düzen getirmektedir». Yani böylece, bir 142. madde suçu işlenmiş olmaktadır!

Raporda aynen şöyle deniyor:

«Tasarı koymaya niyetlendiği tedbirlerde Anayasayı, temel ilkeleri ve prensipleri, ekonomik sistem ve düzeni zedelemektedir.. Başka türlü bir düzen getirmektedir... Bu manzara karşısında yasama organlarının; memleket ve rejim koşulları ile tarımsal reform anlayışına ve anayasa, temel ilkeler, temel prensipler muvacehesinde ve bu çetin imtihan karşısında tarihi görevini lâyıkı ile yapacağına inanıyoruz.»

Gerçekten yasama organları tasarının sekiz komisyonda 360 gün süreyle görüşülmesini sağlayarak tarih görevlerini yapmışlar ve Odalar Birliğinin anladığı anlamda bir düzeni kurtarmışlardır.

Odalar Birliği raporunda mizah edebiyatımıza geçebilecek bir hayli örnek var. Rapora göre, toprak reformu, komünizme, ya da dikta rejimlerine yol açmaktaymış. Kanun tasarısının gerekçesinde, reformu komünizm ve faşizmden korunma çaresi olarak göstermek yanlışmış: «Gerekçe, yapılacak olan toprak reformunu (uyanan köylü sınıfların komünizm ve faşizm gibi dikta rejimlerinden ve anarşiden korunmalarının başlıca tedbiri olarak) göstermektedir.

Oysa ki, toprak reformunu Türkiyeden önce uygulayan ve tüm olarak geri kalmış ülke vasfında olan memleketlerden, özellikle coğrafi yerleşimleri icabı komşu olanların *hemen hepsi Demir Per*de gerisine kaymaktan kurtulamamıştır.

Ayni nitelikte olup da coğrafi yerleşimleri komşuluğa müsait olmıyanlar ise bugün, başka diktaların veya tiranların elinde bulunmaktadır.»

Demek ki, toprak reformunu gerçekleştirirsek, «coğrafi yerleşimimiz icabı» komşu olduğumuz için, akıbetimiz demirperde gerisine kaymaktır!

Bu mizahi raporun başka bir iddiası, toprak reformu yapılırsa topraksız çiftçilerin sayısının artacağı yolundadır: «Tarım sektöründe 12—15 milyon köylümüzün yersiz, yurtsuz ve rızksız bırakılmasına münteki olabilecek bu konu üzerinde ısrarla durmakta sonsuz milli fayda görmekteyiz.»

Raporda, yer alan bazı *iddiaların*, statükocuların yoklukta ne kadar ileri gidebileceklerini göstermek bakımından sütunlarımıza aktarıyoruz: «Türkiye Tarımında alınacak iyileştirme tedbirlerinin, *somut bir toprak* dağıtılması hareketi değil, bu işlemin Anayasanın emrettiği üzere ilkönce (toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek) amacına sadık kalması şart ve zaruri olmaktadır. Sözü edilen şart ve zaruret icabı, alınacak tedbirin yapısı eğer bir reform ise bunun, (toprak reformu) değil (toprağın verimli şekilde işletilmesini gerçekleştirmek için) gerekli her tedbiri birlikte getirecek olan bir (tarımsal reform) *olmasını zorunlu* görürüz.»

«Gerçekler, açıklamalar ve tasarı metninde bazı hak ve ilkelerin zedelendiği de görülmektedir. Bunların başında mülkiyet hakkı gelmektedir.

Burada öncelikle: Anayasanın (mülkiyet hakkı sahipliğini) yegân yegân (herkese) tanımasına karşı (Anayasa mad. 36), kanun tasarısının anlayış olarak bir nevi aile mülkiyeti üzerinde durmakta olduğunu varsaydıracak devimlerin müşahade edilmekte olduğuna değinmekte fayda vardır... Tasarının bu türlü olup temel hak ve prensiplerin anlayışından rahne ve çatlaklar yapacak varsayım *ihtimallerinden arınmasında* fayda gördüğümüze işaret etmek isteriz.»

«Tasarı yer yer mülkiyet hakkının tamamiyetine tecavüz tedbirleri de taşımaktadır.

Bunlardan birincisi:

Temliki tasarrufların durdurulması keyfiyetidir.»

«Mülkiyet hakkının ayrılmaz bir niteliği olan ve malikin (kanun dairesinde dilediği gibi tasarruf etmek hakkı, Medeni Kanun Mad. 618) *da zedelemektedir.»*

«... Ortaya yepyeni ve yönünün çoğu kollektif çalışma karekterinde bir işletmeler sistemi çıkmaktadır. vs. vs. vs.»

Türk Dil Kurumunda ayak oyunları

Atatürk tarafından kurulan Türk Dil Kurumu, geçenlerde Atatürkçü bir bilim kurumuna yakışmıyacak bir tertibe sahne oldu. Tanınmış edebiyatçılarımızdan *Cevdet Kudret'in işine*, yeni Sosyal Sigortalar Kanununa intibak meselesi vesile edilerek son verildi. Yönetim Kurulu, yeni duruma intibak için, kurum görevlilerin işine son vermeyi, daha sonra onların tayinine gitmeyi lüzumlu saymıştır. Bu, sadece bir formaliteden ibaretir. Ne var ki 24 kişiyle toplanan Yönetim Kurulunda, işe son verme işlemi karara bağlandıktan sonra, yeniden tayinin gizli oyla yapılması kararlaştırılır. Oylamada 24 kişiden 13'ü olumsuz oy kullanarak, Cevdet Kudret'in açıkta kalmasını sağlarlar. Mesele artık bir formalitenin yerine getirilmesi olmaktan çıkmıştır.

Bu haksız *tutum* üzerine, 24 Yönetim Kurulu üyesinden sadece bir tanesi itiraz sesini yükseltir: Ankara Dil ve Tarih — Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji Profesörü Samim Sinanoğlu, yapılan işin haksız ve kanunsuz olduğunu, olumsuz oy kullananların bir sebep söylemeleri gerektiğini ileri sürer. Sinanoğlu, sebep açıklandıktan ve tartışıldıktan sonra yeniden bir oylama yapılmasını ister ve bu yolda bir önerge de *verir. Ne var ki olumsuz oy* kullananlar bir sebep göstermekten kaçınır, olumlu oy kullananlar da susar. Sinanoğluna toplantı salonunu bırakıp çıkmaktan başka çare kalmaz.

Türk Dil Kurumunda, Türk Diline hizmet vermiş bir yazarın işine sebepsiz son verilmesi cidden acıdır. Bu durumda, Cevdet Kudret'in toplumcu kişiliğinin ve Behçet Kemal Çağlar ile iki yıl önceki Kurultayda giriştiği tartışmaların oylamada etkili olduğu şüphesi *ister* istemez uyanmaktadır. Acı olan başka bir nokta, Dil Kurumu gibi bir aydınlar topluluğunda, Yönetim Kurulu üyelerinin, verdikleri oya sahip çıkıp, onu savunmak ihtiyacını duymamalarıdır. *Sinanoğlunun dışında* toplantıya katılan Yönetim Kurulu üyeleri şunlardır: Agâh Sırrı Levent, Cahit Öztelli, Hikmet Dizdaroğlu, Uluğ İğdemir, Salah Birsel, Orhan Şaik Gökyay, Enver *Naci Gökşen, Baha Dürder, Tahir* Nejat Gencan, Muharrem Ergin, Melâhat Ozgü, Hasibe Mazıoğlu, Mehmet Tuğrul, Suut Kemal Yetkin, Fahir İz, İlhami Cıvaoğlu, Haldun Taner, Sabahattin Kudret Aksal, Hasan Eren, Bedia Akarsu, Mehmet Ali Ağakay, Ömer Asım Aksoy, Vecihe Hatipoğlu.

Amerika, İnönü Hükûmetine neden güvenmiyordu? Washington'un görüşlerini sadakatla yansıtan New York Times, bu sorunun cevabını veriyor:

New York Times

TÜRKİYEDE DEGİŞİKLİK

Amerika itibarını kaybediyor

Dana Adams Schmidt

Türkiye'nin iç ve dış politikasında, uzun vadeli sonuçlar doğuracak nazik değişmeler olmaktadır. Değişikliğin menşei, Kıbrıs meselesinde Birleşik Amerika'nın takındığı tavır dolayısiyle Türkiye'nin duyduğu öfke ve kendi amaçları için yeni bir destek arama çabasıdır.

Birleşik Amerika ve batı ile kurulan ittifak teknik bakımdan genel olarak aynen duruyorsa da; Sovyetler Birliğine karşı resmi ve gayri resmi bir itibar uyanırken Birleşik Amerika birçok soğukluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Öte yandan, uzun yıllardan beri şiddetli bir baskı altında kalan sol akım, cezaya pek çarptırılmadan iç politika konusunda sesini yükseltmektedir.

Türkiye, Nato birlikleri ile donatılacak olan ve Birleşik Amerika *tarafından teklif edilen nükleer donanmaya katılmamaya* kısa bir süre önce karar verdi. Birleşik Amerika'nın nükleer ticaret gemisi Savannah'ın İstanbul'u ziyaretini kabul etmedi.

Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Moskova'yı ziyaret etti. Buna karşılık Sovyetler Birliği de prezidiyum üyesi Podgorny'yi, 1920'lerde Kemal Atatürk'ün batılılarla çatıştığı ve Sovyetlerle flört ettiği zamandan görülmeyen dostluk gösterileri içinde Türkiye'ye yolladı. Dostluğun ayrı bir belirtisi de, gene 1920'lerde Sovyetler tarafından kurulan tekstil fabrikalarını incelemek üzere bir teknisyen grubunun Podgorny ile birlikte gelmesi oldu.

Bu gelişmelerin yanında birçok Türk gazetelerinde sol eğilimli yazılar birbirini kovalamaya başladı. Bu yazılarda Birleşik Amerika'nın ekonomik ve kültürel «emperyalizmine» saldırıldı, Amerikan yardımının yetersizliği ve faydasızlığı tenkit edildi, özel yabancı sermayenin sömürücülüğü konusunda uyarmalar yapıldı.

Dışişleri Bakanı Erkin, verdiği bir demeçte, nükleer güç ile Savannah konusunda verilen kararların Birleşik Amerika'ya karşı yöneltildiğini yalanladı. Bu kararların teknik sebepler dolayısiyle alındığını, diğer yedi Nato üyesinin de nükleer donanmayı reddetiğini söyledi ve «Türkiye neden reddetmesin?» diye sordu. Türkiye, Birleşik Amerika tarafından teklif edilen sigorta garantilerini yetersiz buluyordu. Birleşik Amerika, nükleer güçle işleyen gemilerden birinin Türk sularında bir kaza yapması ihtimaline karşı 500 milyon dolarlık bir sigorta sağlamıştı.

Fakat, gözlemcilerin çoğu, bundan beş yıl önce olsaydı böyle «teknik» sebeplerin Türkler için ağır basmıyacağı inancındadırlar.

Dışişleri Bakanı Erkin, Kıbrıs konusunda Birleşik Amerikanın takındığı tavrın «Türk halkın hayal kırıklığına götürdüğünü» söylemesine rağmen, Amerika'ya karşı bir soğukluk olduğunu kabul etmiyordu. Anlaşılıyor ki, Erkin, açıkça söylememiş olmasına rağmen, Başkan Johnson'un Başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği ve sert bir dille kaleme alınmış mektubu bir türlü unutamıyordu. Bugüne kadar açıklanmamış olmakla birlikte, Türkiye'ye verilen askeri malzemenin Kıbrıs Rumlarına karşı kullanılmasını Birleşik Amerika'nın asla affetmiyeceği konusunda bir ihtar ihtiva eden bu mektubun çok önemli bir rol oynadığına politikacılar kesin *olarak* inanıyorlar.

Bu mektuba rağmen Türkler ağustos ayında, Kıbrıs Türk azınlığının da desteğiyle batı Kıbrıs'a bir hava akını yaptılar.

Dışişleri Bakanı Erkin, Birleşik Amerika ile olan münasebetlerin resmen devam ettirilmesi yanında (aslında bu münasebetler gerginleşmiştir) Sovyetler Birliği ile dostluk kurmanın bir çelişme olmadığını ileri sürdü. Bizzat Birleşik Amerika'nın ve diğer bütün Nato ülkelerinin Sovyetlere yaklaştığı bir sırada, «özellikle Sovyetlerin her fırsatta samimi isteklerini doğrulamaları karşısında Türkiye'nin başka türlü hareket etmesi için sebep» olmadığını belirtti.

Bazı yabancı diplomatların kanaatince, Kıbrıs Rumlarını hem silâhla, hem de propaganda ile destekliyen Sovyetler Birliği Batı ittifakını zayıflatmak için Türkiyenin Batılı müttefikine olan kızgınlığından yararlanmaktadır.

POLİTİKA VE ÖTESİ

Başladığımız Yerden

Mehmed Kemal

İnönü Hükûmetinin iç politikada ele aldığı konuların hemen hemen tümünü Urgüplü'nün karma Hükûmeti de benimsemiş ve gerçekleştireceğini vaat etmiştir. İnönü ve Urgüplü hükûmet programlarına esas teşkil eden konular birbiri ile kıyaslanacak olursa, kâğıt üzerinde Urgüplü lehine not vermek bile mümkündür. Başbakan Urgüplü, Atatürkçülüğü, 27 Mayısçılığı, Türk toplumunun uygarlık düzeyine erişmesini, Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini kurma amacını güden devrim kanunlarını, Anayasamızın tastamam uygulanmasını canü gönülden *istiyebilir*. Hattâ karma hükûmetin CKMP - MP ve YTP gibi kanatları da istiyebilirler. Ama bunu muhafazakâr, statükocu, özel teşebbüsçü AP'ye nasıl kabul ettirebilirler? Yahut AP, bunların hükûmet programına konmasına nasıl razı olmuştur? Çıkışından beri, açık veya kapalı ifade ettiği fikirleri benimsiyen kitle, şumdi dönüp AP'ye:

«— Bu ne perhiz, bu ne lâhana turşusu?» diye sormıyacak mıdır?

Bu tutum, ülkemizdeki siyasi partilerin, muhalefette iken başka, iktidara gelince başka düşündüklerinin tipik örneğidir. Böyle bir örneği de, tersinden, Demokrat Parti iktidara gelince vermişti. Bu bir *daha mı denenecektir dersiniz?*

Bu çelişmeye, yurt için, vatan için olumlu gözüyle bakanlar vardır. Ama, acaba hükûmette çoğunluğu elinde bulunduran AP, kâğıt üzerinde yazılı bulunan vaatleri gerçekten uygulayacak mıdır? Yahut hükûmete yöneltilecek saldırıları önlemek için —baskı gruplarına karşı— bunları gösterecek, sonra unutturacak mıdır? *Hükûmetler gelirken vaat ediyorlar, sonra unutturma ve oyalama* yoluna giriyorlar; bu sefer de mi böyle olacak?

CHP Hükûmetine ait bütün reform tasarılarını, Demirel'in Başbakan yardımcılığını ettiği hükûmet de benimser görünmektedir. Bir süre önce karma hükûmet kanatlarının oyları ile «uyutulmağa» terekdilen Toprak Reformu tasarısı bile «gecikmelere» uğratılmıyacak büyük bir gayretle çıkarılmaya çalışılacaktır. Tasarıdaki «25 yıllık müddetin kısaltılması, 100 milyon liralık ödeneğin arttırılması» istenmektedir. Kısa bir süre içinde bu ne büyük bir gelişmedir?

Her halde, kamuoyu ile birlikte CHP'liler de buna şaşacaklardır. Kimbilir AP teşkilâtı bu hızlı gelişmeye ne diyecektir?

İç politikada, *ekonomik ve sosyal konularda* bu «kraldan çok kralcı» tutum benimsenirken, dış politikada da CHP hükûmeti ile, yeni kabine arasında görüş ayrılığı bulunmadığını anlıyoruz. Şimdiyedek, Türk - Sovyet iyi komşuluk ilişkilerine karşı olan AP «komşularımızla iyi dostluk münasebetlerinin inkişafı zımnında hiç bir faaliyeti esirgemiyeceğini» teahhüt etmektedir. Hattâ bir dışişleri bakanı araştırmasına çıkarken, Moskova Büyükelçimiz Hasan Işık'ı seçmeye özellikle dikkat etmiştir.

Türkiye dış politikasında bir dönemeç noktasındadır. Bu noktaya, uzun alıştırmalarla, bizi İsmet Paşa getirmiştir. İnönünün dış politikada idmanlı bir manevra kabiliyetine sahip olduğunu düşmanları bile kabul eder. Bunu, yalnız AP kabul etmez görünüyordu. Bunun için değil midir ki, İsmet Paşa, istifa konuşmasını yaparken, dış politikadaki gelişmeyi insanların görmemesi için «iki gözlerinin kör olması» gerektiğini sinirli bir üslûpla söylemek zorunda kalmıştı.

Bütün mesele, İsmet Paşanın, dış politikada bizi eriştirdiği noktadan ileri gidilecek midir, gidilmiyecek midir? Türkiye dış politikasında, ulusal, bağımsız ve haysiyetli olmanın sınavını geçirmektedir. Bizim için önemli olan mesele, Sovyetlerle olan iyi komşuluk ilişkilerini geliştirirken, Amerika ile olan ilişkileri de bugünkü bağımlı halinden çıkarıp Amerikancı çevrelerin egemenliğini azaltmaktır. Bunu başarabildiğimiz zaman «Büyük Atatürk tarafından, esasları ve temel prensipleri vaz ve tatbik edilmiş olan milli dış politikaya» dönmüş olabiliriz. Yani 1965 yılında, ancak, *1937 şartlarını gerçekleştirmiş oluruz. Bu ortama girmemize* Amerikancı tanınan AP'liler rıza gösterebilirler mi?

Türkiyede 27 Mayıstanberi zinde kuvvetleri yatıştırmak amacıyla bir sürü protokol imzalanmış, fakat bunlar daha mürekkebi kurumadan unutulmuştur.

S.K.D.'de Kongo

Sosyalist Kültür Derneğinin mutad toplantılarında bu hafta Kongo'dan yeni dönen Türk doktorlarından Niyazi Tunga konuştu. Kongo'daki son kanlı olayların içinde yaşayan Tunga, sömürgeciliğin korkunç örneklerini gözler önüne serdi. Ekonomik esaretin, *siyasal egemenliği* nasıl bir komedi haline getirdiğini anlattı. Kongo Milli Kurtuluş Hareketinin doğuşu ve gelişmesi üzerinde durdu. Kongo'dan filimler de gösteren Tunga'nın vardığı sonuç şudur: Kongo'nun kurtuluşu, politik ve ekonomik bağımsızlığını gerçekleştirmesi, toplumcu bir düzeni zorunlu kılmaktadır.

KARA TOHUM

1965 Türkiyesinde, açlıktan ölmek, ya da ölmemek için zararlı bitkileri yiyerek kötürüm kalmaya rıza göstermek durumunda olan insanlar vardır. Ankara Sanat Tiyatrosunda oynanan «Ayak Bacak Fabrikası» adlı oyunun da konusunu teşkil eden bu korkunç gerçeği Türk kamu oyuna duyuruyoruz

Anadolu insanı dert yüklüdür... Anadolu insanı keder yüklüdür.. Anadolu insanı çilelidir, çaresizdir, zelildir

Bugüne dek şiirler söylenmiş yanık, buruk; romanlar yazılmış sayfalar dolusu Anadolu insanının derdi üstüne... Ama bilinmemiş daha.. Ne bilinmedik derdi, ne bilinmedik çilesi vardır O'nun.

İşte bildiklerimizden şimdiye değin biri ikisi...

Anaoluda kadın eşyadır, «başlık» adı altında satılıktır.

Anadoluda erkek ağanın uşağıdır, yıl boyu harcadığı emek, ağanın büyük kentlerde pavyon masraflarının karşılığıdır.

Anadoluda insan sahipsizdir, kim olduğu, ne olduğu bilinmemiştir şimdiye değin... Bizden ayrıdır.. O bizi bilmez biz O'nu.. Yönetici olarak, politikacı olarak, aydın olarak O'nun gözünde, «OCU» olmaktan kurtulamamışızdır... O'na yönelen kişilerimiz bilirler bunu.

«KARATOHUM» da Anadolu insanının bilmediğimiz dertlerinden yalnız bir tanesidir Belki en acısı, belki en korkuncu...

BUYUK ÇELİŞMELER

Anamur ve çevresi bir başka benzeri bulunmaz zıtlıkların biraraya geldiği yer. Özellikle ekonomik ve sosyal zıtlıklar doğuda dahi benzeri az bulunur örneklerle dolu. Örneğin Anamurun en çok 40 Km. kuzey batısında bulunan Karaçukur ve Karakilise köylüleri arpa ekmeği dahi bulamaz, «FINK» ekmeği yiyerek topal olurlarken, Anamur ovası ve ovaya yakın köylerde üç veya beş dönümden 15-20 bin lira kazanmak olanağı vardır. Fakat özellikle muz ziraatı yapan kişilere sorarsanız kazançlarını don hadisesinin vuku bulduğu yıllara göre söylerler. Yani daima «zararlıdırlar». Konuyu incelemeye giderken tanık olduğum bir olayı nakledeyim.

Otobüste Ankaralı bir tüccarla beraberdik. Anamur ve çevresinin özelliklerinden bahsediyordum. Üç dönüm muz bahçesinden 15-20 bin lira kazanmanın mümkün olduğunu Ankaralı tüccar arkadaşıma da söyledim. İnanmadığı yüz hatlarından belliydi ama, bir de «nezaket» vardı işin içinde.

Bir süre sustuk, konuşmadık Tüccar arkadaşım, otobüs'ün penceresinden dışarıya bakıyor, birşeyler arıyordu sanki. Yol üzerinde, en az üç, en fazla beş dönüm olduğunu tahmin ettiğimiz (bu tahmin, şoför ve tüccar arkadaşımla birlikte tahminimizdir) bir muz bahçesinin kıyısından geçerken tüccar arkadaşım şoförün omuzuna vurdu.

«Şoför efendi. Şu muz bahçesi ne kadar gelir getirir» dedi.

Şoför oldukça kayıtsız bir tavırla, «90 bine sattılar» dedi. Tüccar arkadaş şaşırmıştı. «Mülkiyetini mi» diye sordu. Şoför aynı kayıtsızlıkla: «Yok beyefendi, sadece meyvesini» cevabını verdi.

METE HAN

ALLAH BİLE UNUTMUŞ

Zıtlıkların nedenleri belki de Anamurluların dediği gibi oldum olası «Devlet baba»nın Anamura gösterdiği ilgisizlik. Anamur bir asırlık kaza. Son kaymakamın gelişini saymazsanız Anamur; Anamur olalıdan beri uyumuş. «Devlet baba» nın bir Anamur kazasının bulunduğunu bilmediği iddia edilebilirmiş. Lise öğrencilerinin coğrafya kitaplarında Anamur burnunun Türkiyenin Akdenize uzanan en güney ucu olduğunu okuduklarını saymazsanız ismi hiç duyulmazmış. Muzun en iyisini yetiştirmişler, muzculukta Alanya meşhur olmuş. Folkloru varmış onu da Silifkeliler ellerinden alıp dünyaya ün salmışlar. Dertli Anamurlular bu yönden Dertli ama dertlerine derman arama niyetinde de değiller. Asırlardır uyumuşlar, hâlâ da uyuyorlar kendi deyişlerince. Bütün umutları kaymakam Tahsin Soyluda. Tahsin Soylu kaymakam olarak geldiği günün sabahı dahil normal istirahatlarını dahi Anamurun derdine çare aramak yolunda feda ediyormuş. Anamurlular her yönden destekliyorlar kaymakamı. Ancak kaymakam hariç Anamurda temel sorunlara eğilmiş bir kuruluşa ya da bireysel çabaya rastlamadık. Örneğin Karaçukur ve Karakiliselilerin FINK yiyerek topal oluşları pek ilgilendirmemiş Anamurluyu.

Karaçukur ve Karakilise köylerinin orman içi köyler olduğunu söylemiştim. Evleri dağınık, topraksız, geçimini orman ürünlerine bağlamış pek çok köylerimizden yalnız ikisi. Yaşamları bir sorun olarak kimseyi ilgilendirmemiş. Özel yaşantılarına bırakılmış birkaç yüz kişi. «O koyakta doğup o koyakta ölüyorlarmış.» «Ölen doğanı karşılıyor» diyor köylüler. Yeni yapılmış evlere rastlamadığımı söylemiştim de bu cevabı vermişti Karakilise'li bir köylü. Karakiliseden Salih Kütük şu fıkrayı anlatmıştı.

«Tam beceremeyeceğim efendi emme. Köylerden açılmış ta, Allaha sormuşlar. Dağ köylerini, ova köylerini, bayır ve yayla köylerini yaratın. Bunlar geçimlerini nasıl yapacaklar.» diye sormuşlar. Allah da ova, bayır ve yayla köylerinin nasıl geçim yapacaklarını anlatmış. Ya dağ köyleri demişler Ondan haberim yok demiş Allah

Gerçekten iki köyü görenlerin «Allahın dahi unuttuğu» köyler olduğu sonucuna varmaları mümkün.

FINK konusunu ilk konuştuğum Salih Kütük:

«Efendim dedi» parmağı ile karşı sırtları kayalıkları gösterdi. «Bak şuralara... Buralarda ne biter? (Konuştuğum köylülerin istisnasız hepsi aynı cümle ile başladılar) İşte evlerin önünde bir iki mandal var. Onlar da sahipli.. Eskiden birez kırma kırardık. (Kırma kırmak: Ormandan tarla açmak.) Şimdi onu da yasak ettiler. FINK denen mahsul ise taşa ek biter. Bu topraklara arpa, buğday eksen tohumunu alamazsın. Toprak yok. Ölümüzü gömecek toprak yok. Eh... evde çocaklar (çocuklar) ana garnım aç deyincek taş ye deyecek halimiz yok a... Napalım? Buralarda FINK olur, (...şir) biz de FINK yeriz.»

Sakin ve rahat konuşuyor Salih K... ve devam ediyor..

«Toprak yok.. Elimizde bulunan ...neklerimiz verimsiz. Bir dönüm ye... 100-150 kilo arpa alırsan, 500 kilo FINK ...dırırsın. Zaten elinde bulunan bir iki dö... yer, sen olsan ne ekersin?»

Sustu... Elindeki bıçakla masanın ...rını kesti bir süre... Tekrar başını kaldır...

«Lâfın kısası çaresizlik efendi.. N'... zavallı köylü ekiyor ve yiyor Karşı ge... gibi olmasın emme, dünya yüzünde ya... cak yerin gıtlığı varımış gibi, bizi şu ...ğın içine salıvermiş... Sonra da unu... getmiş... verdiğine şükür.»

Salih Kütük anlatırken iç organla... teker teker söküp alıyordu. O sakindi, ...şantısını bir başkasına anlatmanın rah... içindeydi.. Üstelik, bir «şeherli efendi» ... anlatıyordu. Ne vardı sanki...

Salih Kütük'ün anlattığına ve orada ...lunan muhtar Durmuş Ali Bulut ile ...leri gelenlerinin doğruladıklarına göre ...rakilisede, % 80 aile karışık, % 20 aile... karıştırmadan FINK ekmeği yermiş. K...şık FINK ekmeğinden kasıt şu: FINK'in ...kisini azaltmak kastı ile, arpa ve bakla... karıştırarak öğütüp yerlermiş... Geri k... % 20 olanakları % 80 den daha az ola... Onlar da FINK'i karıştırmadan değirme... öğütüp yerlermiş. Doğal olarak topal ... vakaları % 20 içinde daha çok. Bununla ...raber % 20 de bir çaresini bulmuş bu... «FINK'in kabuğunu çıkardıktan sonra ...tüp yersen daha az topal yapar adamı» ...yorlar. Yine söylenenlere bakılırsa bir ... çaresi daha varmış topal olmamanın. «E... FINK'i çavdar ile karışık yerseler, ıs... yerseler, yağ gibi bir şeyler'e yerseler, ye...ten sonra gezerseler daha tez topal olur...mış.» Topal olmamak için yukarıda say...ları yapmamak gerekiyor. «Hele davar ...sanları» diyor Salih Kütük, «Gündüz a...ma gadar gezip, gece davar ibiklerinde ...ğuklarda yatmayo'lar mı.. tamam. Sa... yerinden kaldırabilirsen kaldır. Herif ga...ti topal.»

«Usulünü öğrenmişsiniz» dedim. S... Kütük:

«Usulünü ğren sek ne? Bizim cahal ... faların usulundan n'olacak. Biz dağ ada...yız. Şöyle köşeye oturup dinlendiğimiz ... var? Kışın soğuk demeyiz, yazın ısıcak ... meyiz —birşey yaptığımızdan değel a— ...ışır çabalar dururuz. Iğneyle guyu gaza... Hem efendim bedeninde sızı olanları da ... topal der bu meret. İçimizde bedeni sı... adam mı var bellen.. Kulağasma beğefe... Ne desen teflike, her daim teflike e... u'edecen... çekirge misali.. Bir çıkma so...ğa iki çıkma. Evde gurk tavuk gibi tum... basacak değeliz a.. Davara gidecen, tar... tezeğe gedecen.. Bak, çocakların götü ... görmez. Zopa mangal zati bilmeyiz. E... N...sıl koruyacan bun'arı? Yok beğefendi, ...lu musulu yok bu işin.. Yemeye deva... Allaha havale... Verdiğine şükür.»

Şükür. Şükür ama, yaşamak tilci... Salih Kütük gibi anlarsan diyecek bir ... yok. Aksi halde...

FINK yemenin usulünü öğrenell... başka nedenlerin de etkisi ile topal o... vakaları bir oranda azalmış. 1964 senesi... dört çocuk topal olmuş.. Sabri Yıldız, Sa... Yıldız, (iki kardeş) Duran Akatay ve M...ammer Yılmaz.

Eski topallar özellikle Ulayat mahalle...de imiş. Sebep olarak da Ulayat'ın da... dar imkânlara sahip oluşu gösteriliyor. ...vet, Karaçukura oran'a daha dar imkân... Ve Ulayattaki eski topallar yatalakmış.. ...

11 yaşındaki Sami Yıldız
En küçük topal

Uluyatlı İsmail Kaplan
«Ölüm... Ölüm, hep hep...»

Nazmi Taşgölgesi
1947 - 50 dönemi gazisi

Aziz Yıldız, İsmail ve Hasan
«Şollara ekdiydik, bu sene de fink de olmadı..»

... ile ufak sularını dökemeyollar bile» diyor Salih Kütük Ulayattaki eski topallar için..

Güneş göz kırpar gibi karşı tepelerin ardında kayboluverdi. Dağ gö'geleri bütün ağırlığı ile «Koyak» lara çökmüş, zelil insanların yaşamlarını en *güzel şekilde* ifadelendirmişti. Bir iki köpek havlaması ve çakal sesleri karşı yamaçlarda yankı'anıyordu.. Büyük kentlerdeki masa başı «köy akşamları» geliyor aklıma. Havlayan köpekler, meleyen kuzular, çakal sesleri..

Ve kalkınma, ve çağdaş uygarlık ve de köylü kardeşlerimiz. Asil, kahraman din kardeşlerimiz...

Salih Kütük ayağa kalkıp «Bana müsaade efendi» diyor. Silkinip kendime geliyor ve adı geçen hayallerden utanıyorum.

BUYUK ENDİŞE

Köyde FİNK konusunu tetkik edişim köylüleri kuşkulandırmış. Aralarında toplanıp konuşmuşlar ve demişler ki Hükûmet bu herifi buralara gadar boşuna göndermez FINK topal ediyor deye de FİNK'i yasak eder. Işte o zaman açlığımızdan ölürüz. Eyisi mi biz FINK yemeyiz deyelim.»

Bir akşam muhtarın evinde konuştuğum Yusuf Poyrazdan öğrendim bunları *Hakları da var gerçekten. «Hökümetin* heç al dediğini görmedik.. Hep ver dedi bize.» diyor Yusuf Poyraz ve tüm köylü. Devam ediyor. *«Gördün efendi köylü.. Hökümetin* heç birşeyciği yoktur. Yaptığı ettiği heç biseyi yoktur. Başımızdan eksik etmesin, gayratlı bir gaymakam geldi, siz camiyi *okul* yapan ben öğretmen verdiririm dediydi. Biz camiyi okul yaptık, herbirşeyini hazırladık hükümet bir tek öğretmeni esirgedi vermedi. Gaymakam beğ bile alamadı bir öğretmeni.. Hâlen uğraşır durur eksik o'masın.»

İlçeye hasta çocuğunu doktora götüren Ali Yıldızla karşılaşmamız bu hükmün doğruluğunu yanıtlıyordu. Ali Yıldız köyün hemen dışında karşılaştık.

«Efendi şu herifle de konuş, iki çocuğu FINK topalıdır.» dedi muhtar ve Ali Yıldızı çağırdı. Ali Yıldız ürkek adımlarla yaklaştı.

«N'apacaksn muhtar beni? çocuk hasta şehere *inecem, oyalama* beni.»

«Oyalayupda len... Seninle konuşacağımız beş takke. Fazla lâf etme.. Gel şuraya da *efendinin soracaklarını cuvaplandır»* dedi muhtar.

Ali Yıldız tüm inkâr etti FİNK ekmeği yediğini.. «Tövbe efendi. Ben kapıma bastırmam FINK'i... O da nereden çıktı» dedi.

«Fakat iki çocuğun FİNK topalı imiş, hatta biri bu yıl topal olmuş.» dedim.

Böyle bir soru beklemiyormuş ki utancından yüzü kıpkırmızı oldu. «Sen nerden biliyorsun» der gibi önce bana sonra da öfkeli öfkeli muhtar'a diğer köylülere bakıp başını öne eğdi.

«Ali Yıldız dedim, ben FINK yediğinizi *biliyorum. Yediğinizi niçin gizlemek istediğinizi* de biliyorum. Benden size kötülük gelmiyecek.»

Biraz *rahatlar* gibi odu.

«FİNK yedim efendim. Eskiden daha çok yerdim. Altı çocuğum var. İkisine uğradı, bize birşey olmadı. Hem biz FİNK'i karışık yeriz, bütün köylü yer. A'ın yazısı, biz ne edelim..»

Birkaç soru daha sorsam ağlıyacaktı. Diken üzerinde oturuyordu sanki. Teşekkür eder etmez kapandan kurtulmuşçasına göz açıp kapayıncaya dek fundalıklar içinde kayboldu Ali Yıldız.

BOZ TOPRAK

FİNK konusunda bir kadından da bilgi almak istemiştim. Ayşe Bulut'u getirdiler Once utandı, konuşmak istemedi Sonradan razı oldu ve kesip attı.

«Buralarda FİNK'ten başka birşey olmaz. Hepimiz ekeriz. Isıcak olursa daha çok topal eder. Geç vakit gelirsin çiftten çubuktan, çocuk acın der, herif acın der, n'apacaksın? İki hamur yuğurur tapıldatıverirsin (elle yaparlar ekmeği) atarsın saca. O açlığıla ısıcak ısıcak yersin. Bir hafta sonra da içini gazlandırıp, soğuklandırıp, şöle edip böyle edip, yanlarına bir sızı veriyor. Topal *edip topal olorusun.* Ja n'olacak? Ote başında bir şey mi var bunun...»

Ayrıca FİNK yemek mecburiyetinde oluşlarını da *şöyle izah ediyor.*

«Başka bir şey bitmez ki bizim buralarda. Boz toprakta ne bitsin... Bitse saar (zahir) arpa eker, buğday eker onları yeriz Canımıza gastımız mı var? Bitecek olan o. FİNK.. Bitmeyince n'apsın millet? Açlığından ölecek değil a...»

«KIM YEDIRIP NELIK»

Karakilisenin Bodeyme mahallesinde Ali Yıldızın FİNK topalı olan oğlu Sami Yıldızla karşılaştık. Hem de bir FİNK tarlasında. Bizi görünce bir çalının arkasına saklanmak istedi. Fakat Salih Kütük koştu ve ko'undan tutup getirdi Samiyi.

«Neden FİNK yedin, kim yedirdi sana FİNK'i» dedim.

«Kim yedirip nelik?» dedi. Yani «bizim ekmeğimiz bu. Ekmeği *bir başkası mı yedirir.»* anlamını taşıyordu bu cümle.

Yine aynı FİNK tarlasının yakınında Saminin küçüğü fakat topal olmayan *Aziz* Yıldızı görüp konuştuk. Yanında Hasan ve İsmail adında iki küçük çocuk daha vardı Haberin doğrusunu çocuklar verirmiş. Biz de öyle yaptık. FİNK ekmeği yeyip yemediklerini, analarının tencerede ne kaynattıklarını sorduk. Aziz:

«FİNK ekmeği yeriz emme.. «FİNK tarlalarını gösterdi» buralara ekdiydik bu sene FINK de olmadı» dedi.

«Bu sene ne yiyeceksiniz» dedim.

«Baala (bakla) dedi Aziz.. «Baalayı üğüdürüz, *anam ekmek eder yeriz.»*

Anaları da tencerede tarhana ve un öğelemesi kaynatırmış. En çok «Keş» yani çökelek *yerlermiş.*

«Başka» dedim.

«Başka birşey yok ki» dedi Aziz.

Hasan ile İsmaile ge'ince; onlar anal.

OLUM HEÇ HEÇ

rının ismini dahi bilmiyorlar..

Bir başka FİNK tarlasında güneşleyen birkaç köylü görüp yaklaştık. Ulayatlı İsmail Kaplan çok ilginç bilgiler verdi FİNK konusunda.

«Daşağar mem'eketteyiz» diyor İsmail Kaplan. «Anamızdan babamızdan kalan ekeneklerimizi ekemiyoruz. Toprak eskiyincek mecbur kalıyoruz FINK ekmeye, Elli sendir şu ekenekleri ekeriz. Hafif bir açıntı yapsak, dövlet işletme kanunu (orman kanunu) çok yük yükledi bize. Fakir fıkarayız, gözümüz baka *baka çocuklarımızı ve kendimizi* ataşa atmağa ırazı değiliz. Mecburuz bu FINK'i yemeye ve topallığa ırazı olmaya.»

«Bir çaresini düşünmediniz mi? Bu hayat böy'e devam edecek mi?» dedim

Boynunu büktü. Hükümet benmişim gibi yüzüme *baktı meli mahsun, bir şeyley yap* n'olursun» dercesine.. Ve ekledi. «Beklediğimiz hökümetten bir yardım»

«Hükümete müracaatınız var mı?» dedim.

«Yok efendim dedi. Körüz. Önümüze bir düşenimiz yok. Arayıcı bir adamımız yok.» dedi.

İsmail Kaplanın köyü olan Ulayat daha önce bir vesile ile belirttiğim gibi imkânları çok dar, 17 hanelik bir mahalle. Ailelerin çocuk sayısı normal 6-7 imiş. «Hatta onbir çocuğu olan bile var, diyor İsmail Kaplan.

«Çok büyük bir sıkıntı içindesiniz o halde» dedim.

«Olüm» dedi. «Olüm heç heç.. Ya kendini denize kakıvereceksin ya da FINK ye*yip topal olacaksın.»*

BİR GECEDE 39 KİŞİ

Yivil'e bir öğleden sonra varmıştık. Yivil Karaçukur köyünün mahal'esi. Karaçukur ismine benzer. Hem çukur, hem de kara. «Köyümüzün adından belli ne olduğumuz» demişti Hüseyin Tuğrul. Doğru söz etmişti. Karaçukur, Karakilise gibi «Allahın *bile unuttuğu» dağ köylerinden biri. Herşeyleri* kara bura insanlarının. Yedikleri FİNK de kara, talih'eri de, herşeyleri de... «Ak» *her anlamı ile yok olmuş.. Ya da «yolu düşmemiş»* buralara. Olanaklar aynı. Değişen birşey yok. Bir Karaçukurlunun dediği gibi «Sırt sırta vermiş Karaçukur ve Karakilise aynı düzen içinde güneş görmüş solucan gibi çırpınırlarmış.»

Hüseyin Tuğrul'un çardağına misafir olduk. 73 yaşında Hüseyin Tuğrul, köyün en yaşlısı. Köye gelişimizin sebebini öğrenir öğrenmez etrafa seslendi.

«Muhtaar.. Bekçiii... Oyonn... tez bura gelin»

On dakika içinde, o anda köyde bulunan muhtar, bekçi, topal, sağlam kim varsa Hüseyin Tuğrulun çardağında toplandı. «FİNK» dedim «Toprak dediler» «Çaresiziz» dediler, «zeliliz» dediler. Karakiliselilerden *farklı birşey söylemediler.* Ancak «FINK topalı bizde daha çok» dediler. Kırka yakın topal varmış hâlen Karaçukurda.

*Hüseyin Tuğrulun çocukluğunda bi'mez*lermiş FNK'i. 50 yıl olmuş FİNK yemeye başlayalı. Fakat devamlı değil. Kıtlık senelerinde çok *yerlermiş. «Seferberlikte* 39 kişi bir gecede topal oldu» diyor Hüseyin Tuğrul. Daha sonraları FİNK yeme durumu ormana verilen öneme göre değişmiş. Ormandan tarla açabildikleri veya kıl keçisi besledikleri sürece FİNK'i az yemişler. «Orman askeri devrinde FİNK yenirdi, bakım mamırı çıktı birez daha çoğaldı» diyor Hüseyin Tuğrul.

FİNK'in hangi yıllarda daha çok yendiğini topalların topal o'dukları yıllardan çıkarmak mümkün. Örneğin, halihazır topallar ya İstiklâl harbi, ya ikinci dünya harbi yıllarında topal olmuşlar. Bilhassa 1947-50 *yılları arasında topal olanlar sayıca daha* fazla. 1950-60 yılları arasında biraz daha az 1960 yılından sonra artış kaydetmiş. 1960 tan sonra ormancılar hiç göz açtırmıyorlarmış. Bu yüzden oranın daha da artacağı kanısında köylüler.

GUNDE BİR ARPA BAZLAMASI

«Efendi, beri bak. Sabahtan beri bir tek arpa bazlaması yedim. Neden deyeceksin? Bir çuval arpa unum» altı kile FİNK'im var. Kış ortasında arpa unum bitiverirse FİNK'i öğütüp yeyeceğim. Başka çarem yoktur. Arpa unum *bitmesin deye yemiyorum.* 73 yaşından sonra çökekalırım deye korkuyorum» diyor Hüseyin Tuğrul.

Gerçekten veri'memiş birşey bu köylere. Fakat çok şey istenmiş. Özellikle orman kanunu tüm yaşama olanaklarını almış ellerinden. Tarla açmaya hiç müsamaha edilmemiş. Ormana keçi hiç sokulmamış. Ormancıları kutlamak gerek. Ancak Hüseyin Tuğrulu da dinlemek gerek.

«Dört keçimiz vardı, onları sürdüler çıkardılar. Şu Hacı Osmanın 50-60 davarı vardı, ikide bir keserini alır sürerler ormandan.. Ne yapsın, sattı davarları bu da, oturdu *garı ile köşeye, başladı FİNK yemeye* Tabi FİNK yeyecek, beni yeyecek değil a Davarı olsa belki FİNK yemezdi, on okka yağ, dört keçi satardı, beş on ki'e (ölçek) zehre (zahire) alır yerdi. Şimdi o da oturdu muallakta bakar, ben de oturdum muallakta bakarım.»

«DİL USTUNE KOYACAK BİRŞEY YOK»

İlçede duymuştum. FİNK'i askere gitmemek için yerler demişlerdi Karaçukurlu*lar için. Hüseyin Tuğrula aynen tekrarla*dım. Çevresindekilerin tümü itiraz etti. Hüseyin Tuğrul:

«Yalan..» dedi «Yalan.. *Onu* diyen halt etmiş...»

Küfretsem belki bu kadar kızmazlardı. Ve devam etti.

«Yalan .. Kabil mi ki. Şu genci alalım. Vatana hizmet etmeyecek te ne yaşıyor? Vatana hizmet etmeyenin zaten müslümanlıkla alâkası yok.»

Başını iki yana salladı.

«İmkânı mı var yahu... Açlıktan gardaşım açlıktan...»

Bir topal:

«N'ola adam topal olmasa da elli sene askerlik yapsa..» dedi.

Gösterdikleri hassasiyet *ve ileri sürdükleri* gerekçe inandırıcaydı.

Dut ağacının dibinde iki yaşlı kadın bizi *dinliyorlardı. Kadınlarla konuşup konuşamayacağımı* sordum. Hüseyin Tuğrul cevap vermeden:

«Hatice garı beri gel az» dedi.

«Hatice garı» direnmek istedi ya «emre» uymak mecburiyetinde kaldı.

Hatice Şahin köyün en fakir ailelerinden. Kocası yedi sene evvel felç olmuş.

«Kocam yedi sene evvel felç oldu. Heç biyanı dutmaz. Bize heç bi faydası yok. Biz burda çocaklarıla (çocuklarla) zeliliz ağam. Bi oğlum vardı, so yanda iki dal keseyin demişmiş, bakım mamıları dutmuş, üç av mapıslık vermiş'er. Şindi mapısa gedecek. Bu sene n'edeceğiz bilmem. Şöyle dil üstüne koyacak birşeyciğimiz yok. FİNK de olmadı bu sene ağam.» diyor.

Ve «Hatice garı» nın bir çocuğu FİNK topa'ı.

Aslında sınır köyüm olan Karaçukur ve Karakilislilerle *son olarak FİNK tarlalarında* oturup konuştum. Yaşamlarını kendi ağızlarından Türk kamu oyuna duyurmak istedim. Gerçekten Karakilise ve Karaçukurluların tek dertleri var. «Dil üstüne koyacak» ları bir şey verin. Onlar Tanrıya şükredecekler. Bütün mesele «Karınlarının cızıltısını» kesmek.

Öte yandan, hiç mi hiç ilgi görmemişler.

Karakilise ve Karaçukurluların karşısında tek örgüt var. Orman İşletme. Köylüler «Bakım mamırı» diyorlar. Bakım memuru olmasa onlar FİNK yemez'ermiş. 17 yıldır Çatal Oluk bölgesinde (Karaçukur ve Karakiliseyi kapsıyor) depo bekçisi, bakım memuru ve şimdi de bölge kâtibi olarak görev yapan İbrahim Atik doğruluyor köylülerin iddialarını. Yetkisi dahilinde kanunların tatbikinde taviz vermemiş. Buna rağmen tüm *köylü seviyor İbrahim* Atik'i.

«Çalıştığım sürece köylü ile yakın ilgi kurarak, Anamura giderek bir başka iş yapmalarını *telkin ettim. Anamura gönderdiğim* aile sayısı on'un üzerindedir.» diyor. FİNK konusunda:

«Bu durumda yerler. Çünkü arazinin hepsi orman olarak tahdit görmüştür. Zaten ekseler de arpa buğday yetiştiremezler diyor. mezler diyor.

Köylülerin «Bir dönümden 100-150 kilo arpa üretebildiklerini söylediklerini» hatırlattım.

«Fazla söylemişler, bu topraktan 100 kilo arpa üretmek pek mümkün değildir. Belki gördünüz, toprak zaten yok.» cevabını verdi.

ILGINÇ HESAP

Aynı köyler hakkında ilgi çekici ve köylülerin anlattıklarını doğrulayan bilgiyi de, aslen *Kaladran köyünden olup* hâlen Anamur İlçe Ziraat Odası İdare Meclisi Başkanı olan Mustafa Kaplandan aldım..

Kaladran, Karakilise ve *Karaçukurun* da dahil bulunduğu 8-9 köyün pazarı durumunda. Anamur - Gazipaşa yolunun 45. kilomet-

→

N. Taşgölgesi - H. B. Var - F. Kılıç

Bir fink topalının ayakları

BATICILIK, ULUSCULUK VE TOPLUMSAL DEVRİMLER: III

Batı uygarlığı ve TANZİMAT

İlerleme fikrinde herkes birlik. Fakat ilerlemenin kapısını açacak anahtar ve kilit biribirine uymuyor... Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına kadar aydın paslı kilit ve yanlış anahtarı biribirine geçirip terakki kapısını açmakla uğraştı...

NİYAZİ BERKES

V — Tanzimat batılılaşması

Tanzimat döneminde batı uygarlığının görüntüleri üzerindeki ilk düşünceler bu uygarlığın niteliği hakkındaki yanılmalar dizisinin başlangıcını teşkil eder.

Ondokuzuncu yüzyıl ortalarına doğru ve ondan sonra Avrupayı görenler gördükleri uygarlıkta en çok iki şeye saplandılar: 1) Bu uygarlığın kişiye sağladığı mutluluk ve özgürlük; 2) bunların devlete sağladığı güç. Bu uygarlığın bu iki yanı, batı uygarlığından olmayan bir toplum da gerçekleşebilse birinin diğerine karşıt olacağını göremediler (daha sonraları bunun böyle olduğu meydana çıktı.) Ya batı uygarlığının devleti güçlendiren yanları alınacak ve Japonyada olduğu gibi kişi mutluluğu ve özgürlüğü olmayacak, toplum uğruna kişiler feda edilecek; ya da kişi mutluluğunu ve özgürlüğünü sağlayan yanlar alınacak ve o zaman da bu, devletin zayıflaması veya tamamiyle değişmesi, hattâ imparatorluğun tasfiyesi demek olacaktı. (Bildiğimiz gibi, bunların ikisi de olmuştur; yani ne kişi kurtarılabildi ne de devlet). Tanzimatçılar, aşağıda açıklanacak nedenlerle, bu çelişmeyi göremediklerinden batıda gördükleri şeylerin hepsini bu iki amacın ikisini birden sağlayacak araçlar sandılar.

Batı uygarlığı kişilere birey olarak özgürlük ve mutluluk veren: devleti güçlü yapan bir uygarlıktır. Araçlar, amaçlara varmak için alınıp kullanılacak yöntemlerdir. Batı uygarlığında bir yandan devleti güçlü yapacak, diğer taraftan bireyleri aydın ve mutlu yapacak araçlar hazır duruyor. Mesele bunları «almak» meselesidir. Batılılaşma bu maddi mutluluk, askerî veya siyasi güçlülük araçlarını almak, bunlarla zırhlanmak işidir.

Kişi özgürlüğü dâvâsı ile devletin askeri veya siyasi güçlenmesi arasında bir karşıtlık, değil, bir uygunluk görüyorlardı. İki görüntünün asıl arkasında bulunan şey, onlarca toplum değil, «kişi kafası» «kişi aklı» olarak görünüyordu. İlk Tanzimatçıların batı uygarlığının en önemli iki görüntüsünü seçmelerindeki başarılarına karşılık, arkadaki şeyin toplumun kendisinde aranacağını görmemek gibi büyük yanılmaları o zaman başlamıştır. Hindistan müslümanları arasında da bunun aynını görürüz. Bizim Tanzimat dönemine rastlayan sıralarda İngiltereye giden ilk Hint düşünürü Seyyid Ahmet Han, bir kelime İngilizce bilmediği halde, Londrayı gördüğü zaman memlekete şöyle yazdı: «Bunların uygarlığının yanında bizim neden köpek kadar aşağı olduğumuzu şimdi anlıyorum» (O zamana kadar Hint müslümanları kendilerini halâ kâfirlerden, üstün sayarlardı.) Onun bu hükmü bir şok etkisi yaptı, çok kişiyi kızdırdı. Memleketine dönünce, bireylerin aklını aydınlatmalı» düşüncesiyle İngiliz modeli Aligarh kolejini kurdu. Ben, beş altı yıl önce bu kolejde bulunduğum zaman neden kimsenin aklını aydınlatamadığını anladım: Seyyit Ahmet Han'ın koleji Hindistanın en koyu zemindar feodalitesinin göbeğinde kurulmuş, bu yüzden bu aydınlanma merkezi tersine müslüman geriliğinin merkezi haline gelmiştir. Japonyada ise tam bunun tersini gördüm: bütün aşılar tutmuş.

Demek ki Tanzimat görüşündeki batı uygarlığının Avrupa toplumu ile zaruri bir ilişkisi yoktur. Ve demek ki bu uygarlığın alınması, Türk toplumunda temelli bir değiştirmeyi gerektiren bir iş değildir. Görünüşü görmedeki isabete karşılık, temeli görmedeki yanılmanın sonucu olarak en çok önem verilen şey batının fen ve sanayiini almak yolu açıldı.

FENLER EVİ

Gerçi bu da başka Şark memleketlerine kıyasla ileri bir şey. Hindistanda bu bile akla gelmedi; aydınlanacağız diye var kuvvetleri ile İngiliz edebiyatına sarıldılar. Hint müslümanlarının uyanma merkezi olan Aligarh Üniversitesinin Tibbiyya College'i ile Mahmut II nin kurduğu Tıbbiye arasında, kafaca İbn Sina ile Pasteur arasındaki mesafe kadar fark vardır. Tanzimat yazıları «fen, sanayi» kelimeleri ile doludur.

Fakat, bu «fen» ve «sanayi» şimdi bizim Avrupadan gelirken fotoğraf makinesi veya kürk getirmemiz gibi alınıp getirilecek bir şey sanılıyordu. Avrupaya ilk gönderilen öğrenciler fen öğrenimine gönderildiler. Bu, doğru bir hareket gibi görünür, fakat verdiği sonuca bakalım. Bunlar geldikten sonra edindikleri fenlerden bir endüstri doğmadı. Bir endüstrileşme hareketi vardıysa da bu devletin Avrupdan mühendis, usta hatta işçi getirtmesiyle olmuş bir şeydir. Avrupada fen öğrenenlerin yaptığı şey «aydınlatma» işi idi. Yeni açılan, daha doğrusu açılmasına kalkışılıp ta anlatmak istediğimiz nedenden ötürü hiç bir zaman gerçekten kurulamayan Fenler Evi (Darül-fünun) de halka açık dersler vermeğe başladılar. Hazırlanmış, öğrenci yoktu, yegâne öğrenci kütlesi medrese öğrencileri idi. Fenler Evi'ne bunları çekmek için açılan umuma mahsus dersler Şeyhul İslâmı küplere bindirdi. Açık derslere kalemden çıktıktan sonra gelen memurlar, dükkânını kapattıktan sonra gelen esnaf, medreseliler, belki birkaç çoluk çocuk gelip bu fen deneyleri yapan Avrupada okumuş fencileri Profesör Zâti Sungur'un hokkabazlık deneyleri gibi seyrettiler: çok eğlendiler, çok ta hayret ettiler. Bu Avrupa hakikaten bir hokkabazlık işi, dediler. Fakat bu uygarlık sihirbazları bir süre geçtikten sonra paşa, vali, idareci, vezir oldular. Fenler Evinde hiç yoktan Cemal Efendi adında nereden geldiğini kimsenin bilmediği ve sonradan kendine Afganlı diye şüpheli bir ad takan bir mollanın ulemayı kızdıran yersiz sözlerinin yarattığı olaydan sonra oraya kimse uğramaz oldu. Fenler Evi kapatıldı mı kapatılmadı mı, bugün bile bilen yok. Sebebi, kapatılmasına bile lüzum kalmadan ölmüş olmasıdır.

İTHAL MALI UYGARLIK

Toplumun ekonomik temeli, üretim teknolojisi ve kapasitesi, Tanzimatın endüstrileşme programının esası olarak başlatılıp ta, evelce anlattığımız peykçilik politikasının tahribatı altında iflâs eden teşebbüsler bir yana, olduğu gibi durmaktadır. Fenlerin, hattâ o fenlerin yarattığı endüstrileşmenin toplum denen şeyin yapısı ile yapışık bir ilgisi olduğu düşünülmüyordu. Uygarlıkla geleneksel, olduğu gibi kalan toplumun yanyana duracağı sanılıyordu. Bu yüzden bütün emekler, büyük masraflar boşa gitti.

Tanzimat dönemi batıcıları, Avrupada görülen araçlar uygarlığı neyin yaratığıdır? Bunlar gökten inmemişse akıldan nasıl çıkmıştır? Yoksa bu insanlarda bizdekinden başka bir akıl mı vardı? Avrupa hep böyle bir uygarlıkta mı idi? Bu soruların tarihsel kaynaklarını, ekonomik, temellerini, onlara uygulayan ekonomik siyasetleri ve nihayet ekonomik kavramları akıllarına getirmemişlerdir. (O zaman batıda ekonomi bilimi artık «ekonomi politik» diye biliniyordu, bizde ise halâ Adam Smith'in kitabının adı olan «İlm-i Servet-i Milel» adının kullanılmakta olması, Avrupadan giren ekonomi bilgisinin bile ne durumda olduğunu gösterir.)

Onlar için bu uygarlık, toplumun yapısı ile ilişkisi olmayan, Avrupadaki mağazaların cemakânlarından alınıp getirilecek medeniyet malları idi. Bunu böyle görenlerin, toplumun hangi tabakalarından gelme kimseler olduğuna bakarsak nedenini kavrarız. Bunların çoğu ya hükümet memuru, ya dünyadan konyadan habersiz gençler, ya da azbuçuk şark edebiyatı, biraz da yabancı dil bilen kimselerdi. Hiç biri, toplumun ekonomik yapısındaki yeri üretim süreci ile tanışıklığı ve ilişikliği olan kişiler değildi. Batı uygarlığının ulusal ekonomilerin yapısı içinde derilen mahsuller olduğunu göremezlerdi. Bu okumuş insanlar yerine, köylüden, esnaftan derilmiş gençler gönderilseydi ve bunlar İngiliz, Fransız, Prusya, ve Avusturya üniversitelerine değil endüstri merkezlerine ve müesseselerine gönderilmiş olsalardı batı uygarlığında olan işlerin kişi kafası işi değil, toplum gücünün ve iş bölününün yaratığı olduğunu, ikisinin de bambaşka usullere göre düzenlenmiş ve yönetilmiş olduğunu farkedecekler, pek muhtemel olarak bunların altında başka bir toplum düzeni olduğunu farkedeceklerdi.

AYLAK SINIF FİNANSMANI

Bizde halâ bugün bile bu üretici sınıflar uygarlık dediğimiz şeyle tanıştırılmamıştır. Tanışık olanlar ya toplumdan sökülüp başka çevrelere düşerler ve orada üreticilikten çıkarlar, ya da bugün gördüğümüz gibi oluk gibi dışarıya akarlar. Esnaf ve köylü tabakaları batı uygarlığı ile tanışır da toplumun değiştirilme zorunluğunu anlarlar diye tâ Tanzimattan beri gelen bir korku vardır.

O zaman böyle bir fikrı söyliyecek biri çıksaydı, eminim Tanzimat akl-ı evvelleri buna bayıla bayıla gülecekler: «efendi, sen aklını mı oynattın; medeniyet denen şey akıl, aydınlanma, irfan işidir. Köylü, esnaf oraya yollanır mı? Bu hödükler o medeniyetten ne anlıyacaklar? Biz zaten hep cehaletten değil mi ki geri kaldık» diyeceklerdi. Onun için devlet avuç dolusu para harcayarak aylak sınıflardan derilmiş toy çocukları fen tahsili için Avrupaya, (bugün) Amerikaya yolluyor. Buna karşılık ekonomik üretim içinde yetişmiş genç işçileri kendi hesaplarına, kendi güçlerini ve alın terlerini satarak para kazanıp memlekete döviz sağlasınlar diye mal ihraç eder gibi Avrupaya ihraç eden dönemlere kadar geldik. Yani işçi kütlesinin emeğinin yaratacağı ekonomik değerlerle aylak sınıf yetiştirmeyi boyuna finanse ediyoruz. Bunlar, zaten işçisi kalmamış bir memlekette görevlendirilecekleri ekonomik kalkınma işlerinde yarın çalıştırılamıyacakları için istemeseler de aylak olacaklardır.

İLK AVRUPALI GÖRÜNÜŞLÜ ADAM

Reşit Paşa teknisiyen yetiştirmek için Avrupaya zenaat ve tarım delikanlıları yollayacağına, tersine, Avrupadan teknisiyen, mühendis, usta, hattâ işçi ve makineler getirterek sanayi kalkınması yapacağını düşünüyordu (eğer gerçekten üstünde düşünmüşse). Bununla ilgili olarak kalktı. Şinasiyi Avrupaya «Ulum-u iktisadiye ve maliye» okumağa yolladı. Reşit Paşa ustaları ve makineleri getirtirken, o da iktisat ve maliye fikirlerini nerelerde iseler yerlerini keşfedip, alıp getirecekti.

Şinasi Avrupada iktisat ve maliye okuyacağına edebiyata daldı. Tanıdığı kadarki Osmanlı toplumu ile bu iktisat ve maliye fikirleri arasında bir ilgi göremediği için olacak ki bu bilimler onu sarmadı. Oryantalistlerle tanıştı, onlardan müslümanlığa, şarklılığa, Osmanlılığa dair belki o zamana kadar duymadığı şeyler duydu. Dil, yazı, basın gibi meseleleri, belki o zamana kadar bilmediği şeyleri öğrendi. Bunların uygarlık denen şeydeki önemini kavradı. Belki de bu memleketin medenileşmesi için önce endüstri değil, bunlar gerektiği kanısına vardı. Belki bunu Sylvestre de Sacy gibi oryantalistlerden duydu. Sırküpü gibi bir adam. Avrupa medeniyetinden gördüklerini kendinden önce Paris'e giden Mısırlı Rifaa Bey kadar olsun yazamadı; onun zamanında Tanzimatçılar halâ bu cin fikirli Mısırlının kocaman bir cilt tutan eserinin Türkçesini okumakta idiler. Çünkü Rifaa, Mehmet Ali'nin yetiştirdiği bir köylü idi. Şinasi, ihtimal ki batı uygarlığının iktisat ve maliyesinden önce Osmanlı toplumunun ulusal bir toplum olmanın çekirdeğinden bile mahrum olduğunu görüyordu. Dönüşünden sonra iktisat ve maliyeden hiç lâf etmedi. Ettiği kadarı bile başını derde soktu. Acı deneylerden sonra sanısı daha da kuvvetlendi: her şeyden önce insanların kafaları aydınlatılmalı, eğitilmeli, dedi.

Fakat aydınlatılacak sadece kişilerdir, toplum değil. Toplumda bir iş yapılması gerektiği henüz kimsenin aklına gelmiyor. Daha uzun yıllar, tâ meşrutiyet öncesine kadar kimsede «ulusal toplum» veya «modern toplum» kavramı yoktur. «Toplum» kelimesi bile yok; «camia-i insaniye», «içtimaat-ı beşeriye» gibi yuvarlak, kaypak terimler var. Osmanlı müslüman insanının bir ulus olma amacı ile yapısında ve müesseselerinde reformlar yapılması gerektiği de kimsenin hatırına gelmiyor. Toplum ve geleneksel müesseseler sarsılmamış, «nizam» kavramının kanununa bağlı duruyorlar.

Gerçi, Şinasi de belirsiz bir şekilde bir «millet» kavramı kımıldıyor. Şinasi'nin iktisat ve maliye yerine edebiyata dalmasını, ayıplamak için söylemiyorum. Tersine, Şinasinin teknoloji batılılaşması yerine ondan ayrı sayılan ve o zamandan beri hep ayrı kalan diğer bir meseleye yani toplumsal veya ulusal kimlik arama işine, bireycilik açısından olmak şartıyle, ilk Avrupalı görünüşlü adamdır; ne çene için zikrettim. Fotoğraflarına bakın, bizde

---

resinde, muzu ile meşhur pek şirin bir köy Zengin de aynı zamanda. Muz, Narenciye ve yer fıstığı ziraatı yapılıyor. Buna rağmen yirmi yıl önce FİNK yenirmiş.

Yeni imkânlar hasıl olunca vaz geçmişler tabi. Kaladran köyü, ziraat işçisi olarak dağ köylerinden faydalanmıyor. Çünkü daha yakın olan köyler, ihtiyaçlarını karşılıyormuş. Mustafa Kaplan:

«Bu konuda selâhiyetli bir kişi olarak diyebilirim ki. Karaçukur ve Karakilise köyleri, başka yere nakledilmedikçe FİNK yemeye devam edceklerdir. Çünkü başka imkânları yoktur. Ehliyetli kişilere tetkik ettirilse zannederim beni doğrulayacaklardır.

Bu köyler bazı ihtiyaçlarını bizim köyden karşılarlar. Pazarda civar il ve ilçelerden getirilen temiz arpalar satılır. Fiatı 60 kuruştur. Bilhassa Karaçukur ve Karakilise liler, kiloda beş kuruş ucuz olduğu halde temiz arpayı değil, bizim değirmende sattığımız karışık arpa ununu kiloda beş kuruş fazla ödeyerek, yâni 65 kuruşa, tercih ederler. Sebebini sorduğumda aldığım cevap korkunçtu. Dediler ki:

«Temiz arpa alırsam, bir çocuk bir öğünde üç ekmek yer. Halbuki karışık un alırsam, bir çocuk bir öğünde bir ekmekle doyar.»

Karışık un'dan kasıt şu: % 60-70 FİNK, gerisi çavdar bakla, yabani ot tohumları. Meselâ «Erez. Fasıl» gibi.» Ve devam ediyor Mustafa Kaplan:

«Efendim mesele midenin cızıltısını kesmek.»

★

Güneşli bir sonbahar sabahı çilekeş, zelil ve çaresiz insanların yaşadığı dik yamaçları, bir otobüs penceresinden seyrederken Fazıl Hüsnü Dağlarcanın DAYAK şiirini mırıldanıyorum.

İster misin, ellerimizi birleştirelim,
Sen iki vur, ben iki daha.
Çalmış mı,
Emmiş mi alın terini ulusunun,
Sen dört vur, ben dört daha.

Gemi seçmeye mi gitmiş 20 kişi, çay bulmaya mı yollanmış 30 kişi,
Dışbakan olmuş da yüzde mi almış.
—Saçı bitmedik çocuklarım aç iken kerpiç köylerde,
Bebek kızlarım gecelerce alkığım satarken—
Sen yedi vur, ben yedi daha.

Ha ister misin ellerimizi birleştirelim,
Değeri 8 iken 208 e mi vermiş bir tabak fasulyayı,
Dilekçeni görür görmez deve boynunu sallamış, 500 mü koparmış senden,
Saylav seçilmiş de geleceğine yatırım mı yapmış devrimi çiğneyerek,
Sen dokuz vur, ben dokuz daha.

ilk Avrupalı görünüşü adamdır; ne çenesinde sakal var, ne başında fes ve sırtında İstanbulin. Fakat tek başına, yap yalnız bir birey. Yüzünde de bunun hüznü okunuyor.

GERİCİLER, TOPLUMCU İDİ!..

Evet, Tanzimatta «medeniyet» ile «biz» arasında bir uzlaşma yapmağa kalkanların kafasında ikisine ait meseleler daima ayrı olarak kaldı. Toplumcu görüş sadece olumsuz anlamda, gerici yani bu batılılaşmayı istemiyenler safındadır. Düşünür toplumun ve müesseselerin kişinin hayatında *oynadığı rolü kavradığı ölçüde toplumcu olur. Fakat bu role verilen değer, muhafazacı rol oynamak yönünde ise toplumcu görüş muhafazacı ya da gerici görüş olarak kalır.* Tanzimatçı görüş ise terakkiyi kabul ettiğinden toplumcu değil, bireyci olmuştur. Toplumcu açıya kapılır gibi oldu mu, o zaman görüşü muhafazacı olmağa eğilimli olur. Bizde ilerici toplumcu görüşü ve gerici bireyci görüşü ancak son zamanlarda benimsemeğe, yani roller değişmeye başlamıştır. İleride göreceğimiz gibi, Cökalp'ın toplumculuğu bile ilerici olamamıştır. Uzun yıllar gericinin ilericiye üstünlüğü, ilericinin bireyciliğine karşı başarılı şekilde toplumcu olmasında idi.

BATICILIĞA KARŞI İLK TEPKİLER

Tanzimatın fen ve sanayi batılılaşması anlamında 1850 den itibaren iflâsı, uygarlık ve batıcılık davasına karşı *şiddetli bir tepki yarattı.*

Bu tepki, bir yandan «biz» hakkında henüz daha üzerinde kesin bir anlayışı doğmamış olanlarla «onlar»ın bu «biz»i baştakilerin peykçi gidişleri yüzünden zararlandırmakta olduğunu görenlerin tepkisi idi.

Onun için tepki karma bir tepki oldu. Bir yanda «müslümanlar Tanzimattan zarar gördüler» diyenlerin bugün bize gericilik gibi gözüken tepkisi, öte yanda «Tanzimat batıcılığı Osmanlılığı modernleştiremedi» diyenlerin bugün bize ilericilik gibi gözüken tepkisi. Tarihimizde «K... Vak'ası denen ilk siyasi kımıldanış olayını daha sonraki yazarların bir kısmının gericilik, bir kısmının ilericilik hareketi görmeleri bu karmalığı seçememiş olmalarından ileri geliyor.

O zamana kadar toplumu kalkındırma yönünde bir değişme anlamında batılılaşma diye bir şey yoktu. En ilerici sayılabilecek kimselerin bile bundan anladığı şey batı uygarlığının mahsullerinin a... tüketicisi ve borçlusu olmaktan öteye geçmiyordu. Halk arasında Avrupalılaşmak bizim kaldıramıyacağımız bir lüks, bir birey alafrangalığıdır. Menderes modeli batıcılığın yıkıma doğru koşan gidişi halkın bu görüşünün haklı olduğunu gösterir. Batıcılar halkın sağduyusundan gelen alafranga düşmanlığı ile istedikleri kadar alay etsinler, bu böyledir. Onun için sözünü ettiğimiz ilk siyasi kımıldayışta konu olan şey modernleşmek, ilericilik dâvası değildi. Bu ilk tepki Tanzimatın endüstrileşme siyaseti ile tarakki etme çabasının iflâsının hemen arkasından geldi. Halk, terakki adına yapılan şeylerden ne elde edildiğini sorduğu zaman, ortada devletin Avrupa maliyecilerine borçlanmasından, Hıristiyan halkın Avrupa ticaretinden zenginleşmesinden, Türk halkının hattâ zenaat *erbabının sukutundan, köylüsünün sefalete düşmesinden, devlete Ermeni ve Rum sarraflarla özel teşebbüsçülerinin hâkim olmasından başka bir şey göremiyordu. Evet, medeniyet geliyor; fakat medeniyet geldikçe Türk daha çok onun dışında kalıyor;* üstelik bu medeniyet onun üstüne bir çeki taşı gibi çöküyor. Şu halde, bunların tepkisi ne ilericiliktir, ne de gericilik; bir gerçeğin karma karışık şekilde ifadesidir. İçinde ne sadece ulusal, ne sadece dinsel duygular var; belki her ikisi de ham bir şekilde var.

Bu sorunun arkasındandır ki «biz» meselesi düşün hayatına girer. Ulusçuluk düşünün ilk tohumları oradan başlar. Bu akım, modernleşme davasından ayrı, hattâ *ona karşıt bir mesele gibi çıktı ve daha sonraları ulus toplumu kavramı daha da çok belirlendiği halde, ileride göreceğimiz gibi, ulusal kurtuluş savaşına kadar bu ikilik devam etti.*

ÜÇ GÖRÜŞ BELİRMEĞE BAŞLIYOR

Batılılaşma meselesi ile «biz» meselesi arasında çatışkan bir ilişikli olduğu fikri ortaya çıkınca, Tanzimat batıcılığının görüşündeki sakatlıklar da ortaya çıkmağa başladı. Batı uygarlığının cici — bicilerinden faydalanmak hoş bir şey; fakat bunlar toplum üzerine olumsuz etkiler yapıyor. O halde batılılaşmak iyi bir şey mi? Yoksa kötü bir şey mi? Toplumu ona göre değiştirmek söz konusu olmadığına göre, toplumu bu etkilere karşı sarıp sarmalamak, tecrit etmek gerekmez mi? Soruları ortaya çıkmağa başladı.

Demek ki, şimdi yalnız batı uygarlığının ne olduğunu, özellikle onun toplumsal dokusunun ne olduğunu anlama probleminin yanına onun kadar önemli bir soru daha çıkıyor «biz» neyiz? Sonra bu soru sorulunca «biz» ile batının sınırları nerede başlar, nerede biter? soruları geliyor. Batılılaşmanın faydalı etkileri ile zararlı etkilerini sınırlayacak ölçü nedir? Bu üç soru, özellikle ikinci ile üçüncü arasında sıkı bir ilişiklik var; biri hakkındaki görüş, öteki hakkındaki görüşe de tesir ediyor ya ad aksi.

Bu sorular karşısında yavaş yavaş üç davranış belirmeğe başladı. Bunları şu şekilde kısaltabiliriz:

A. İlerlemenin yöntemi batılıların yaptıklarını yapmaktır. Onları almak ve taklit etmek. İlerleme bu anlamda batılılaşmaktır.

B. Hayır, bu olamaz. Çünkü hem mümkün değil, hem olması lâzım değil.

C. Gelin işin bir sınırını çizelim: batılılaşacağımız yanlarla batılılaşmıyacağımız yanları ayıralım; ona göre bir parça batılılaşalım, bir parça da «biz» olarak kalalım.

Bu üç tez gerçekte iki kavram etrafında dönüyor: «batı» ve «biz» Türk düşünüşü tâ ulusal kurtuluş savaşına kadar bu sorular içinde yuvarlandı. İlerleme fikrinde herkes birlik. *Fakat ilerlemenin kapısını açacak anahtar ve kilit birbirine uymuyor. Bunların ikisinin de ilerleme problemini çözecek anahtar ve kilit olmadığı tâ Mustafa Kemal'e kadar görülemiyor.* Eğer anahtar eldeki kilide uysa, ya da eldeki kilide göre bir anahtar bulunsa düşünürleri kim dinler; Japon veya Rus toplumunda olduğu gibi toplum alabildiğine değişmeye başlıyacak; düşünürlerin tartışmalarının üstünden atlayıp atlayıp gidecek; düşünürler olayların ardından nefes nefese zar zor yetişecek. Halbuki bugün bile bu çeşit düşünler topluma etki yapamıyor ve aydın kabahati topluma yüklüyor. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına kadar aydın paslı kilit ve yanlış anahtarı biribirine geçirip terakki kapısını açmakla uğraştı.

Bu yüzden üç kampa ayrılan düşünürlerin yaptıkları, dönem dönem tekrarlanan bir köşe kapmaca oyununa benzer. *Bir süre biri, bir süre öteki moda olur; bazı sürelerde de üçü birden. Bu üçüncüsü en gürültülü olan dönemlerdir.* Bunların her birini ayrı ayrı göreceğiz

SPOR-TOTO

Karnını doyurmak için, servetine servet katmak için, başını sokacak ev almak için, sırtına kürk almak için, yarınına güven duymak için ve daha nice içinler için Spor-Toto oynayan yurttaş şansını yılın en büyük lig maçlarında dene.

Donunu gömleğini yenilemek, bir doyasıya yemek yemek, bakkalın borcunu vermek için Spor-Toto'dan başka umudu ol*mayan hiç gelirli ve az gelirli yurttaş gerekirse pabucunu sat fakat büyük oyuncuların* katıldığı bu yılın son lig maçlarında *Spor-Toto'ya mutlaka katıl.*

Şimdiye kadar oynanan oyunlara göre maç tahminleri:

TURKIYE - AMERIKA: Maç Türkiye'de oynanacak. Saha ve seyirci avantajı Türkiye'de olmasına rağmen, Amerika'nın usta oyuncuları karşısında Türkiye tehlikeli dakikalar geçirecektir.

HALK - ADALET: Bu karşılaşma Adalet'in revanş maçı olduğundan taraflar maça hırslı ve arzulu bir şekilde hazırlanıyorlar. Cumartesi günü son antrenmanını yapan Halk, karşılaşacağı her türlü kötü ihtimali gözönüne alarak cezalı oyuncularını affetme kararındadır. Yeşiller de maneviyat takviyesi için hasta olan oyuncularını bile sahaya getireceklermiş. Adalet'in antrenörü, «Halk bizden daha üstün bir takım değildir.» diyor. Halk'ın sağ kanadı sollarından çok kuvvetli ise de, bu ölüm kalım karşılaşmasında, bazı üyeler, oyunlarının tekniğini değiştirerek hücuma sol'dan geçmeği daha olumlu buluyorlar. Fakat idareciler, *Adalet'i şaşırtmak için sol'a önem vereceğiz diyorlarsa* da, ortadan daha sol'a kaymamakta kararlıdır. Şampiyonluk ümidi kuvvetlenen Federasyona müracaat ederek maçları yürütmek için yabancı Hakem isteyecek. Kulübün yeni santforu uzun zaman Amerika'da antreman yapmış. Göstereceği Amerikan oyunlarının hakkiyle değerlendirilmesi için yabancı hakemi Amerikalı olmasında ısrar ediyor. Adalet'in çok kuvvetli olan sağ kanadı ile Mor-beyazlıların zayıf olan son kanadını şiddetle zorlayacağı ve böylece maçı kazanacağı tahmin edilmektedir.

ADALET - MILLET: Adalet'in stadında yapılacak olan bu maçta, Millet şampiyon olma hevesinde. Yeşillilerse son kongrelerinde seçilen yeni idare heyetine hemen bir galibiyet sunmak arzusundalar. Her ikisinin de sağ kanadları kuvvetli olan taraflardan Yeşil'ler yeni kamptan çıkmış oldukları için daha şanslı görülüyorlar. Buna karşılık Millet'in sağaçığı epey çalım yapacağa benzer. Her şeye rağmen, takımın uzun boylu kalecisi erişemiyeceği yüksekliklere gereksiz sıçramalar yaparken topun birkaç defa bacaklarının arasından kalesine girmesi muhtemel.

MILLET - YENI TURKIYE: Yeni Türkiye'nin aynı zamanda santrforu olan kaptanını hepiniz tanırsınız. Sık sık çektiği şütlerin çoğu zaman auta gitmesiyle ünlüdür. Ben bu yağız delikanlıyı, «Memleketimizde sporcular görevlerini yapıyorlar mı?» konulu bir açık oturumda yakından görmüştüm. Her tümcesinin sonunda, gerdan kırıp yanaklarını şişiriyor ardından kafası ile omuzlarını şöyle bir arkaya atarak göğsünü dinleyicilere karşı en az on santim kabartıyordu. Aut'a giden şütleri bu hale pek yakıştırmamıştım ben. Millet rakibini fazla ciddiye alır görünmüyor. Her iki tarafın da maçı büyük farkla bitirecekleri beklenemez.

ADALET - YENI TURKIYE: Transfer ayına şimdiden hazırlanan *büyük kulüplerimizden Adalet'in antrenörü, siyah yeşil'lerin bazı oyuncularını gözüne* kestirdiği duyulmakta. Yeni Türki*ye oyuncularının gol atma niyetinde olmadıkları söylentisi bu iki kulüp arasında şike olduğu şüphesini uyandırmakta.*

MILLET - K.MILLET: Sağ kanadları aynı derecede kuvvetli olan bu takımların karşılaşması Lig'in en heyecansız maçı olarak kabul ediliyor. Daha istikbal vaadeden kulüplere geçmeği tasarlayan ve transfer ayına kadar zemin hazırlamaya çalışan oyuncular antrenmansız ve disiplinsiz bir haldeler. Netice üç ihtimal de olabilir.

HALK - KARMA: Halk'ın kalecisi, karşı takımların sağ açıklarından okkalı goller yemişse de, Karma takımın oyuncularının birbirlerine çelme takması beklendiğinden, takımın bu maçta gol *yemeyerek puan kaydetmesi akla yakın. Fakat puanı takımın hangi kanadı sağlayabilecek acaba?*

TURKIYE IŞÇI - KARMA: Milli Lig'in en önemli maçı olduğu bütün taraflarca biliniyor. Türkiye İş'in eski bir koşucu olan kaptanı, takımına kısa zamanda epey mesafe aldırdı. Oyunu koşu tekniği ile oynayan takıma, karmaların ayak uydurması sandıkları kadar kolay olmayacak. Bu karşılaşmadan Karmanın oyuncuları tek bir vücut gibi oynamakta ve Türkiye İşçi'ye nefes aldırmamakta kararlıdır. Maç spor âdabına uygun oynanır mı bilinmez. Karmacılar rakiplerine çelme takmaya, yumruk atmaya kalkışırlarsa, onu önlemek de hakemin işi ve şerefidir. Maç normal yapıldığı takdirde Türkiye İşçi'nin lehine büyük sürprizler beklenebilir.

TOTO oynayan yurttaş unutma: Toto'da büyük kazanç sürprizli oynayanlarındır.

Celile Cem

K. KURDAŞ VE S. DEMİREL

«Süleyman Demirel nasıl milyoner oldu» başlıklı yazımız üzerine, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Kemal Kurdaş, son derece uzun bir açıklama gönderdi. Kurdaş, uzun açıklamasını şu gerekçeye dayandırıyor: «Yazınızda, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin çeşitli kademelerindeki memur arkadaşlarıma ve dolayısı'e bana ve müesseseye isnat edilen üzücü ithamlar var. Gerçi yazınızın başında (Yöneticilerinin iyi niyetinden ve dürüstlüğünden şüphe etmediğimiz Üniversitenin) diyerek ve yazınızın muhtelif yerlerinde Üniversitenin iyi niyetinden bahsederek yazının müesseseye râci olmadığını anlatmak istiyorsunuz. Bu kadirbilirliğe teşekkür ederim. Ancak yazı ile gözetilmek istenen hakşinaslık arasında büyük bir tenakuz olduğu da âşikârdır. Eğer Sayın Süleyman Demirel, yazınızda iddia edildiği gibi, hakkı olmadığı halde Orta Doğu Teknik Üniversitesinde bir ihaleyi almış, gene hakkı olmadığı halde gümrük vergisi muafiyetinden istifade etmiş, herkesten farklı olarak büyük avanslar almış, hakkı olmadığı halde erken bitirme primine müstahak görülmüş ve bütün bunlardan sonra da yaptığı su sistemi her tarafından su akan, senede 650 bin lira'ık su zayiatına sebebiyet veren, kullanılmaz bir sistem olmuş ise, bunda üniversite idarecilerinin nasibine düşecek en az iki ihtimal vardır: 1 — Ya çok akılsızdırlar ve büyük bir gaflet içindedirler, 2 — Veya bütün bu haksız muameleleri bilerek yapmışlardır.»

İhtimaller üzerinde karar vermeyi okuyucuya bırakarak, Kurdaş'ın cevabına geçelim. Açıklamayı, sayfalarımızın yetersizliği yüzünden aynen yayınlayamadığımız için üzgünüz. Yalnız açıklamayı tam bir sadakatla madde madde özetleyeceğimizden okuyucularımız emin olabilirler. Tabii bu arada gerekli cevapları da vereceğiz:

1 — Üniversite su işi ihalesinin öğretim üyesi Demirel'e verilmesi meselesi: Kurdaş, bu noktada yazdıklarımızı teyid etmektedir: Üniversite Alım, Satım ve İhale Yönetmeliği, öğretim üyelerinin üniversite ihalelerine girmesine imkân vermemektedir. İhale Komisyonunun bazı üyeleri bu yüzden tereddüde düşmüşlerdir. Rektör, meseleyi tam yetkili Mütevelli Heyeti İnşaat İşleri Komitesine götürmüş, Heyet ittifakla iha'enin Demirel'e verilmesini uygun bulmuştur. Mütevelli Heyeti de bunu tasvip etmiş ve Alım, Satım Yönetmeliğini Rektörün yetkilerini arttıracak şekilde değiştirmiştir. Bu konuda bizim yazdığımız da bir öğretim üyesine Üniversite işlerinin ihale edilmesinde bazı engellerin çıktığını belirtmekten ibarettir.

Kurdaş, engellerin neden kaldırıldığını şöyle açıklıyor: «Şimdi size soruyorum, benim yerime siz Rektör olsaydınız nasıl hareket ederdiniz? Süleyman Demirel firması 400 bin liradan fazla tenzilat yaptığı halde Yönetmeliği körükörüne ve çok dar bir açıdan tefsir edip ihaleyi 400 bin lira daha paha'ı olan ikinci firmaya mı yapardınız? Diyebilirsiniz ki, Süleyman Demirel firmasını ihaleye neye soktunuz. Bunu da benim İnşaat Reisliğim tertipledi ve tavsiye etti... Ama şunu da kaydedeyim, sokmadan evvel bana [illegible]selerdi ve 31 firma arasında Süleyman Demirel firmasını da bulundurmayı istediklerini söyleselerdi, gene Yönetmeliği Üniversitenin menfaatine uygun şekilde tefsir eder, ihalede rekabeti [illegible] sağlamak üzere bu [illegible] da 31 firma arasına kabul ederdim.»

[illegible] bu sözlerine belki [illegible]bilirdi. Eğer Demirel, [illegible] 400 bin lira tenzilat sağlasa ve kaliteli iş yapsaydı. Durum, tam tersidir. Bu sebeple Kurdaş'ın iddia'arı boşlukta kalmaktadır.

2 — Gümrük muafiyeti meselesi: Kurdaş, bu noktada da yazdıklarımızı teyid etmektedir. İhale, vergili ve gümrüklü esasa göre yapılmıştır. Demirel'in mukavelesinde bir vergi muafiyeti sağlanacağına dair kayıt yoktur. Muafiyet, Üniversiteye sağlanmıştır. Üniversitenin yetkili organları, mukavelesine göre hakkı olmadığı halde, 700 bin liralık bir ithalattan sağ'anan gümrük vergi ve resimlerini, Demirel'e vermekte mahzur görmemişlerdir. Mütevelli Heyetinin, vergi farkının müteahhitten geri alınamıyacağı hususunda karar almasının ve tanınmış hukukçuların bu görüşe katılmasının önemi yoktur. Durum açıktır: Muafiyet üniversiteye tanınmıştır. Farzedelim ki, vergi muafiyeti talebinde bulunmadı, bu takdirde Demirel muafiyetten yararlanabilecek miydi? Elbette hayır. Nitekim usulsüzlüğü önlemek için muafiyetin tamamen kaldırılmasını Üniversite İnşaat Reisliği talep etmiştir. Eğer Kurdaş, «Buna ne lüzum var» deyip İnşaat Reisliğinin yazısını imzalamayı reddetmeseydi, Demirel muafiyetten yararlanamıyacak, bundan Demirel yerine Hazine menfaat sağlayacaktı. Tekrar ediyoruz: İhale, vergili ve gümrüklü esasa göre yapılmıştır. Eğer öteki iştirakçi müteahhit'er, idarenin böyle bir muafiyet sağlayacağını ve ayrıca cömertçe avanslar vereceğini bilselerdi, acaba Demirel'den fazla tenzilât yapmıyacaklar mıydı?

3 — Avans Meselesi: Kurdaş, avans meselesinde de yazdıklarımızı teyid etmektedir. Demirel'e 4 milyon 100 bin liralık bir ihalede 2 milyon 200 bin lira avans sağlanmıştır. İha'e 5.6.1962 tarihinde yapılmıştır. İhale tarihinden 50 gün sonra Demirel'e 1 milyon 600 bin lira avans verilmiştir. 4 ay daha geçince, Demirel 600 bin lira daha avans almıştır. Avans oranı yüzde 50'nin üstündedir ve işin bir yılda bitirilmesi taahhüt edilmiştir

Kurdaş yazısına başka müteahhitlere de verilen avansların miktar ve tarih'erini belirten bir liste eklemiştir. Bu listeye dayanarak Kurdaş, Demirel'in Üniversiteden en çok avans alan müteahhit olmadığını ileri sürmektedir. Üzülerek söyleyelim ki bu iddia bizi Kurdaş'ın samimiyetinden şüpheye düşürmüştür. Zira maliye uzmanı Kurdaş çok iyi bilir ki, avansın büyüklüğü küçüklüğü ihalenin büyüklüğüne küçüklüğüne bağlıdır. Demirel, 4,1 milyonluk ihalede 2,2 milyon avans almıştır. Mutlak rakam olarak en büyük avans 3.5 milyon lira ile Şevket Alptekin'e verilmiştir. Yalnız Alptekin 31 milyon liralık bir taahhüt üzerine almıştır. Avans yüzde 10 civarındadır. Keza Reşat Azizoğlu'na, 8 milyonluk kesintisiz istihkak üzerinden 800 bin lira avans verilmiştir. Avans yüzde 10'dur. Halbuki Süleyman Demirel'e yüzde 50 oranında avans sağlanmıştır. Kurdaş, daha işe başlar baş'amaz, Demirel'e cömertçe avans verilmesini şöyle açıklamaktadır: «1962 senesi Temmuzunda bir gün inşaat teşkilâtım ve müteahhit bana geldiler. Üniversitenin su tesisatı için 15.5 kilometrelik muayyen ebatlarda boruya ihtiyaç olduğunu, bu borulardan son bir partinin Karabükte bulunduğunu, pek çok belediyenin ve kimsenin bu boru'arı almaya talip olduğunu, biraz gecikirsek boruların elimizden çıkacağını, Üniversitenin Karabük fabrikalarının müteakkip imalat devresini beklemek zorunda kalacağını, bu devrenin en az altı ay süreceğini, müteahhidin Karabükte boru mevcut olmayınca rahatlıkla müddet temdidi istiyebileceğini ve su sistemi inşaatının en az altı ay gecikeceğini, binalar bittiği halde Üniversitenin yeni Kampusuna taşınamıyacağını, bu yüzden milyonlarca liralık yatırımın âtıl duracağını, binlerce vatan evlâdının da üniversite eğitiminin irfanından mahrum kalacağını anlattılar. Bunun üzerine müteahhide teminat karşılığı 1,5 milyon lira avans verdik. Parayı Karabüke yatırdık ve Karabükten boruları aldırdık. Bu sayede inşaatı hızla yürüttük ve Türkiyede normal şartlarla 3 yıl, be'ki de 5 yılda bitecek bir su tesisini 10 ayda bitirdik. 1 Ekim 1963'te üniversitenin yeni sitesini bin yeni öğrenci alarak hizmete soktuk. Hata mı etmişiz? Bu işte müteahhit faiz farklarından 5 - 10 kuruş kazandı iddiasıyla böyle bir müesseseyi şaibe altında bırakmak doğru olur mu?»

Evet sayın Kurdaş hata ettiniz. Mukavelesinde avans verileceğine dair kayıt bulunmıyan bir müteahhidin girdiği işin finansmanını kendi imkânları ile sağlaması gerekmez mi? He'e işin ucunda birde erken bitirme pirimi varken. Esasen müteahhidlerden bu işi yapabileceklerine tevsik etmek üzere banka referansları istenmiştir. İhale buna göre yapılmıştır. Bu sebeple Karabükten boru alması için avans verilmesini gerekli kılarak hukuki ve mücbir bir sebep yoktur. Mukavelesine göre müteahhidin bu boruları kendi parası ile zamanında alıp getirmesi gerekli idi. İhaleyi de Demirel bir yılda bitirmek zorundaydı.

4 — Erken Bitirme Primi: Bu konuda Kurdaş'ın iddiası şudur: Müteahhid 21 Nisan 1963 te sistemi muvakkat kabule hazır hale getirmiştir. Üniversite, elektrik isalesini tamamlayamadığından sistemi ancak 8 Temmuzdan itibaren işletmeye açmıştır. Ancak muvakkat kabul heyeti derhal teşkil edi'ememiş, kabul ameliyesi daha aylarca sürmüştür. Neticede müteahhit 620 bin liralık erken bitirme primi istemiş, fakat müteahhide 313 bin liralık prim tanınmıştır.

Gerçek 96. sayımızda belirttiğimiz üzere hayli farklıdır. Geçici kabulün yapılmasına inşaat reisliği, «tesisatın emniyet'e çalışmasını sağlıyarak esaslı bazı tertibatın noksan olduğu» gerekçesiyle itiraz etmiştir. Rektörlük, itirazı nazarı itibare almamıştır.

Tesisin geçici kabule hazır sayıldığı 21/4/1963 tarihinde, derin kuyu tulumbaları şartnamesine uygun cinsten değildi ve uygun derinlikte tesis edilmemişti. İsale hattının çalışması için en esaslı unsur olan flatörlü vanalar daha henüz gelmemiş veya yerlerine takılmamıştı. Bunların takılması ancak 1963 Haziranının ilk yarısında bitmiştir. Demek ki erken bitirme bahis konusu değildir. 250 bin liralık erken bitirme primi tahakkuk ettiri'mesi haksızdır. Bu yetmiyormuş gibi, müteahhid daha 77 günlük müddet temdidi talebinde bulunacak yani işi 77 gün daha erken bitirdiğini ileri sürerek 385 bin liralık bir erken bitirme primi daha isteyecektir. Müteahhidin buna hiç bir şekilde hakkı olmadığını gösteren kesin deliller ortaya konması karşısında gerilenecek, fakat yine de ona 65 bin liralık ek bir prim veri'ecektir.

Kurdaş'ın teşkil ettiği 6 kişilik «Fact Finding» komitesinin 26 Kasım 1964 tarihli raporu dahi, müteahhide erken bitirme primi ödemek şöyle dursun, gecikme tazminatı istemek gerektiğini ortaya koymaya yeterlidir. Raporda şöyle denilmektedir: «2000, 1000 ve 200'lük depolardaki yerli yapı flatörlü vanalar vazifelerini yapamamaktadır'ar. Bu husus kabul raporunda da belirtilmiş ve değiştirilmesi istenmiştir». Bu, pompayla basılan suyun boş yere, kullanılmadan akıtılması enerji ve techizat israfı demektir.

Rapor şöyle devam etmektedir: «Maslaklarda bulunan 250 mm. lik f'atörlü vanalar, lüzumundan büyük olup kapanışlarda büyük su darbelerine sebebiyet vermektedir. İki numaralı maslakta basıncın düşük olması dolayısile kullanmak kabil ise de, 1 ve 3 numaralı maslaklarda kullanılmaları, her an şebekede büyük hasarlar tevlit edecektir. Şimdilik geçen su miktarı düşük seviyede ayarlanmak suretiyle idare edilmektedir... 2 bin metreküplük ana depo girişinde ND 4 tipi vanalar konmuştur. Büyük bir tazyik altında bulunan bu vanaların açılıp kapanmaları çok zor ve aynı zamanda kırılma tehlikesine maruzdur. Bunların 10 atmosferde çalışır ND 10 vanaları ile değiştirilmesi lâzımdır.. Terfi pompaları, otomatik kumandalı olarak yapılmışsa da bu tertibat çalışmamakta, pompalar elle kumanda edilmektedir.»

İşte Üniversite, böyle bir tesisi, hem de erken bitirme primi ödeyerek kabullenmiştir. Kabul heyetinin bazı üyelerin itirazlarına aldırmadan flatörlü vanaları ve derin kuyu tulumbalarını kabul etmesine rağmen bugün Üniversite, tehlikeli görüldüğü ve bir kısmı da istemediği için, yani depolara maslaklara daha üst maslak ve depolardan gelen suyu kapatıp kesemiyerek suları do'u savaktan taşarak boşa akıttığı için flatörlü vanaları ve sair bazı techizatı değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu maksatla alınan KSB firmasına sipariş verilmiştir!

Erken bitirme priminin hikâyesi de bundan ibarettir.

5 — Su zayiatı meselesi: Kurdaş'a göre, YÖN'de bahis konusu edilen rapor son derece mübalagalıdır ve tesis'erde anormal bir su kaybı yoktur. Üniversite kayıtlarından alınan rakamlara göre, 1963-64 ders yılı devresinde bir yıl içinde üstüste 960 metreküp su basılmıştır. Pazar, bayram ve yaz tatilleri çıkarılırsa, faal günlere düşen gün'ük su harcaması 1460 metreküptür. Bu miktar, Nisanda 1650 metreküp Mayısta 1510 metreküp, Ağustosta 2150 metreküp olmuştur. Öğrenci ve personel sayısı ise aynı devrede 2866'dır. Demek ki faal günlerde 2866 kişi 1460 metreküp su kullanmıştır. Şahıs başına düşen günlük su sarfiyatı 500 litredir! Gündüzlü bir yerde şahıs başına 500 litre su harcanması anormal bir durumdur. Durum, ancak büyük su kayıpları i'e izah edilebilir.

Özetlersek, gümrük vergisi farklarının müteahhide hediye edilmesi, cömert avans sağlanması, 313 bin lira erken bitirme primi ödenmesi kötü malzemeye göz yumulması dolayısı ile müteahhide açıktan 1 milyon liraya yakın avantaj sağlanmıştır. Üniversitenin A'manyadan yeni malzeme sipariş etmesine rağmen, tesisler hâlâ şartnameye uygunluktan uzaktır. Otomatik olması gereken tesisler, adam kullanılmak suretiyle alaturka şekilde işletilebilmektedir.

Kanaatımız odur ki, Baraj'ar Kralına haksız sağlanan milyonluk avantajı, iyi niyetle ve samimiyetle savunmak mümkün değildir.

ABD

Malcolm öldürüldü

Pazar günü Harlem'de Amerikan zenci müslümanlar tarafından bir toplantı yapılmaktaydı. Kürsüde Malcolm X konuşuyordu. Birden dört el si'âh sesi duyuldu. Malcolm X, karısının, çocuklarının ve cemaatinin gözleri önünde kıvrılarak yere düştü. Her üç cumhurbaşkanından biri suikastçı kurşunları ile öldürülen Amerikan halkı için bu suikast belki büyük bir heyecan yaratmıyacaktır. Ancak olayın arkasındaki sebepler, bütün Amerikan milletini doğrudan doğruya i'gilendirmektedir.

„Amerikanın kuruluşundan itibaren, ucuz emek temini amacıyla, Afrikadan esir tüccarları tarafından kaçırılıp Güneyin pamuk tarlalarına sürülen zenciler, Yirminci yüzyılın ikinci yarısına 20 milyon «vatandaş» olarak intikâl etmişlerdir. Ondokuzuncu yüzyıldaki büyük iç savaşa sebep olup, kâğıt üzerinde hürriyetlerine kavuşan bu «kara vatandaşlar», Amerikanın birçok bölgelerinde «parya» durumundadırlar. Bu paryalık, Kennedy'nin hazırladığı ve Johnson'un kanunlaştırdığı «Medeni Haklar Kanunu» ile de giderilememiştir.

Amerikan zencileri bu kötü durumda insanlık hak ve haysiyetine kavuşmak için çeşitli yollar aramışlar ve iki grupta bir'eşmişlerdir. Bu gruplardan birisi «aşırı» eğilimin şekillenmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunlara göre, Amerikalı zenciler, Amerikan toprakları içinde bir bölgede toplanarak beyazlardan tamamiyle ayrılmış bir idare altında birleşeceklerdir. Bu grup maddi ayrılmayı da yetersiz bulmuş ve manevi ayırıma da gitmiştir. Amerikan zenci müslümanları hareketinin doğuşu bu şekilde karşımıza çıkmaktadır. Melcolm X bu hareketin Elyah Muhammed'den sonra gelen ikinci adamıydı.

İkinci grup ise «mutedil» zencilerin yürüttükleri akımın etkisi altındadır. Bu grup normal Amerikan vatandaşı ile eşit haklara sahip olmak amacıyla mücadelesini yürütmektedir. Martin Luther King'in önderlik ettiği «mutediller», Medeni Haklar Kanunu çerçevesi dahilinde gösteri yürüyüşleri, boykotlar ve diğer tepkilerle amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Malcolm X'i vuranın bir zenci olduğu ortaya çıkmıştır. Fakat bu zencinin hangi gruba mensup o'duğu henüz açıklanmamıştır. Suikastın Elyah Muhammet taraftarlarınca bir iç anlaşmazlıktan ötürü tertiplendiği veya dâvalarının bir çıkmaza sürüklenmesinden çekinen mutedillerin eseri olduğu yolundaki söylentilerin, şimdilik birer söylenti olmaktan öte bir değeri yoktur.

Sosyalizmin cazibesi karşısında kapitalizm

Adil Aşçıoğlu

Kapitalizmin geçer akçe olmaktan çıktığı, bu sistemin kalesi olan Amerika Birleşik Devletlerinde bile anlaşılmış bulunmaktadır. Kapitalizmden kurtulup sosyalizm yolunu seçmek üzere olan halklara *kapitalizmi biraz «sevimli»* göstermek için harcanan çabalar da olumlu sonuçlar vermemiştir. Nitekim «halk kapitalizmi», «refah devleti» gibi uydurma sıfatların kapitalizmi halkların gözünde sevimsiz olmaktan kurtaramadığı *anlaşılmaktadır. Amerika* Birleşik Devletleri Haberalma Ajansı (USIA) nın ileri kapitalist Avrupa memleketleri ile geri kalmış ülkelerde yaptığı araştırmalar, buralarda halkın dörtte üçünün «sosyalizm» den yana olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Bu durum karşısında kapitalizmi kurtarmak *için Batılılar* eski usullerini uygulamaya devam etmektedirler. Sosyalist teorinin ortaya çıkmasından bu yana kapitalizmin, ayakta durabilmek için aldığı diğer bütün tedbirler yanında, sosyalist teorinin «plân», «*millileştirme*», «*toprak reformu*» gibi esaslarını sınırlı ve şekli olarak *benimsediğini görmekteyiz. Böyle*ce bir yandan kapitalizmin «plânsız» bir gelişme sağladığı, kapitalizmde ulusal kaynakların özel mülkiyetin elinde olduğu, toprağın kapitalist sistem içinde âdilâne bir şekilde dağılmadığı yolundaki *sosyalist tenkidleri etkisiz bırak*mak amacı güdülmüştür. Diğer yandan da bu sosyalist tedbirler sayesinde kapitalizmin açıkça göze çarpan eşitsizlikleri ve haksızlıkları giderilmeye çalışılmıştır. Çökmekte olan binayı yıkılmaktan kurtarmak için alınan tedbirler olmaktan ileri gidemiyen bu *düzeltmelere rağmen*, kapitalizm yukarıda da belirtildiği gibi herkesin hayat standardının yüksek olduğu ileri sürülen Batılı kapitalist memleketler ile az gelişmiş memleketlerde halkın çoğunluğunun sosyalizme karşı olan eğilimini önleyememiştir.

Bunun sebepleri kısaca ileri kapitalist memleketlerde bütün ilerlemelere *rağmen*, çalışanlarla çalıştıranların gelirleri arasındaki uçurumun kapanmak şöyle dursun aksine büyümesi, sermaye tahakkümünün azalmayıp çoğalması, halkın ekonomik hürriyete kavuşamamış olmasıdır. Gerek bir kapitalist memleket içinde, gerek kapitalist memleketler arasında eşit olmayan *gelişme* bir türlü önlenememiş ve rekabetler, çelişmeler sayı ve şiddet bakımından artmıştır. Az gelişmiş ülkeler için kapitalizmin neden sevimli olmadığını anlamak daha kolaydır. Kapitalizm bu ülkelerin yüzyıllar boyunca gelişmesini engellemiş, geri kalmışlık da kapitalist olmayan bir yolla *gelişmeyi zo*runlu kılmıştır.

Kapitalizmi bu durumdan kurtarıp daha «sevimli» hale sokmak için bulunan çare, şimdi kapitalist üretim ilişkilerini ve ona bağlı olarak bütün bir düzeni olduğu gibi muhafaza edip teferruata ve görünüşe ait bazı değişiklikler yaparak kapitalizmden «sosyalist» düzene geçildiği inancını yaymaktır. Kapitalist Batılı memleketlerin çoğunu, hattâ nerede ise Amerika Birleşik Devletlerini bile sos*yalist sayan düşünürler vardır.* Bunlar yukarıda belirtilen plân, millileştirme, toprak reformu gibi tedbirlerden başka, gelirlerden alınan yüksek vergileri, sosyal sigortaları sosyalist tedbirler göstererek bu toplumların bünyesinin *sosyalist sayılabileceğine* halkları inandırmak amacını gütmektedir*ler. Kapitalizmi sosyalizm perdesi* altında korumak amacını güden bu düşünürlere yardımcı olan bazı faktörler de yok değildir.

Sosyalizm, çalışan sınıfların yararına olan ve toplumun çalışanlar tarafından yönetildiği bir dü*zendir.* Isveçte Sosyal Demokratlar 32 yıldanberi iktidardadır, In*giltere'de de hâlen Işçi Partisi* iktidarda olduğu gibi, Belçika'da da iktidar sosyalistlerin elindedir. Sosyalist olduğunu iddia eden Işçiler ya da Sosyal Demokratların iktidarda olduğu bir memlekette de sosyalizmin uygulanmasından daha tabiî bir şey olamaz. Fakat şekli mantık için tabiî olan, olay*ların mantığı için her zaman doğ*ru olmayabilir. Nitekim, Isveç ve Ingiltere gibi memleketlerde politik iktidarın Işçiler, ya da Sosyal Demokratlar elinde bulunması, bu memleketlerin sosyalist sayılması için kendi başına yeterli *bir sebep olamamıştır.* Bu konuda dikkat edilmesi gereken iki nokta *vardır: Bunlardan birincisi* politik iktidarın ekonomik iktidarla tamamlanmasıdır. Herhangi bir ülkede siyasî iktidarı ele geçiren sosyalistler bu iktidarların gerektirdiği şekilde ekonomik - sosyal yapıda değişiklikler *yapmazlar, yani kapitalist üretim* düzeni yerine sosyalist üretim dü*zeni kuramazlarsa*, sosyalizme karşı olan sınıfların ekonomik baskısından kendilerini kurtaramazlar. Bu yüzden sosyalist iktidar, kapitalist ekonominin esiri ve oyuncağı haline gelir. Bir memlekette, siyasi iktidarın sosyalistlerin elin*de bulunmasına rağmen, o mem*leketin sosyalist sayılıp sayılmaması konusunda dikkate alınacak ikinci nokta bu suretle ortaya çıkmaktadır. O da politik iktidarın kimlerin yararına kullanıldığı meselesidir.

Batıdaki işçi partileri «politik iktidarı» temsil ettikleri sınıflar yararına değil, fakat memleketin ekonomisini ellerinde tutan sınıflar yararına kullanmaktadırlar. Gerçekten kendilerini sosyalist sayan ve çalışanları sözde temsil e*den bu partiler politik iktidarı*, toplum düzenini devrimci bir şekilde değiştirmek yolunda değil, fakat mevcut düzeni korumak yolunda kullanmaktadırlar. Nitekim, Isveçte ve Ingilterede Sosyal Demokratların ve Işçilerin iktidarlarına rağmen, kapitalist sistem gerilememiş, aksine kuvvetlenmiş*tir. Halbuki sosyalizm bu düzene* karşı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple de sosyalizm her şeyden önce kapitalizmin en doğru ve bilimsel bir tenkidinden başka birşey değildir. Kapitalizmin tenkidinden hareket eden sosyalizmin ise, ilk işi kapitalist düzeni değiştirmektir. Gerçekten özellikle *ileri kapitalist memleket*lerde üretim hemen tamamen *sosyalleştiği halde ürünleri, özel* mülkiyet yolu ile, üretim araçları sahiplerinin eline geçmektedir. Bu da her türlü ekonomik değerler yaratıcısı olan çalışan sınıfın başka bir sınıf tarafından sömürülmesi demektir. Bu sömürme o kadar *açıktır ki, bugün kapita*listler de sözde sosyalistler de buna *itiraz etmektedirler.* Fakat bunlar ileri kapitalist ülkelerde bir yandan yüksek gelirlerden alınan sözde yüksek vergiler, öbür yandan da çalışan sınıfın gittikçe artan refah seviyesi dolayısiyle sömürmenin sona ermemişse bile, azalmakta olduğunu iddia etmektedirler. Hakikatte ise, yüksek vergilere rağmen, Amerika Birleşik Devletlerinde, Ingiltere ve Isveç*te sermaye, sayıları gittikçe* azalan şahısların ya da ailelerin tekeline girmiş ve geçmiş yüzyıllara oranla korkunç bir zenginliğin bazı ellerde toplandığı ve gittikçe de toplanmakta olduğu görülmektedir. O halde yüksek vergiler aşırı zenginlikleri kaldırmak, ya da önlemek şöyle dursun, aksine art*tırıcı bir faktör olmuşlardır. Bu* zenginlikler öyle ölçülere varmıştır ki, bugün ileri kapitalist memleketlerde çalışan sınıfların yaşama şartlarında bir miktar düzelme olmuşsa da, bunların gelirleri ile kapitalist sınıfın gelirleri arasındaki fark *azalmamış aksine* kapitalist sınıf yararına artmıştır.

Esasen sömürmenin üretim araçlarının özel mülkiyetinden ileri geldiğinde bütün sosyalistler birleştikten sonra, bu şartın devam ettiği bir düzende çalıştıranlara eskisine oranla ödenen ücretin miktarını arttırmak, sömürmeye sebebiyet veren «münasebetler» i değiştirmekle bir sayılamaz. *Gereçkten 1930 yıllarında* Marksist olduğunu, fakat bugün Marksizmden uzaklaştığını bildiren Strachey bile, teknik üretim ilişkilerinin bir fazla-değer yarattığını ve sömürmenin de bu fazla-değerin, üretim araçlarının özel mülkiyeti sebebi ile *imtiyazlı (kapitalist)* sınıfa gitmesinden ileri geldiğini ka*bul etmektedir.* Fakat yine Strachey'nin de belirttiği gibi fazla-değer üretim araçlarının icadedildiği kölelik devrinde de vardı. O devirde de kölelere çalışmaları karşılığında ihtiyaçlarını giderecek «bir şeyler» veriliyordu. Kölelere *verilen bu «bir şeyler» in miktarı*nın arttırıldığını düşünelim. Baş*ka bir deyişle* eskiden bir parça ekmek ve et karşılığında çalışan kölelere biraz da şarap vermekle köleliği ortadan kaldırmış olur muyuz? Kölelere eskisine oranla fazladan verilen bu şarap onları her bakımdan efendilerinin keyfi*ne bağlı olmaktan kurtarabilir* mi?

Bugün hiç olmazsa ileri kapitalist memleketlerde sömürme, şüphesiz kölelik devrinde olduğu gibi açık ve kaba değildir. Fakat eskiden verilen yiyecek yerine bugün çalışanlara bu *yiyecekleri* alabilecekleri kadar ödenen bir «ücret» *le bu sömürme* ve kölelik sürüp gitmektedir.

Dünya üzerinde sömürgeciliğin tamamen ortadan kalkmağa yüz tutmuş olmasına rağmen ileri kapitalist memleketler yeni - sömürgecilik sayesinde az gelişmiş memleketleri sömürmeye devam etmektedirler. Bu memleketler ye*ni-sömürgecilik* sayesinde kendi ulusal işçi sınıflarına eskiye oranla daha yüksek bir yaşama seviyesi sağlamaktadırlar. Fakat bu ileri kapitalist memleketlerde sömürmenin sona erdiğini göstermez. Hele ileri kapitalist memleketlerin kendi işçi sınıflarına biraz daha iyi bir yaşama seviyesi sağlamış *olduklarına* bakarak *sosyaliz*min vaadettiklerini kapitalizm yolu ile elde etmenin mümkün olduğunu söylemek tamamen yanlıştır. Gerçekten burada gözönünde tutulacak nokta sadece bu ileri kapitalist memleketlerin işçi sınıflarının hayat seviyesinde eskiye oranla görünen artış değil, fakat *kapitalist* sınıfın hayat seviyesindeki artıştır. Nitekim bugünkü kapitalist sınıf bundan birkaç yüz yıl önceki kapitalist sınıfların kat kat üstünde bir zenginliğe, çok daha yüksek bir refah seviyesine sahiptir. Bu sebeple meseleyi be*lirli bir tarihî devrede kapitalist* - işçi refah oranı ile bugünkü devrede kapitalist - işçi refah oranı olarak ele almak lâzımdır. Bu takdirde oranın bugün işçiler lehine değil, aleyhine olduğunu, başka *bir deyişle işçilerin «nisbi fakirleşmesi»* nin söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Buna rağmen ileri kapitalist memleketlerin bir yandan kendi ulusal işçi sınıflarını diğer yandan yabancı ülkeleri dün ve bugün *sömürmeleri sayesinde* biriktirdikleri «efsanevî» sermaye sebebi *ile kapitalizmin genel krizinden* kendilerini bir süre kurtarmış olmaları mümkündür. Fakat bu istisnaî ve birkaç memlekete ait özel durum, sosyalizmin amaçlarının kapitalist yollarla gerçekleştirildiği anlamına gelemez.

Aksine tarihin bugünkü döneminde Dünya nüfusunun üçte ikisi açlıktan kurtarılamamıştır. *Nitekim kapitalizm son* birkaç yüz yılın tarihine damgasını vurmuş olmakla beraber, bütün dünya için evrensel bir kurtuluş ve kalkınma düzeni olamamış, aksine sadece birkaç memleketin kalkınmasını sağlamıştır. Ustelik kapitalizmin sayılı birkaç memlekette elde ettiği sonuçlarla *bu uğurda dünya halklarının öde*diği «yüksek bedel» karşılaştırılacak olursa bu *sistemin niteliği* daha kolay anlaşılır. Bunu anlamak için yalnız bu ileri kapitalist memleketlerin değil, bunlara bağlı sömürgelerin son birkaç yüzyıllık tarihlerini incelemek kâfidir.

Bütün bunlara rağmen hâlen Is*veç, Ingiltere gibi ülkelerde sosya*lizmin uygulandığını söylemek herhalde gerçekleri gizlemeğe çalışmak demektir.

Gerçetken sosyalizmin tenkit ettiği ve değiştirmek istediği bir ekonomik-sosyal düzen, Isveçte *Sosyal Demokratların 32 yıllık* iktidarlarına rağmen hâlen bu memlekette üstünlüğünü devam ettiriyorsa, Isveçte sosyalizmden değil, sözde sosyalist bir partinin uyguladığı bir kapitalist düzen var demektir. Nitekim bu memlekette *ekonominin* % 95'i hâlen özel sermayenin elinde olup, kâr esasına *dayanmakta ve millileştirmeler e*konominin ancak % 5'ini teşkil etmektedir.

Bir sosyalist parti düşünün ki, 32 yıllık iktidarına rağmen programında yer alan «doğal kaynakların, kredi müesseselerinin» millileştirilmesi gibi hedefleri gerçekleştirememiştir! Bir sosyalist parti düşünün ki, 32 yıllık iktida*rına rağmen küçük işletmelerin* üstünlüğüne son verip büyük endüstriyi kuramamış ve işçi sınıfından çok orta sınıfa dayanagelmiştir! Böyle bir parti olsa olsa kapitalizmin emrinde bir sosyalist parti olmaktan elbette ileri gidemez.

Ingilterede de Işçi Partisi, birkaç defa iktidara geçmesine ve *bugün de iktidarda* bulunmasına rağmen durum Isveçtekinden *farklı değildir. Isveç tarafsızlığı* dolayısiyle savunmasına ulusal gelirinin pek az bir kısmını ayırmak suretile kapitalizmin çelişmelerinden kendini kısmen kurtarabiliyorsa, Ingiltere de dağılan imparatorluğunu Ingiliz Milletler *Camiası adını verdiği yeni bir top*luluk içinde yeniden birleştirmek ve eski sömürgelerini sterlin sahası içinde ekonomik bakımdan sömürmeye devam etmek suretile büyük krizleri ucuz atlatabilmektedir.

Fakat nasıl Belçika Kongodaki çıkarları biraz tehlikeye girince kendi işçi sınıfı üzerindeki baskı*sını hemen arttırmaya* başlamış ve ücretleri dondurma, grevleri yasaklama yollarına gitmişse, Ingiltere de yeni-sömürgeciliğin iflâsı ile aynı şeyi yapacaktır. Işte o zaman gerçek anlamda sosyalizme gitmek zorunluğu ortaya çıkacak*tır.*

Ingiltere ve Isveç gibi ülkekleri sosyalizmin beşiği olarak tanıtmak isteyenler, bu *ülkelerde bazı* endüstrilerin, demiryolları ve benzeri hizmetlerin millileştirilmiş olmasını bir delil olarak ileri sürmeğe çalışmaktadırlar. Eğer bazı endüstrilerin ve hizmetlerin millileştirilmesi sosyalizm için yeter *bir sebep olsaydı* bugün Türkiye Ingiltere ve Isveçten [illegible] sosyalist ülke [illegible]. Halbuki bugün Türkiyenin sosyalist olduğunu [illegible] hiç kimse iddia edemez.

*Acaba bu ülkeler neden bu mil*lileştirmelere rağmen sosyalist de*ğillerdir? Nasıl iktidarın sosyalist* bir parti elinde bulunması sosyalizmden sözedilmesi için tek başına yeterli bir unsur değilse, millileştirmeler de —hele istisna halinde olurlarsa— sosyalizmin varlığı için yeterli değillerdir. Bura*da ölçü kanaatimize göre, siyasi* itkidar için olduğu gibi, millileştirmenin de kimlerin yararına yapıldığı noktasında toplanmaktadır.

Ozel kişilerin elindeki Ingiliz endüstrisinin ham maddesi olan çeliğin Ingiliz fabrikatörlerine ucuza satılması için millileştirilmesi, zararların halkın sırtına yük*lenmesi, fabrikatörlerin ise* kârlarının artması demektir.

Zarar etmekte olan demiryollarının tüccar malını ucuza taşımak amacı ile devlete verilmesi de kapitalist sınıfın kârlarının artmasından başka bir sonuç doğurmaz. O halde millileştirme, mutlu azınlığı daha da zenginleştirmek amacı *ile halkın zararına olarak değil*, aksine halkın yararına sonuçlar doğurmak amacı ile yapıldığı zaman sosyalist bir nitelik kazanabilir. Nitekim, sosyalist oldukları ileri sürülen ileri kapitalist memleketlerin hiçbirinde çalışan sını*fın ve* halkın büyük çoğunluğunun ihtiyacı olan ve fakat az sayıda *özel kişilerin tekelinde bulunan* örneğin tarıma ve meskene elverişli toprakların millileştirildiği görülmüş değildir.

Anlaşılıyor ki, ekonomik-sosyal münasebetleri değiştirmeksizin, aksine bu münasebetleri eskisi gibi muhafaza edip bazı alanlarda millileştirmeler yapmakla sosya*lizmi gerçekleştirmek mümkün de*ğildir.

Bunu pek iyi bilen Strachey gibi sosyalistler, bugün sosyalizmin Marksizmden uzaklaştığını ileri sürerek, sosyalizmin amaçlarını, kapitalist usullerle de gerçekleş*tirmenin* mümkün olduğunu ispata çalışmaktadırlar. Fakat bunu *yaparken, değer-fazlası, sömürge*cilik v.s. yi en doğru şekilde Marksist teorinin açıkladığını kabul etmekle beraber Marksizme karşı demokrasinin üstünlüğünü ileri sürmekte, böylece demokrasiyi Marksizmin karşıtı bir fikir olarak ortaya atmaktadırlar.

Tabiî Strachey gibi sosyalistlerin *demokrasiden kasıtları da*, Işçi Partisinin iktidara gelmek, fakat hiç bir şeyi değiştirmemek hürriyetidir.

Esasen Strachey'nin dilimize «Büyük Uyanış - Demokrasinin Ustünlüğü» adıyla çevrilen iki konferansında da belirttiğine göre, komünizm ile sosyalizm arasındaki ayrılık politik iktidarın seçimle *değişip değişmemesi* noktasında toplanmaktadır. Seçim olabilmesi için de *Strachey'e göre*, en az iki sınıfın varlığı şarttır. Bu demektir ki, kapitalist sınıf ortadan kalkarsa seçim olamaz. O halde sosyalizm ve demokrasi ancak kapitalist sınıfın muhafazası ile mümkündür. Böylece Ingiliz Işçi *Partisi zaferlerinden* korkan Ingiltereyi değiştirmeyi düşünmiyen Ingiliz işçi sınıfının ille de kapitalistler tarafından çalıştırılmasını zorunlu sayan bir sosyalizm örneği vermektedir.

Böyle bir sosyalizm kapitalizm için zararlı olmadığından hâkim Ingiliz muhafazakâr sınıfı Ingilterede Işçi Partisinin iktidara gelmesinde hiçbir sakınca görmemektedir. Böylece politik iktidarın seçimle el *değiştirmesinin* de sosyalizm için yeterli olmadığı [illegible] maktadır. *Esasen* bu [illegible] men olsun Strachey de [illegible] az gelişmiş memleketlerde [illegible] ağalarının üstünlüğü [illegible] çimle iktidar [illegible] ki *demokrasinin* [illegible] oyunundan [illegible] olmadığını belirtmek [illegible].

[illegible] Ingilterede ve Isveçte siyasi iktidar sosyalistlerin elinde [illegible] bazı millileştirmeler [illegible] seçimle el değiştir[illegible] rağmen, mevcut düzeni bü[illegible] ile muhafaza eden [illegible] yürürlükte olduğu ve [illegible], adına rağmen, sosya[illegible] olmadığı ortaya çıkmaktadır.

TOPLUMCU SANAT FELSEFESİ YENİ GELİŞMELERİ AÇISINDAN SANATIN ÖZÜ PROBLEMİ

Selâhattin Hilâv

2

Roger Garaudy, toplumcu sanat felsefesinde ortaya çıkan yeni görüşleri açıklarken, Ernest Fischer üzerine yazdığı denemede şöyle diyor:

Marx'çı estetik anlayışı içinde birbirinden farklı ve hattâ birbirine karşıt diyebileceğimiz iki akımın süregeldiğini görüyoruz. Bu akımlardan birincisi, Jdanov'un açıklamalarında dile gelmiş ve sistematik bir biçimde Macar filozofu Georges Lukacs tarafından ortaya konmuştur. Lukacs, Hegel felsefesinin büsbütün etkisinde bulunduğu gençlik çağında yazdığı «Roman Teorisi» nden (1) son eseri «Estetik» e kadar bu görüşü geniş kültürüne ve bilgisine dayanarak savunmuş ve uygulamıştır. Toplumcu sanat felsefesinde gördüğümüz ikinci akım ise, Bertolt Brecht'in piyesleriyle teorik açıklamalarında ve Fransa'da Aragon'un şiir ve romanları ile estetikle ilgili teorik çalışmalarında kaynağını bulmuştur. Avusturyalı düşünür Ernst Fischer bu ikinci akımın en parlak temsilcilerinden biridir. Fischer, «Sanatın Gerekliliği» adlı eserinde, düşüncelerini, başarılı bir biçimde dile getirmiştir. (2) Marx'çı felsefe içinde sanat konusunda ortaya çıkan bu iki akım iyice bilinmezse, bugün yapılan tartışmayı ve ileri sürülen yeni görüşleri kavramak mümkün olmaz. Bu iki akım, sanatın özü ve görevi (fonksiyonu) konusunda olduğu gibi sanat yaratışının kıstasları ve değeri konusunda da birbirine karşıt görüşler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Ayrıca bu iki akım, sanatçıyla halk arasındaki ilişki ve bu ilişkinin doğuracağı sonuçların tümü bakımından da birbirinden farklıdır. Şimdi, bu iki akımı ve farklarını açıklamaya çalışalım:

İki farkı, sanatın özü hakkında ileri sürdükleri görüşün farklılığından doğmaktadır. Lukacs'ın gözünde sanat bilginin bir biçiminden başka şey değildir. Nitekim Hegelci felsefe geleneği de sanatı bilginin bir çeşidi olarak görür. Sanatın felsefeden farkı bilgiyi kavramlarla değil imgelerle (imajlarla) dile getirmesidir. Öyleyse, sanatın da, her çeşit bilgi gibi nesnel bir gerçekliğin, yani verilmiş ve hazır bir gerçekliğin yansısı olarak tanımlanması gerekir. Zaten Hegel'e göre bu nesnel gerçeklik ide'nin soyut diliyle açıklanabilir. Sanatın yaptığı bu gerçekliği somut ve duyulabilir halde vermesidir. Bu düşünce akımının bilgide bulunan ve Marx'ın «aktif yanı» dediği şeyi görmezlikten geldiği apaçıktır. Böyle bir görüş, gerçekçiliği de dar bir biçimde tanımlamak zorunda kalmıştır.

Oysa, bu görüşlere karşıt olarak Fischer, sanatı her şeyden önce bir iş (emek) biçimi olarak tanımlamakta ve bir iş biçimi olması dolayısıyla bilgi taşıdığını söylemektedir. Bu çok önemli bir farktır. Çünkü sanat, her şeyden önce bir iş ve aksiyon biçimiyse, sanatta ağır basan yan tabiatın taklid edilmesi değil, yaratış olacaktır. Öyleyse sanatçının yapması gereken iş bilgi vermekten (öğretmekten) çok araştırmaktır. Gerçeğin taklidi ve yansıya mukabil, pratiği (aksiyonu, praksisi) üstün görmek maddeci diyalektiği daha önceki ilkel maddeciliklerden ayıran en önemli noktadır. Maddeci diyalektikte insanın yaratıcı atılganlığı ve çabası ön plâna geçmiştir. Nitekim Bertolt Brecht, ampirizme dayanan natüralist bir estetiki ve platoncu idealizmi, sanatı bir yansı gibi görmelerinden ötürü reddederek, «Tiyatro Üzerine Yazılar» ında kendi teorik araştırmalarına «aristotelesci - olmayan» estetik adını veriyordu. Ve bu deyimle, estetiğinin «özdeşleşme fenomeni(olayı) üzerine dayanmadığını» belirtiyordu. Nitekim tiyatro sanatında seyircinin sahnede oynayanlarla «özdeşleşmemesini» sağlamak ve böylece tiyatro sanatının hayatın bir yansısı haline gelmesini önlemek için «uzak-ta-tutma» (distanciation) tekniğinin gerekli olduğunu ileri sürüyordu. (3) Böylece sanat eserinin seyredilmesi sırasında (tıpkı yaratılmasında olduğu gibi) özdeşleşmenin ve yansının önüne geçilmiş ve aktif yan gerçekleştirilmiş olacaktı. Brecht, «insan, aktif seyirci olma yanını geliştirir ve inceltir» diyordu. Gerçekten de plâstik sanatlarda yanlış olarak «deformasyon» denilen şeye tekabül eden bir şey tiyatro sanatında da vardır ve bu, algılama fiilinin oluşturucu (yapıcı) ve aktif rolünün bilincine varılmasından yani bunun sağlanmasından başka şey değildir. Bu, gerçekliğin insan tarafından «insanileştirilmesinin» hatırlatılması ve insanın gerçekliği sadece yorumlamakla yetinmeyip onu değiştirebilme gücünü de taşıdığının belirtilmesidir. Brecht, «ortaya konuluşu ne kadar eksiksiz olursa olsun biçimlendirilmeğe başladığı andan itibaren gerçekliği değişikliğe uğratmak gereklidir. Gerçekliğin değişikliğe uğratılabilir olduğunu ve ele geldiğini anlatmak için bundan başka çare yoktur.» diyor. Nitekim Brecht'in üzerinde sürekli olarak uğraştığı şey, seyircinin sahnedekilerle kendini ayni kimse gibi hissetmemesi, yani sahnedekilerle özdeşleşmemesi ve onları ele alıp üzerinde düşünmesi, yargılamasıdır. Brecht'in «aristotelesci-olmayan» diye adlandırdığı bu estetik, Gaston Bachelard'ın bilgi ve sanat alanında aktif ve yaratıcı yanı (uğrağı) ön plâna çıkaran «deakrtcı-olmayan» epistemolojisini akla getirmektedir. Bachelard'ın bu görüşü, çağımızın, bu genel gerçeğini, başka bir alanda dile getirmek için ileri sürülmüştü. Nitekim Marx da bu aktif ve yaratıcı yanı insanın iş (emek) ile «tabiatın insanileştirilmesi» nin sonsuz diyalektiği diyordu. Bu deyimle Marx gerçekliğin insan tarafından durmadan başkalaşıma uğratılmasını ve yaratılmasını anlatmak istiyordu. Ernest Fischer bu düşüncelere dayanarak, sanat eserinin nesnel bir gerçekliğin ya da duyulabilir bir gerçekliğin kopyası olmadığını gösterdiği gibi, Platonun özleri gibi akılla kavranıldığı söylenen bir düşünsel gerçekliğin ya da öncesiz-sonrasız (ezeli-ebedi) bir insan tabiatının kopya edilmesi demek olmadığını da gösterdi. Sanat, idealistlerin anladığı ya da Kandinsky'nin mistik bir özellik taşıyan «iç zorunluk» görüşünün ileri sürdüğü gibi iç-benliğin dışarı yansıtılması da değildi. Fischer, sanat eserini insan ile dünya arasındaki ilişkilerin bir «modeli» olarak görür. Burada «model» kelimesi, cybernétique bilginlerinin kullandığı anlamda kullanılmıştır. (4) Fischer, sanat eserini iş'ten (emek'ten) kalkarak tanımladığı ve iş'i bir Marx'çı olarak sınıf ilişkileri dışında ele almadığı için, kitabında, sanatın insan ile dünya arasında bulunan derin bir ilişkiyi dile getirdiğini göstermiştir. Bu aktif ilişki, gittikçe daha büyük ölçüde insanın egemenliğine giren ve değişime uğratılan bir gerçekliğin fethedilmesi ve tabii ya da toplumsal gerçekliğin insani bir plân gözönünde tutularak kurulması (inşa edilmesi) ve yeniden-kurulmasıdır. Fischer her sanat eserinde, bu bağlantının bir «model» ini yani tarihin her anında insanla dünya arasındaki aktif ilişkilerin en temel yanının bir parabol (remz, allégrie) biçimine bürünerek gerçeğin pekişmiş bir halde ortaya çıkışını görmektedir. İnsanla dünyanın ilişkisini dile getiren bu «model» ın kuruluşunda sınıf ilişkilerinin temel bir rol oynadığını belirten Fischer, romantizm akımı üzerine yaptığı inceleme ve çözümlemelerde bu akımı, burjuva dünyasına karşı gösterilen tutku dolu ama gelişken bir protesto hareketi olarak ele almaktadır. «Fransız devrimi ve bu devrimin kendisine ve çeşitli dönemlerine karşı takınılan tavırlar, romantik akımın anlaşılmasını sağlayan anahtarlardır» diyen Fischer Baudelaire ile ilgili incelemelerinde «sanat için sanat» görüşünü ele almakta ve bu görüşü kaba faydacılık anlayışına karşı bir protesto olduğu kadar her şeyin meta haline geldiği bir dünyada meta yaratmanın reddedilmesi olarak da açıklamaktadır. (5) Ayrıca Fischer'e göre, bu akım, Marx'ın ekonomipolitikte «burjuvanın üretim için üretim ilkesi» dediği şeyin estetik plânda da geçerli olduğunu açıkça göstermiştir. (5) Fischer, sözü geçen «Sanatın Gerekliliği» adlı eserinde, ayrıca, natüralizm akımından «yeni Roman» a kadar birçok sanatçının, burjuva dünyasındaki insani anlamın yokluğu karşısında, ya da böyle bir rejimde ortaya çıkan hayatın anlamının kaybolması ve yabancılaşma olayı karşısında ne gibi tepkiler gösterdiğini açıklamıştır. Bu tepki, sözü geçen anlamın yokluğunun (yaşama anlamının kaybolmasının dile getirilmesi ve çeşitli ölçülerde bu olayın protesto edilmesi şeklinde belirmektedir. Bu açıklamalar, toplumcu bir eleştirmene, dar ve cılız bir «dekadans» kavramı içinde dönüp kalmaması için gerçekten yararlı olabilecek niteliktedir.

---

1. Bakınız: G. Lukacs, «La Théorie Du Roman», Bibliothèque Médiations.
2. Bu kitabın birinci bölümü, Cevat Çapan tarafından çevrilmiş ve Yeni Dergi'nin dördüncü sayısında yayınlanmıştır.
3. Brecht'in tiyatro sanatı ve «Epik tiyatro» konusunda düşündüklerini dile getiren yazıları, Kâmuran Şıpal tarafından başarıyla çevrilmiş ve yayınlanmıştır. Bakınız: «Epik Tiyatro Üzerine». DE yayınları. 1964.
4. Yani insanla dünya arasında bulunan ve tarihi aşamalara bağlı olarak diyalektik biçimde durmadan değişen bir ilişki yapısı anlamında.
5. Romantizm akımının, «kaba faydacılık anlayışına karşı bir protesto olduğu kadar», «çelişken» bir davranış ve «her şeyin meta haline geldiği bir dünyada meta yaratmanın reddedilmesi» olduğu konusunda Plekhanov da aynı biçimde düşünmekte ve bilimsel çalışmalarıyla bu gerçeği açıklamaktadır. Bakınız: «Sanat ve Sosyalizm» S. 23 ve arkası. Çeviren Selâhattin Mimoğlu. SOSYAL YAYINLAR 1962.

DERGİLERİN GETİRDİĞİ

EDEBİYATTA PİS POLİTİKA

Fethi Naci

TÜRK DİLİ dergisinin Temmuz ve Aralık 1964 sayıları «Roman Özel Sayısı» olarak yayınlandı. Türk Dili dergisi, daha önce, Şiir, Deneme, Günlük ve Eleştiri özel sayıları da yayınlamıştı.

Roman özel sayılarında gerçekten ilgi çekici yazılar, incelemeler yer almış.

Derginin yazı kurulu üyelerinden Bay Suut Kemal Yetkin, «Yeni Roman Üzerine Düşünceler» adlı yazısında, «Balzac ve benzerleri, dış nesnel dünyayı yansıtan artık modası geçmiş bir gerçekçidir.» diyen Robbe-Grillet'ye karşı çıkıyor. Şöyle diyor Bay Yetkin: «Bir yazar, gerçekçiliğe karşı olabilir; metoduna ve uzun, yorucu çevre anlatışlarına izlenimci, duyurucu kısa sözleri üstün sayabilir. Ama bir Balzac'a, bir Stendhal'e eskimiş gözüyle bak, bir Eugénie Grandet'yi ya da bir Kızıl ile Kara'yı dışta olup bitenlerin birer kopyası say; işte bu olmaz! Hem roman dünyasının ölmez eserlerinden bıkan kim? Bunların ardıksız yeni baskıları, sayısı artan yeni çevirileri mi eskiliklerinden haber veriyor? Gerçek dünyayı gerçekliği içinde de bilmiyormuşuz. Balzac'lar, Tolstoy'lar, Flaubert'ler romanlarını varlığın özünü, gerçeğin gerçeğini salt varlığı açığa çıkarmak, aydınlatmak için mi yazmışlardır? Görünüşlerin ötesindeki gerçekle, özle uğraşmanın filozoflara düşen bir iş olduğunu bay Robbe-Grillet bilmez mi?»

Gene yazı kurulu üyelerinden Bayan Melâhat Özgü, «Avusturya Romanına Genel Bir Bakış» adlı incelemesinde, Avusturyalı yazarların «büyük biçime» ancak son zamanlarda geçtiğini belirterek şunları söylüyor: «Hepsinde beliren özellik, bir türlü çözülemiyen karışık sorunlar içinde cılız, küçük insanların, düşkün ruhların yaşamlarını ve yaşamları çerçevesi içinde acılarını anlatmak olmuştur. Onların bu hikâyecileri de Rusların hikâyecilerine yakın bulunmuştur. Çoğu, Dostoyevski ve Tolstoy gibi büyük yazarların etkisi altında kalmıştır. Avusturya yazarları, büyük Rus romancılarından, insan ruhunun derinliklerine inmesini öğrendiler, konularını hep bu derinliklerden aldılar.

Halide Edip-Adıvar, «Roman Üzerine» adlı yazısında (Ulus gazetesinin 5.9.1943 günlü Güzel Sanatlar Sayfası'nda yayımlanmış bir yazı.), «Bugün İngiliz romancılığına, belki kural ve topluluk bakımından Fransızlar, insan ruhunun daha yakası açılmamış yönlerini, özellikle bilinçaltını anlatma bakımından eşleri olmıyan Ruslar rakiptirler.» diyor.

Maurice Nadeau, «Romancı Gide» adlı yazısında, «Dostoyevski» nin roman anlayışı ona, anlatış tarzının dar çerçevesini kırmak, bir değil birçok yuvayı içine alacak şekilde görüş alanını genişletmek cesaretini veriyordu.» diyor.

Thomas Mann, «Roman Sanatı» adlı yazısında, «Tolstoy da modern bir roman yazarıydı — belki de en güçlü yazar. Tolstoy, bizi, okul estetiğinin, roman ile destan arasında gördüğü ilişkiyi tersine çevirip, romanı destanın bozulmuş bir biçimi olarak değil de, destanda romanın ilkel bir önbiçimini görmeye iten durumlardan biridir.» diyor.

Eduard Spranger, «Romanda Ruhbilimsel Açı» adlı yazısında, «Dimitri'nin şeytanla konuşması gibi, öyle akıl almaz derinliklere değin sokulabilen bir yer, dünya edebiyatının «Karamazof Kardeşler» inden başka bir yerde bulunmaz pek.» diyor.

Talât Sait Halman, «Amerikan Romanı» başlıklı incelemesini şöyle bitiriyor: «Amerika Romanı, sürekli başarılar kazanıyor ve durup dinlenmek bilmez bir enerjiyle yeni yönler arıyor. Henüz Zola, Flaubert, Balzac, Dickens, Tolstoy, Dostoyevski çapında romancı çıkaramıyan Amerika, belki de çepeçevre olgunluk çağından sonra başlıyan yeni yönelişlerle bu yüzyılın sonundan önce «Büyük Amerikan Romanı» nı vermeği başaracaktır.»

Dergi'nin en ilgi çekici yazılarından biri de Somerset Maugham'ın «Dünyanın En İyi On Romanı» başlıklı yazısı. Maugham'ın listesi şöyle: Tom Jones, Gurur ve Önyargı, Kızıl ile Kara, Goriot Baba, David Copperfield, Rüzgârlı Bayır, Madame Bovary, Moby Dick, Savaşla Barış, Karamazof Kardeşler. Maugham, Savaşla Barış için şöyle diyerek başlıyor yazısına: «Öyle sanıyorum ki Balzac dünyanın tanıdığı en büyük romancıdır, ama gene öyle sanıyorum ki Tolstoy'un Savaşla Barış'ı dünyanın en büyük romanıdır. Bu kadar geniş ölçüde, tarihin bu derece ciddi ve önemli bir dönemi ile ilgili ve böyle çok sayıda kişileri canlandıran bir roman daha yazılmamıştır ve tahmin ederim ki bundan sonra da bir daha yazılmıyacaktır.» Karamazof Kardeşler'den söz ederken de şöyle diyor Maugham: «Dostoyevski yalnız büyük bir romancı değil, aynı zamanda ehliyetli bir romancıdır ki bu iki şey her zaman mutlaka bir araya gelmez, kendinde bir durumu çok etkili şekilde dramatize etmek hüneri vardı.»

★

Aralık 1964 tarihli İkinci Roman Özel Sayısı'nın başında şöyle deniyor: «Bu bölümde Alman, Avusturya, İngiliz ve Amerikan romanı üzerine yazılarla, kimi romancıların yapıtlarından alınmış parçaları bulacaksınız. Böylece Türk, Fransız, İtalyan ve İspanyol Edebiyatlarını kucaklayan birinci bölümle birlikte dünya romanı üzerinde az çok toplu bir düşünce uyandırdığımızı sanıyoruz.»

Türk Dili'nin birinci Roman Özel Sayısı'nda yazı kurulu olarak Suut Kemal Yetkin, Selâhattin Batu, Melâhat Özgü, Hasibe Mazıoğlu, Cemal Süreyya, Salâh Birsel görünüyor. İkinci özel sayıda Cemal Süreya dışında gene aynı kişiler var. Ve bunlar edebiyata politikayı bulaştırmamak konusunda yazmış çizmiş kişiler. Ama bu iki sayıda yaptıkları, edebiyatta yapılabilecek en pis politikadır! «Dünya romanı üzerinde az çok toplu bir düşünce uyandırdığımızı sanıyoruz.» diyorlar. Kendilerinin hazırladıkları iki sayıdan yukarıya aldığım satırlar, Rus romanını dışarda bırakarak dünya romanı üzerinde toplu bir düşünce uyandırmanın imkânsız olduğunu açıkça göstermiştir.

Yazı kurulunda bulunan kişiler, yazılarında Rus romanından söz açmadan edemezler! İncelemelerde Rus romanı! Çevirilerde Rus romanı! Dünyanın en iyi on romanı diye yazı koyarlar, en iyi on romandan ikisi Rus romanı! Ve dünya romanı üzerinde toplu bir düşünce uyandırmak isteyen yazı kurulu Rus romanına bir bölüm ayırmak gereğini duymaz! İşte edebiyatta pis politika diye buna denir!

Orhan Veli'nin bir mısraını hatırlıyarak söyliyelim, kimse çıkıp da yazı kurulu üyelerine «Rus romanından bahsediyorsunuz, demek ki siz komünistsiniz!» diyemez. Çünkü Rus romanına biraz ilgilenen herkes şu gerçeği bilir: Rus romanı denince akla Şolohof ya da Ehrenburg gelmez, Tolstoy ya da Dostoyevski gelir akla. Ve Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı, devlet parasıyla, sayısız Rus romanı yayınlıyarak bunları kendi yayınevlerinde kendi memurlarının elleriyle Türk okurlarına sunmuştur.

Türk Dili dergisinin yazı kurulu üyeleri, edebiyatın en büyük görevinin insanları birbirlerine tanıtmak ve yaklaştırmak olduğunu unutarak, insanları birbirinden ayırmak ve birbirine karşı getirmek isteyen soğuk harbin hizmetinde bir davranış göstermişler, edebiyata en büyük saygısızlığı yapmışlar, en pis politikayı bulaştırmışlardır. Hem de «İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur» diyen Atatürk'ten kalma paralarla çıkarılan bir dergide!

KENDİNİ YAZAN ŞİİR

Edip CANSEVER

«Öz biçimi belirler, öz biçimi koşullandırır.» diyoruz ya, Beckett'de «Biçim özün somutlanmasıdır» diyor. Şiirimizi, özellikle bin dokuz yüz elli sonrası şiirimizi değerlendirmek için, bundan daha geçerli bir ölçü bulmak oldukça güçtür santrım. Güç olan bir şey daha var: o da bu ölçüyü şiire uygulayabilmek. Çünkü ölçüler ne denli sağlam olurlarsa olsunlar, aynı ölçülerin elden ele değişen bir işlekliği de vardır. Hattâ çağdan çağa, yıldan yıla, günden güne değişen bir zamantanırlığı bile olmalı ki, nice yeni yeni ölçülerin belirmesi, giderek çeşitlenip kurumlaşması hep bu yüzden. Bir ozan olarak bu kurumlaşmaların karşısındaysanız, sizin de ister istemez bir takım ölçüler önermeniz kaçınılmaz oluyor.

Söz gelimi uzun şiiri yadırgıyanlar var. Ama bu yadırgayış hangi ölçülere göre biçimleniyor pek belli değil. Şiir dışı olanaklarla beslendiğim, düzyazıyla anlaşma eğiliminde olduğum, gereksiz uzatmalarla şiiri güç anlaşılır duruma getirdiğim öne sürülüyor. — Ayrıca söylenenlerin hepsi bu kadar değil ya, her neyse — Benden önce uzun şiirler yazmış olan ozanlar yok mu? Var elbette. Bunların en önemlilerinden biri de Nazım Hikmet. Başkaca, O. Veli'nin «Destan Gibi». Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın «Çakırın Destanı» ilk akla gelenlerden. Ama artık o şiirlerin ölçüsü bulunmuş, iyi kötü bir ilişki kurmuş okuyucu onlarla. Yadırganmamaları da bu yüzden; Yoksa özlerinin, anlamlarının kendilerini kolayca ele verişinden ötürü değil.

Ben bu gibi yadırgamalar karşısında, şiir yazmadığımı, yalnızca «bir yazı yazma biçimi»ni gerçekleştirdiğimi söylüyorum. Daha başka şeyler de söylüyorum. Örneğin, şiir, sözleşmiş insandır, diyorum; mısra bir birim olarak işlevini yitirdi, diyorum. Şiirin, insanın kendini yüzde yüz doğrulamasıyla elde edilebilecek bir yaratı olduğunu, şiire benziyen şiirlerle ilgi kuramadığımı söylüyorum. Gene de biliyorum ki, bütün bu sözlerin apaçık bir anlamları yok. Yok ama, benim de amacım şiirlerimin kuramını açıklamak, ilkelerini saptamak değil. Olsa olsa daha sonra söyliyeceklerime yararı olur umuduyla bir takım varsayımlar koymak istiyorum ortaya, hepsi bu kadar.

Yukarda da belirttiğim gibi, yalnızca «bir yazı yazma biçimi»ne inanıyorum. Bundan ötesi ilgilendirmiyor beni. İlgilendirmiyor ama, gene de kandırıcı bir yanıt bulduğumu söyliyemem kendime. Yazdıklarım şiir değilse, roman, öykü, oyun değilse, nedir pe ki? Diyebilirim ki, beni katkısız karşılayabilen; kendimi doğrularken, kendimi çözümlemeye, bilinmeye, bir varoluşa iterken, gereksinmesini duyduğum araçların — çeşitli sanatların anlatım biçimleri olabilir — bir yanyanalığı, bir içiçeliği... Batı kaynaklarından yararlanma, kendi geleneklerimize dönme önerileri arasında üçüncü bir alan bu: bağımsızlık alanı. Bu alanın üstüne kurulan şiirse — gene de şiir diyorum — kendini yazan bir şiir.

Kendini yazan şiir diyorum. Sanki ozanın istemiyle şiirin istemi denkleşmiştir artık. Sözlerin bir kimliği vardır: hızlanırlar, yavaşlarlar, saflaşırlar, sevinirler, acı çekerler, katlanırlar, bilinçlenirler, başkaldırırlar tökezlerler, dururlar, uysal ve dik kafalı olurlar, kısacası bütün yaşama biçimlerini simgeliyerekten devinirler boyuna. Yani söze benzer sözden çok, hayata benzer sözler sıralanır. Böylece, uzunluğunu, kısalığını kendisi belirler artık şiirin; bir bakıma ozanın yönetiminden bile çıkar. Bu durumda, uzun şiiri yadırgıyanların, bu uzunluğun nedenini ozandan değil, şiirden sormaları gerekir. Ama şiir onlara bir yanıt vermiyorsa, o zaman da, şiirin gerektirdiği ölçüyü kullanmasını öğreninceyedek, Ataç'ın deyişiyle, şiiri anlamak yerine, şiire alışmaya çalışmalıdırlar.

GELECEK YAZI:
ŞİİRDE
FAZLALIKLAR

Dr. RIZA NUR ÜZERİNE

Samih EMRE

İktisat Fakültesi sosyoloji doçenti Dr. Cavit Orhan Tütengil'in British Museum'un Doğu Yazmaları bölümünde bularak önce az yayılan bir bibliyografya dergisinde (Kitap Belleten, 1 ekim 1963), sonra Cumhuriyet gazetesinde (9 mart ve 10 ağustos 1964) üç yazı ile tanıttığı belgelerin örnekleri, çeşitli çevrelerde yarattığı doğru ve ters tepkilerin yazılariyle birlikte bir kitap içinde toplandı. (Üçler Yayınevi, Ankara 1965, 80 s. 3 lira, isteme adresi P.K. 36 Bakanlıklar - Ankara).

Böylece Dr. Rıza Nur'un, bugün bile parlâmentodaki dik sesli bir gurubun *«Büyük Türkçü» diye anarak tasarıları etrafında* kümelenmeye çalıştıkları bu megaloman ve egosantrik politikacının, Türkiye'yi kurtarmış ve kurmuş olan Atatürk'e rağmen ve ona tam karşıt kalarak nasıl milliyetçi olabildiğini anlıyamadığımız bu hasta ırkçının, 1960 yılına kadar açılmamak ve okunmamak şartı ile British Museum'a verdiği el yazması eserleri (*Şiirleri, Türkiye'nin yeni baştan ihyası ve fırka programı, Makaleleri, Hayat ve hâtıratı*), dikkatli ve araştırıcı bir bilim adamının canlı özetiyle ışığa çıkmış oluyor.

Bütün etkinlik ve yaygınlığına karşın, gazete yazılarının yalnız tazelikten güç alan gelgeç bir değerleri, gündelik olayların gerisinde kalıp üstelik hemen kaybolan hızlı bir unutuluşları var. Bu bakımdan, yalnız gazete ölçüsüyle kalsaydı hayıflanacağım bu yazılar, şimdi topluca ve getirdiği olumlu olumsuz karşılıklarla birlikte küçük bir kitap olarak elimizdedir. İlk tedbir olarak «Mustafa Kemal Paşanın iskatını ve cezalandırılmasını» düşünen bir hasta kafanın, şimdi aramızda yarışırcasına geçinmeyi meslek yapmış kimlerin düşüncelerine paralel bir kaynak olduğunu gözlemek, azıcık zahmete değecektir.

Yeni Osmanlılığın «Bilâ tefrik-i cins ü din» ilkesiyle imparatorluk azınlıklarını elde tutmak istiyen 1908 meşrutiyetçilerinin çeşitli ulusal isyanlar karşısında «Türk Ocağı» nda toplanmaları, günü geçmiş *Osmanlıcılık* ve *İslâmcılık* akımlarından *sonra «Turan» yoluna dönmeleri, elli yıl öncesi için nasıl çok geç kalmış bir uyanışsa*, Türkiye Cumhuriyetinin bugününde «Türkçüler» adına sahip çıkmak istiyen bir kümenin ayrılığı da o kadar günü geçmiş bir yanlışlıktır. Atatürk devrimlerine kaynak olmuş Ziya Gökalp düşüncesini bir yana koyarak uzak Asya coğrafya adlarının yarattığı düşlerle oyalananlar, muhakkak ulusculuğun en geri ve ilkel başka bir *tanımına yaslanmak istiyenlerdir. Gökalp'in «Türküm diyen* Türktür; Türklüğü yüceltmeğe çalışan Türkçüdür» yargısındaki kültür ve bilinç ulusçuluğunun yanında, «Ben Sinop şehri kadim ahalisinden ve ecdadı hem ana ve hem baba tarafından iki yüz yıldır Sinoplu ve daima Türk olan Rıza Nur..» (Vakfiye) sunusu, ne kadar gereksiz ve zavallıca bir gayretkeşlik ifadesidir. *«Bizim şeyhin kerametı olur menkul kendinden.»*

Tütengil'in duyurduğu belgelerden başka, kitabın önsözünden anlaşılacağı gibi, «yayımlanması şimdilik yersiz ve zamansız bulunmuş olan» bazı başka yazılar da vardır. Bütün Atatürk heykellerini yokedip yapanları cezalandırmayı, Cumhuriyet devrinde çıkan bütün bayramları kaldırmayı, «öz Türk» olmayan subay, memur ve öğretmenleri atmayı, milliyet tâyini için *göbek hesabı yapmayı, yeni yazıyı kaldırmayı, hilâfeti geri getirip tekkeleri ona bağlamayı*, ırk müdürlüğü kurmayı, kadını sokaktan eve almayı... maddeler halinde toplayan «Türkçü» fırkasının kurucusu için «Sevenlerinin kalemiyle Dr. Rıza Nur» adlı bir övgü kitabı yayımlanmıştır. (Toprak Yayınları, Ziya Yüksel İlhan, İstanbul 1962, 80 sayfa) «Türklüğe dünya medeniyeti tarihinde eşine az rastlanır *eserler bırakanlardan aziz Dr. Rıza Nur...»* sözleriyle sonuçlanan bir yazı da «Örnek bir Vakıf» başlığı altında, «Türk Kültürünü Araştırma Derneği» nin dergisinde yakınlarda yer aldı. (Dr. Fethi Tevetoğlu, Türk Kültürü sayı 12, ekim 1963) Adam, büyük «Nutuk» da yanına eklemiş güven verici hiçbir sıfatla birlikte göremediğimiz Rıza Nur ayrıntısı (37, 179, 194, 218, 226), Osmanlı *Meclis-i Mebusanından Anadolu hareketine katılma fırsatını bulmuş günlük politikacılardan biridir.* Yaşadığı günlerin aydınlık yönlerinden hep geride kalan bu yanlış direniş, yurt dışında kin dolarak kendine ayrıcalıklar arayan bu bencil iktidar hırsı, her satırında tutarsız saplantılarla yalnız kendi ikbalini düşündüğü apaçık belli olan bu karışık tutkular çelişmesi kişi, British Museum'a bırakmış olduğu anı ve yazılariyle, bugün *de aramızda* dolaşan bütün arka ve karanlık ögelerin ortak *sözcüsü* gibidir.

Elverişli raslantılarla tarih olaylarına karışmış bir kişi, bunca yıl sonra, düşüncelerinden başka neyiyle sevilip anılabilir? Ona kendi söz ve davranışlarıyla eserlerinden başka ne değerlendirilebilir? El yazması eserleri kısaca özetlenen işte bu Rıza Nur, Tercüman gazetesinde, Ahmet Kabaklı'nın fıkrasında «Bu yurtta Türkçülük için en çok çalışan, milliyetçiliğimize tarihî ve ilmî temeller atan..» (25 temmuz 1964) satırlarıyla anılıyor.

Bir yanda «Atatürk, *izindeyiz*» ilkesi. Yanında Mustafa Kemal'i düşürüp *cezalandırmayı amaç* edinmiş adamı «Bu yurtta Türkçülük için en çok çalışan..» *diye* tanımlama cüreti. [illegible] Karakurt köyünde ne arıyorsunuz Baylar?

MESAJ

Hastalar
kardeşlerim
iyileşeceksiniz.
Ağrılar, sızılar dinecek
Yumuşak, ılık
bir yaz akşamı gibi inecek
ağır, yeşil dalların arasından rahatlık.
Hastalar, kardeşlerim
Biraz daha sabır, biraz daha inat.
Kapının arkasında bekleyen ölüm değil, hayat.
Kapının arkasında dünya,
dünya cıvıl cıvıl.
Kalkacaksınız yatağınızdan
gideceksiniz.
Tuzun, ekmeğin, güneşin tadını
yeni baştan keşfedeceksiniz.
Sararmak limon gibi, mum gibi erimek,
devrilmek kof bir çınar gibi ansızdan,
kardeşler, hastalar,
biz ne limonuz, ne mum, ne çınar
biz insanız çok şükür
çok şükür biliriz,
ilâcımıza
umudu katmasını,
«Yaşamak gerek»
diyerek
ayak direyip
dayatmasını.
Hastalar,
kardeşlerim
iyileşeceksiniz.
Ağrılar, sızılar dinecek,
Yumuşak,
ılık
bir yaz akşamı gibi incecik
ağır, yeşil dalların arasından rahatlık.

Nâzım HİKMET

TİYATRO

HÜLLECİ

«... İlk, orta lise gibi okullarda Türk çocuğuna uygarlık tarihi dersleri verilirken saygıdeğer kadını, hatunu, orta asya erkeğinin yanıbaşından alıp, saçı uzun, aklı kısa bir eksik etek haline getiren sosyal — iktisadi ve dini sebepleri bir bir göstermek gerekir. Batıyı ortaçağdan kurtaran kadınlı toplumu Osmanlı'yı uygarlıktan ortaçağa düşüren kadınsız toplumu bir ele almalıyız. Atatürk devrimlerinin tarihi köküne inmeli, neden gerçekleştiremedikleri araştırmalı, engel olanları isim isim açıklamalı, 1923 den sonra gerçekleştirilirken de kimlerin ne şekilde direndikleri de korkusuzca belirtilmelidir.»

Hülleci'yi sahneleyen Zihni Küçümen, Türk Tiyatrosu dergisinde böyle diyor. Doğrusu Şehir Tiyatrosu, kimi zaman seyirciyi yanıltan, kimi zaman da şaşırtan oyunlarıyla tutarlı ve tutarsız bir repertuar izlemektedir. Yerli oyunlara değer veriyor ama gelişigüzel bir seçim uyguluyor. Kaliteli ve kalitesiz oyunlarla repertuarı doldururken yerli oyun yazarlarımıza eşit hak tanımıyor. Hülleci gibi anlamlı bir oyunu ramp ışığına çıkarmadan önce Dolap Beygiri'ne de aynı değeri veriyor. Oysa tiyatro, kültürel çöküşe dirençle karşı koyan sanattır. Niteliği olmayan içi boş eserleri seçmekle, ödenekli tiyatrolar umut kırıklığı yaratıyorlar. Yerli yazara öncelik tanımak Ulusal Tiyatro için başta gelen öge olduğuna göre, hem yetersiz oyunları seçmek hem de yeterlilerle repertuarı dengelemek tutarsızlığın ta kendisidir. Öte yandan oyun yazarlarımızdan çoğunun gösterdikleri çok yönlülüğe ve genişliğe bakarak nitelikçe birşey getirmediklerini söylemeliyiz. Her tür oyunun kalıntısını sürdüren yazarlarımızın ortak yanları sık sık oyun yazmalarıdır. Örneğin bir Selçuk Kaskan bir yılda iki oyun vermiş; *ne var ki yaratma yönünden ufak bir direnmesi olmadığı gibi*, eserleri «skeç» likten kurtaramamıştır. Haldun Taner de öyle gereksiz bir tutku ile bir yılda iki oyun yazmış, şimdi de Şehir Tiyatrosu'nun Zeytinburnun da açacağı ikiyüz kişilik Halk Tiyatrosuna çalakalem oyun yetiştirmektedir. Şehir Tiyatrosunun Zeytinburnunda tiyatro açması nice sevindirici ise, Taner'in oyun konusundaki aceleciliği de o denli üzücüdür. Türk Oyun yazarlığı açısından.

Öte yandan, 1935 te yazılan Hülleci oyunu gücünden hiçbir şey yitirmeden kendini 1965 Türkiyesine uygulayabilmektedir. R. N. Güntekin:

«Dini, menfaatlerine âlet edenlerin, onunla nasıl oynadıklarını, aile çocuklarını kendi keyiflerine göre nasıl yapıp yıktıklarını bu komedide acı ve gülünç bir örnekle görmek mümkündür.» diyordu o vakit oyun için. Aynı eser, günümüz Türkiyesinde yadırganmıyor hiç; özellikle Anadoluda...

Medeni kanundan önce, üçkez boş düştün diyen erkek, kadınla tekrar evlenmek için baş vurulan hileye «hülle» deniyordu. Şöyle ki: bu durumda boş düşen kadın bir geceliğine başka bir erkekle evleniyor ve ondan sonra eski kocasına dönebiliyordu. Bir gecelik kocaya «hülleci», şeriat kanunlarına uydurulan bu hileye de «hülle» deniyordu. Hülleci'de Reşat Nuri Güntekin öyle göstermelik olsun diye yalın bir olayı işlemiyor. Çağdaş ortamdaki yerimizi başarıyla dile getiriyor. Eserde karakterler, olaylarla kaynaştırılarak işlenmiştir.

Zihni Küçümen'in sahneye koyduğu Hülleci, seyirci kadar oyun yazarlarımızı da uyarmalıdır. İyi bir sahne düzeniyle oyun ilginçliğini daha bir artırıyor. Dengeli bir oynanış var. Oyun, gerçekçi yönüyle toplumumuzu olabildiğince eleştiriyor. Eski kalıntıyı, gelenekçiliği sürdürmeye çalışan ülkenin yeterince tanımlanmış bir oyunu Hülleci. Herkesin görmesi gerekli olduğu kadar, günümüzü yansıtıyor.

Şehir Tiyatrosu sanatçıları, bütünlevici bir oyun veriyorlar. Bilge Zobu, Zihni Küçümen, Şakir Arseven, Nezahat Tanyeri, Gül Vergon, Kadriye Tuna ölçülü, canlı ve boyutlu veriyorlar. Diğer sanatçılar da belli bir düzeyin altına düşmüyorlar.

Turgut Atalay'ın dekor ve kostümleri eserin niteliğine uygun.

Hayati ASILYAZICI

Amerikan Hegemonya paradoksu - De Gaulle ve dünyanın kaderi

İdris Küçükömer

Napolyon geçen yüzyıl başında romantik akımın temsilcileri tarafından «Büyük Avrupalı» ilân edilmişti. Ne tuhaftır ki, bunu ilân edenler Cermen Göthe, Nietzche, Ingiliz Bayron gibi kimselerdi. Sanırım bu Yüzyılın büyük Avrupalısı De Gaulle olacaktır. De Gaulle ne istemektedir? Kısaca, De Gaulle dünyada ekonomik ve politik gücün yeniden bölüşümünü istemektedir.

De Gaulle basın toplantısında şunlardan söz etmiştir: aa) «Atlantikten Ural'ara» dediği Avrupa'nın, problemlerini (iki Almanya'nın birleştirilmesi gibi) Avrupalıların çözmesini; bb) Uluslararası ödemelerde altın yanıda, altına dönüştürülebilen dolar (yani altın döviz) sisteminden vazgeçilip «altın sistemi» ne dönülmesini (aynı şey dolayısiyle sterlin için de söz konusu); cc) Birleşmiş Milletler Anlaşmasının Komünist Çin'in de katılacağı bir konferansta değiştirilmesini teklif etmiştir. Bu üç teklif, yukarda söylediğim politik ve ekonomik güçlerin yeniden bölüşümü probleminin değişik tezahürleridir. Bugünkü Avrupa ne harpten çıkan Avrupadır ve ne de ekonomisi Amerika'ya muhtaçtır. Bu arada Fransa 20 yıl önceki Fransa hiç değildir. Çin Cumhuriyeti diye bugün fiilen var olan ülke, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının taslağının hazırlandığı Yalta Konferansına katılan beş büyüklerden Çin'i temsil edenlerin ülkesi değildir.

De Gaulle'ün Amerika'ya (dolayısiyle Ingiltereye) karşıt tutumu, bu iki ülkenin mazide elde ettiği «muktesep hakları» nın Avrupa ve dünya gerçeğine uymadığı gerekçesine dayanmaktadır. Öyle ki, modası geçmiş kurumları yaşatmak, dünyada dengesizliği arttırabilir.

Eğer durum böyle ise, söz konusu uluslararası kurumların gözden geçirilip değiştirilmesi gerekli olur. Şimdi bu genel ifadeleri, problemlerin temelindeki ekonomik çıkar çatışmasının özetini vererek açıklayalım ve bunun getirmesi muhtemel sonuçlara değinelim:

A — ULUSLARARASI ALTIN SISTEMINE DONUŞ TEKLIFI GERISINDE NE VAR?

De Gaulle, Harp sonrası şartlarının kapitalist âleme kabul ettirdiği dolar hakimiyetini, başka bir deyişle «dolar diplomasisi» ni Fransa'nın, Avrupa'nın ve nihayet Dünyanın çıkarı için yıkmak istemektedir. Generalin bu mücadelesi yeni değildir; bugün şartların yeterli gözükmesile açıkça bir meydan okuma haline gelmiştir. Yeterli dediğimiz şartlar nelerdir?

Bugün uluslararası alış-verişlerden doğan ödemeler genel olarak şu üç ödeme aracı ile yapılmaktadır: Altın, dolar, sterlin. Yine uluslararası krediler genel olarak dolar ve sterlin temeline dayanılarak verilmektedir. Kısaca, büyük kapitalist iki mali merkez New York ve Londra'dır. Iki milli paradan dolar «altın döviz» niteliğine sahiptir. Çünkü Amerika Federal Reserve Bank'ı dış alış-veriş gerektirdiğinde, Ons'u (28 küsur gram) 35 dolardan altın alıp satmaktadır. Yani dolar sabit bir fiyattan altına dönüştürülebilir (convertible) dir. Sterlinin durumu doların tam benzeri değildir. Gerçi Ingiltere Bankası Sterlin mukabili altın alıp satmaktadır. Fakat bu dolarda olduğu gibi sabit bir fiyat üzerinden değil, altının piyasa fiyatından olmaktadır. Bununla beraber sterlin alanında o da, uluslararası ödeme ve kredi aracıdır.

Uluslararası ekonmik ilişkilerde rolünü tarihi şartlara göre kazanmış dolar ve sterlin bugün iyi bir ödeme ve kredi aracı olmaktan çıkmıştır. Kısaca uluslarası para rolü oynayan bu milli paralar borç ve alacakların ölçme aracı olduklarından birimlerinin değerinin zamanla değişmemesi gerekidir. Öyle ise birinci varsayımımız şöyledir:

1 **Uluslararası ödeme ve kredi aracının değeri sabit kalırsa rolünü yapabilir.**

Nitekim elinde dolar bulunduran yabancılar o dolar miktarınca Amerika'dan alacaklıdır. Yani dolar sahibi dolarlarile cari fiyatlar üzerinde Amerika'dan mal ve hizmet satın alabilir. Ayni şekilde dolarla ifade edilmiş ve vadesi gelince Amerikalıların ödeyeceği poliçe, bono tahvil vesaire şeklindeki borç senetleri de Amerika'lıların borcudur ve bunlar ayrıca uluslararası ödemelerde kullanılabilir. Şimdi Amerika'da fiyatların yükselmesi, ya da doların dış değerinin düşmesi halini düşünürsek, elinde dolar ya da dolarla ifade edilmiş borç senetleri bulunduran yabancılar artık gerek Amerika'dan ve gerekse diğer ülkelerden eskisi kadar mal ve hizmet satın alamıyacaklar, kayba uğrayacaklardır. Bu şu demektir: Dolar değişmez bir ölçü olmaktan çıkmış, adeta **lâstikten bir metre** gibi olmuştur. O halde uluslarası bir araç olmak iddiasındaki bir milli paranın değerinin değişmemesi garantilenmelidir. Bu sağlanamazsa, onlara dayanan uluslararası para ve kredi sistemi iyi işleyemez; eğer düzeltilmez, değiştirilmezse tamamen çökebilir de.

Dolar ve sterlin'in uluslararası para oluşunun Amerika ve Ingiltere'ye sağladığı komisyon, faiz gibi geniş imkânlara karşılık bu iki milli paranın bugünkü durumu ile lâstikleşip lâstikleşmediklerine kısaca bakalım, Sterlinin hikâyesine değinmeden önce önemli ikinci varsayımı yazalım:

2 **Gelişmiş sanayi ülkelerinin en önemli ekonomik sosyal problemi işsizliktir. Partilerin iktidara gelip gitmesinde işsizliğin derecesi başlıca rolü oynar.**

Gelişmiş kapitalist bir ülkenin içerde istihdamı arttırabilmesi, dışardaki yatırımlarına, dış rakip ekonomileri kontrolüne ve nihai olarak ürettiği malların piyasasını elinde bulundurmasına bağlıdır.

Sterlinin eski ve yeni iki hikâyesi şudur: Ingiltere, 1923-31 arasında sterlini altına bağladı ve sterlin, diğer ülkeler için altın döviz haline geldi. Bir kısım ülkeler (sterlin alanında olan Iskandinav ve Batı Avrupa ülkeleri) de kendi paralarını altına bağlamaktansa, altına bağlı sterlin karşılığında çıkarmayı tercih ettiler (altın döviz para sistemi) Ingiltere'nin altına dönmesi para darlığına sebep oldu. Bu deflâsyondan başka birşey değildi; ve büyük işsizlik yarattı. Bu arada ilk Işçi iktidarı devrildi ve nihayet 1931 de altın sistemi terkedildi ve sterlinin devalüasyonuna gidildi. Ingiltere'nin bu hareketi, sterline bağlı diğer ülkelerin para sisteminin çökmesini doğurdu. Sterlinin yeni hikâyesi de 1 ve 2 numaralı varsayımların doğruluğunu göstermektedir. Son seçimlerden önce Muhafakâr iktidar işsizliği azaltmak üzere baş vurduğu ucuz para yahut enflâsyonist politika ile Ingiliz parasının değeri o kadar düştü ki, sterlinin devalüasyonu adeta emrivaki haline geldi. Yeni işçi iktidarı, sterlini devalüasyondan kurtarmak için aldığı sevimli olmayan tedbirler sebebile şimdi oy kaybediyor. Sterlini kurtarmak için alınan tedbirlere Amerika ve B. Almanya yardım ederken, Fransa'da aleyhte bir tutum tavsiye edilmiştir (J. Rueff'in yaptığı gibi). Kısaca sterlinin değeri düşmüş ve daha da düşebilir. Öyle ise bu para uluslararası ödeme kredi aracı olma özelliğini kaybetmektedir. Elinde sterlin ve sterlinle ifade edilmiş senetler bulunan yabancılar **kendi iradeleri dışında**, enflâsyonist Ingiliz istihdam politikasının şamarını yemişlerdir. Öyle gözüküyor ki, de Gaulle dolara karşı savaşında başarılı olabilirse, Amerika sterlini yeteri kadar destekleyemezse, sterlinin devalüasyonu kaçınılmaz olabilir. Zaten Ingiltere'nin altın ve dolar stokları erimektedir.

B. AMERIKANIN HEGEMONYA PARADOKSU

Gelelim asıl doların durumuna Ikinci Dünya Savaşı ile kapitalist âlemde dolar hegemonyası ve ona bağlı bir dolar diplomasisi kurulmuştur. Bu hegemonya, Amerika'nın iç istihdam ve hayat seviyesinin bir göstergesi; hatta **garantisidir**. Bu ise, dış harcamalar ile dış ekonomileri ve onların kaynaklarını kontrol etmekle sağlanılabilir.

Işte Amerika bu dış pazarların muhafazası için bugün yapılan mücadeleyi sadece Doğu Blokuna karşı değil, aynı zamanda diğer kapitalist ülkelere karşı da yürütmek zorundadır. Çünkü Amerika'nın iç istihdam ve hayat seviyesi, ekonomik büyüme hızı alışılagelen dolar hegemonya ve diplomasisinin devamına bağlıdır. Fakat kapitalist arenaya yeni bir güç çıkmaktadır: Ortak Pazar:

Iktisatta firma teorisine göre firma, yüksek kazançları rekabet şartlarını bozarak, rakiplerini elimine ederek kazanbilir ancak. Firma teorisinin bu gerçeği, ülkeler arasında ekonomik yarış için de doğrudur.

Ortak Pazar, yaralarını saran alıi Batı Avrupa ekonomisinin dünya ekonomisinden daha fazla pay alabilmek üzere birleşmesidir. Şüphesiz ekonomik gücü büyüdükçe dünya politikasında Ortak Pazar diplomasisi de gelişecek, dünyaya ait kararlarda daha etkin olacaktır. Bu ise, Ortak Pazarın ekonomik açıdan tekrar güçlenmesine sebep olacaktır. Ortak Pazarın bu durumunda dünya politik ve ekonomik güç bölüşümünde sözcüsü de Gaulle'dür. Ortak Pazarda istihdamın artması, ekonimінin büyümesi kısaca hayat seviyesinin yükselmesi sözü edilen ekonomik ve dolayısiyle politik güçün yeniden bölüşümüne bağlıdır.

Bu izahattan sonra Amerikanın hegemonya paradoksunun belirtilmesine geçebiliriz. Amerikanın hegemonya paradoksunu şöyle tanımlıyacağım: Hegemonyayı sağlamak üzere Amerika'nın yaptığı dış harcamalar doların değerini sarsarken, doların değerini sabit tutmak üzere dış harcamalarını kısmak da hegemonyasını azaltacaktır. Şimdi bunu izah edelim.

Amerika harpten sonra, ulaştığı istihdam ve hayat seviyesini devam ettirmek ve ekonomik büyüme ile arttırmak ister. Bunun için dünyanın her yanına yayılmış, dış ekonomik kaynakları daha doğrusu ekonomileri kontrol eder hale gelmiştir. Böylece kendi ekonomisinin işleyiş ve büyümesi için lüzumlu şartları yahut pazarları sağlar olmuştur. Bunu yapabilmek dışarda çeşitli harcamalarda bulunmayı (askeri vesaire) gerektirmiştir. Ve bu harcamaların neticesi olarak Amerika Ödemeler Bilançosu devamlı açık verir olmuş; bu açık ise Amerika'dan elde edilen dolarların altına çevrilmesile Amerika'dan altın çıkışlarını arttırmıştır. Bu da Federal Reserve Bank'ın altın stoklarının azalmasından başka birşey olmamıştır.

Yıllar	Altın stoku (milyar dolar)
1945	20.0
1950	22.9
1951	22.5
1952	23.3
1953	22.0
1954	21.7
1955	21.7
1956	21.9
1957	2.8
1958	20.6
1959	19.5
1960	17.9
1961	16.9
1962	15.9
1963	15.5
1964	15.0

Kaynak: Federal Reserve Bulletin December, 1964 değeri Times Feb. 5 1965 den

Halbuki uluslararası ödeme ve kredi aracı da olan dolarlar için Federal R. Bank % 25 altın karşılık bulundurmakta idi. Ve Amerikalılara göre dolar için kritik olan altın stoku 17 milyar dolardı. Hâlen stok 15 milyardan da aşağı inmiş bulunmaktadır. Yani devamlı altın kaçışı ile dolara uluslararası güven azalmaktadır. Bir yandan da 1 ons altın 35 dolardan satın alınıp satılmaktadır. Yukarki durum yabancıları dolar verip altın almaya itmektedir; bu itiliş sonuç iken sebep haline gelerek kamülatif biçimde doların değerinin daha da düşmesine sebep olabilecek niteliktedir. Böylece Amerika, doların devalüasyonuna yahut altının dolarla ifade edilmiş fiyatının yükseltilmesine zorlanmaktadır. Bütün bunlar doların ölçü olarak lâstikleştiğinin belirtisidir.

Amerika'nın Ortak Pazar rekabetinden korunmak için aldığı ilk tedbirlerden biri, Kıt'a Avrupa'sı firmalarına ortak girmek olmuştur. Halen Amerika'nın bu yoldan sızmasını araştırmak üzere Ortak Pazar üyelerinin kurduğu bir komisyon faaliyettedir. Fakat bazı firma ve bankalar bilgi vermekten kaçınmışlardır (Financial Times Feb. 4, 1965). Demek ki, Ortak Pazar, Amerikalıların yatırımını kendisi için tehlikeli bulmaktadır! Amerika Ortak Pazara karşı Ingilizlerin çıkardığı «Serbest Ticaret Alanı» nı da desteklemiştir.

Fakat Amerika'nın ekonomik ve askeri yönden dış ekonomileri kontrol etmek için yaptığı harcamalar, doların sarsılmasına sebep olmuştur. Bu kısaca, hegemonya ve kontrol peşindeki Amerika'nın yorganının uzayan ayağına kısa gelmeksidir. Halbuki doları devalüasyona gitmeden kurtarabilmek için, daha doğrusu doların altınla mübadele oranını 1 Once altın 35 dolar olarak yürütebilmek için, Amerikanın dış masraflarını kısması yani, Amerika dışında altına döndürebilecek dolar mevcudunu azaltması gereklidir. Fakat bu kısıntının Dünya üzerinde Amerikan hegemonyasını azaltması da kaçınılmaz bir sonuçtur. Işte böylece iç istihdam ve hayat seviyesinin devam ve artışını garantilemek üzere dış harcamaları devam ettirmek, dolar değerinin düşmesine sebep olarak ekonominin aleyhine bir durum yaratırken, harcamaları kısmakla dış ekonomiler üzerinde mevcut kontrol imkânlarını yahut dolar diplomasisinin hudutlarını daraltmak demek olur ki, hem bu tedavi ile hem de harcamaya devam ile karşılaşılacak sonuç benzer olmaktadır. Bana göre Amerika bugün böyle bir paradoksa yakalanmış bulunmaktadır. Yani aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık örneği! Kanaatimce de Gaulle böyle bir paradokstan yararlanmak isteyebilir.

Işte Amerika bir süreden beri yukarda belirtilen paradoks tuzağında kurtulmaya çalışmaktadır. Nitekim Amerikanın dış politikasındaki başarısızlıkların tenkidi ile Amerika kamu oyunda beliren temayüller klâsik infiratçılık değilse de (Economist Feb. 6, 1965) bir bakıma geri çekilmedir. Nitekim Walter Lippman «bütünü kavrayıcı ve yayılmış» dış politika yerine Amerikanın «birinci derecede hayati menfaatleri» ni gözeten geri çekilmelere uyan bir politika tavsiyesine, paradoksa bir çözüm tarzı gibi bakılabilir. Bu tam bir çözüm değil, sadece dolarların biraz daha rasyonel kullanılması olur.

Amerika, Generalin demecinden önce ve sonra tedbirlere gitmiştir. örneğin dışarı giden turistler güçlükler, Avrupa'daki yatırım gelirlerinin Amerika'ya transfer mecburiyeti, dolarların % 25 altın karşılık mecburiyetinin kalkması, Amerikaya gelecek turistlere ve sermayeye kolaylık (vergide) gibi. En önemli karar **Amerika'nın dışarda özellikle Avrupa'da daha az dolar bırakmaya karar vermesidir**. Amerika böylece Avrupa ekonomisini bir daralma ile tehdit etmektedir. Ve Amerika, Avrupa'nın bu arada Fransa'nın dolar sahasında zorunlu ithalatı (stratejik maddeler) için altın ödemek zorunda kalacağı hesabını yapmaktadır. Amerika, Avrupa'da harcamalarını kısarak dolarları geri çekmeye çalışırken, asıl dolar alanı olan ve kendi ekonomisi için hayati önem taşıyan Asya'da özellikle Uzak Doğudaki sert tutumu (Kuzey Vietnam bombalanması) arasında bağ rahatça kurulabilir. Stratejik maddeler üreten Japonya'yı da içine alan dolar alanı içinde Uzak Doğuda kilit noktası haline gelmiş bir Vietnam, Mr. Lipman'ın sandığının aksine Amerika için hayati önem taşımaktadır.

Öte yandan De Gaulle de sertleşmiş, ortaya attığı dolar ve sterlin hastalığına uluslararası kurumların çare bulmasını beklememiş ve Ekonmist'in «hastalıktan fena» dediği tedavi tarzını seçmiştir. Nitekim Fransız Maliye Bakanı, Sorbonne'da talebelere hitabında Fransanın altın döviz standardını terk ettiğini, yani dolar rezervi bulundurmayacağını bütün dolarlarını altına çevireceğini ve Fransanın bundan sonra dış borçlarını altınla ödeyeceğini ilân ve diğer ülkeleri de aynı harekete katılmaya davet etti. Erhard dolara cephe almak niyetinde değildir. Fakat de Gaulle Ortak Pazarın dağılması tehdidine kadar gidebilir. Bana göre gerek Amerika'nın ve gerekse Fransa'nın tutumu kapitalist âlem için az da olsa ekonomik bir daralmaya sebep olacaktır. Savaş buluşları bu daralmanın az olmasını sağlayabilir. De Gaulle'ün Uzak-Doğuyu tarafsızlaştırma politikasının ekonomik nedeni, bu dolar sahasında Amerikan etkisini azaltarak bir derecede piyasa kazanmaktır. Bunlar Generali Fransa için büyük yapar. Fakat Generalin dünya açısından büyüklüğü bana göre şudur: Bu yazının başında demiştim ki, Generalin altın sistemine dönmeden, Birleşmiş Milletler Anlaşmasını değiştirmekten ve Atlantik'ten Ural'ara bir Avrupadan söz etmesi, ayni problemin değişik yanlarıdır. Problemin ağırlığını ekonomik yan vermekle beraber, kaynağını ondan alan politik yan da önem kazanmaktadır. Çünkü bugün dünyanın kaderi iki dev kudretin elindedir. Oysa General, Uzakdoğu tarafsızlaştırılırken, Birleşmiş Milletler anlaşmasını değiştirmeye komünist Çin'i de dâvet ettirmekle dünya kaderinin daha fazla kudret tarafından tayinini istemektedir. Bu durum Amerika ve Rusya'nın aleyhine gözükmekle beraber, harp tehlikesinin mutlaka azalması sonucunu getirecektir. Ayrıca bu, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda çoğunluğu teşkil eden Asya-Afrika Grubu ile Güvenlik Konseyinin daimi üyesi (vetolu) büyükler arasındaki uyuşmazlığı da azaltacaktır. General bu sonuçlarla büyüklük kazanmaktadır. Buna göre muhtemel asıl önemli sonuç şudur: Dünya kaderine daha çok kudret hakim olursa, dünya geliri daha âdil bir biçimde bölüşülebilecektir. Işte dünyada tansiyonu sâdece bu düşürebilir.

Türkiye'nin bu oyunlardaki yerinin tayinini başka bir yazıya bırakıyorum.